

Strateginen yleiskaava ja kaavoituksen vuorovaikutuksen kehittäminen

Tapaus Marttilan kunta

LAB-ammattikorkeakoulu
Insinööri (YAMK), Uudistava johtaminen
2025
Kirsi Halkola

Tiivistelmä

Tekijä(t)	Julkaisun laji	Valmistumisaika
Halkola, Kirsi	Opinnäytetyö, YAMK	2025
	Sivumäärä	
	85 + 2 liitettä	
Työn nimi		
Strateginen yleiskaava ja kaavoituksen vuorovaikutuksen kehittäminen		
Tapaus Marttilan kunta		
Tutkinto ja koulutusala		
Insinööri (YAMK), Uudistava johtaminen		
Toimeksiantajaorganisaatio (jos opinnäytetyöllä on toimeksiantaja)		
Marttilan kunta		
Tiivistelmä		
Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää monimenetelmällisen tapaustutkimuksen avulla kaavoituksen vuorovaikutusta sekä tutkia strategisen yleiskaavan mahdollisia hyötyjä Marttilan kunnassa. Työn teoreettisena viitekehyksenä toimivat maankäytön suunnittelun keinot ja vuorovaikutustavat Suomessa, erityisesti maaseutuympeiristössä, sekä prosessikehittäminen. Kaavoituksen vuorovaikutuskeinoiksi tunnistettiin kuntalaisten tiedon saanti, tiedon keruu kuntalaisilta sekä keskusteleva osallistuminen. Tutkimusaineisto kerättiin tarkentuvan aineistonkeruun avulla aloittaen muiden kuntien yleiskaavojen vertaisanalyysillä. Vertaisanalyysin pohjalta laadittiin kuntalaiskysely. Kyselyn aineistoa vielä syvennettiin kuntalaisten teemoitetuilla ryhmähaastatteluilla. Hyvä vuorovaikutus tuo strategiseen suunnitteluun osallisten näkemykset ja parantaa strategisten valintojen hyväksyttävyyttä. Tulosten perusteella vuorovaikutuksen onnistumiselle on merkityksellistä henkilökohtaisen hyödyn kokemus, riittävä yleistieto kaavoituksesta, anonyymi tiedonkeruu, kohderyhmien huomiointi ja matala osallistumiskynnys. Strategisen yleiskaavan hyödyiksi tunnistettiin luottamushenkilöiden päätöksenteon tukeminen, kuntalaisille tulevaisuuskuvan antaminen ja sen suunnitteluun osallistuminen sekä resurssitehokkuus. Vuorovaikutuksen ajoitus ja tavat kuvattiin osana strategisen yleiskaavan prosessimallia, jonka tärkein tavoite on prosessin selkeyttäminen kaikille osallisille.		
Asiasanat		
kaavoitus, yleiskaavoitus, strateginen yleiskaava, vuorovaikutus, prosessijohtaminen		

Abstract

Author(s)	Type of Publication	Published
Halkola, Kirsi	Thesis, UAS	2025
	Number of Pages	
	85 + 2 appendices	
Title of Publication		
Strategic master plan and development of planning interaction		
Case Marttila municipality		
Degree, Field of Study		
Master of Engineering (UAS), Regenerative Leadership		
Organisation of the client (if the thesis work is commissioned by another party)		
Municipality of Marttila		
Abstract		
The aim of this thesis was to develop planning interaction through a multi-method case study and to examine the potential benefits of a strategic master plan in the municipality of Marttila. The theoretical framework of the study consists of land use planning methods and interaction approaches in Finland, particularly in rural areas, as well as process development. Planning interaction methods were identified as residents' access to information, data collection from residents, and dialogical participation. Research data was collected through progressive data collection, beginning with a comparative analysis of master plans from other municipalities. Based on the comparative analysis, a resident survey was conducted. The survey data was further deepened through thematic group interviews with residents. Good participation brings stakeholder perspectives into strategic planning and improves the acceptability of strategic choices. Based on the results, the success of participation depends on the experience of personal benefit, sufficient general knowledge about planning, anonymous data collection, consideration of target groups, and a low threshold for participation. The benefits of a strategic master plan were identified as supporting decision-making by elected officials, providing residents with a vision of the future and participation in its planning, as well as resource efficiency. The timing and methods of interaction were described as part of a strategic master plan process model, whose main objective is to clarify the process for all stakeholders.		
Keywords		
zoning, master planning, strategic master plan, interaction, process management		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Soveltavan tutkimuksen lähtökohdat	2
2.1	Tavoitteet	2
2.2	Tutkimuskysymykset.....	3
2.3	Toimeksiantajan esittely.....	4
3	Tietoperusta.....	7
3.1	Maankäytön suunnittelu	7
3.2	Yleiskaavan ja strategisen yleiskaavan erot	10
3.3	Vaikuttaminen ja vuorovaikutus kaavoituksessa.....	13
3.4	Maaseutu maankäytön suunnittelun kohteena	16
3.5	Kaavoituksen prosessin kehittäminen.....	19
4	Menetelmälliset lähtökohdat.....	25
4.1	Monimenetelmällinen tapaustutkimus	25
4.2	Vertaisanalyysi	25
4.3	Sähköinen kysely	27
4.4	Teemoitetut ryhmähaastattelut	29
4.5	Tutkimusaineiston analyysi	31
4.6	Prosessin kehittäminen.....	33
5	Tulokset.....	34
5.1	Yleistiedon merkitys vuorovaikutukselle	35
5.2	Tieto tavoittaa, kun siitä koetaan henkilökohtaista hyötyä	36
5.3	Tiedon keräämisen anonyymisyys pienessä kunnassa	40
5.4	Osallistumisen matala kynnys ja kohderyhmien huomioiminen	42
5.5	Strateginen yleiskaava kunnan kehittämisen tukena ja tiedon jakajana	46
5.6	Kerätyn aineiston laadullinen sisällönanalyysi	49
5.7	Yleiskaavaprosessin kehittäminen	50
6	Johtopäätökset ja pohdinta.....	60
6.1	Strategisen yleiskaavan vuorovaikutuksen kehittäminen.....	61
6.2	Strategisen yleiskaavan mahdolliset hyödyt Marttilalle	65
6.3	Tärkein tavoite on prosessin selkeyttäminen kaikille osallisille	68
6.4	Pohdinta ja tutkimuksen luotettavuus	74
	Lähteet.....	77

Liitteet

Liite 1. Vertaisanalyysi strategisista yleiskaavoista

Liite 2. Kyselyn ja haastatteluiden kysymykset

1 Johdanto

Maaseudun kuntia haastavat tällä hetkellä erilaiset maankäyttöön liittyvät ilmiöt, kuten väestön keskittyminen kaupunkeihin, maaseudun elinkeinojen muutokset, uusiutuvan energian hankkeet ja ilmastonmuutokseen sopeutuminen. Suomen hierarkkisen ja kasvuun perustuvan kaavoitusjärjestelmän avulla näihin muutoksiin ei kuitenkaan ole kovin helppoa vastata (Oittinen 2024, 33). Ongelmaksi alkaa muodostua myös laaja-alaisen yleiskaavojen puute ja vanhentuneisuus (Kanninen 2016, 23). Ympäristöministeriössäkin (2023, 17) on tunnistettu tarve strategiselle kuntatason kaavoitukselle.

Strategisessa suunnittelussa pyritään luomaan tulevaisuuden näkymää, mikä korostuu maankäytön suunnittelussa toteutuksen pitkäjänteisyyden vuoksi. Pitkälle tulevaisuuteen suunnitellussa on tärkeää tehdä strategisia valintoja, jotka toimivat pohjana myös yllättävien trendien kohdatessa. Maankäytön suunnittelun näkökulmasta nopeita ilmiöitä ovat sellaiset, jotka muuttavat maankäyttöä muutamassa vuodessa, kuten aiemmin tuulivoimalat ja nykyisin aurinkovoimalat. Suomessa on parhaillaan suunnitteilla 270 aurinkovoimalaa, yhteensä 25 000 hehtaaria (Ojanperä 2025). Näistä suunnitteilla olevista aurinkovoimaloista suuri osa on oletettavasti tulossa alueille, joilla yleiskaavan puuttuessa maankäyttöä ohjaa pelkästään maakuntakaava.

Maankäytön ohjauksessa muodostuu helposti näiden muutosten ja reagoinnin hitauden vuoksi tilanne, jossa yhteensovittava ja kokonaiskuvaava antava kaavataso puuttuu, on vanhentunut tai se ei vastaa muutokseen. Kuntalaiset kokevat maakuntakaavan usein kaukaiseksi, ja kuntatasoinen kaavoitus turvaisi paremmin osallistumismahdollisuudet sekä alueiden erityispiirteiden huomioimisen (Vatilo 2024, 27). Opinnäytetyön toimeksiantaja Marttilan kunta näkeekin tarpeen strategiselle yleiskaavalle yhdistäjänä maakuntakaavan, asemakaavojen ja poliittisen päätöksenteon välissä. Kuntalaisten osallistaminen kuntien strategiatyöhön on lisääntynyt tällä vuosituhannella ja uusimpana pyritään löytämään keinoja lasten ja nuorten osallistamiseen esimerkiksi kuntakohtaisilla lapsiparlamenteilla ja lapsistrategioilla. Marttilassa tätä lähestytään Unicefin Lapsiystävällinen kuntamallin kautta (Marttilan kunta 2024).

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on kehittää strategisen yleiskaavan prosessia helposti omaksuttavaksi ja kuntalaisia osallistavaksi. Lisäksi tavoitteena on tukea kaavoituksen johtamista ja helpottaa strategisen yleiskaavatyön käynnistämistä. Kaavoituksen vuorovaikutuksen kehittämiseksi halutaan kuntalaisten näkemys hyvistä tiedon saanti-, tiedon keruusta ja osallistamistavoista. Opinnäytetyö on monimenetelmällinen tapaustutkimus, jossa edellisen vaiheen aineiston analyysi oli pohjana seuraavalle vaiheelle. Saadut tulokset yhdistetään prosessikuvaajan avulla helposti omaksuttavaksi kokonaisuudeksi.

2 Soveltavan tutkimuksen lähtökohdat

2.1 Tavoitteet

Tutkimuksen avulla kehitettiin strategisen yleiskaavan prosessimallia helpommin omaksuttavaksi ja kuntalaisia osallistavammaksi Marttilassa. Tavoitetta lähestyttiin ensin tutkimalla muissa kunnissa toteutettuja yleiskaavoja ja strategisia yleiskaavoja. Vertaisanalyysin pohjalta laaditun kyselyn avulla selvitettiin kuntalaisten näkemyksiä nykytilanteesta ja prosessin kehittämistarpeista. Koska kaavoituksen vuorovaikutus on rajapinta kuntalaisten suuntaan, tutkimuksen tässä osiossa keskityttiin vuorovaikutuksen kehittämiseen. Tutkimuksessa kaavoituksen vuorovaikutusta tarkasteltiin prosessin osana ja erityisesti strategisen yleiskaavan näkökulmasta. Vuorovaikutukseen vaikuttavat erilaiset asiat riippuen henkilöistä, asuinpaikasta ja käsiteltävästä asiasta. Tässä työssä näitä vuorovaikutukseen vaikuttavia tekijöitä tarkasteltiin marttilalaisten ja toisaalta kaavoituksen osalta.

Kaavoituksessa on erityistä siihen liittyvät käsitteet, lait ja asetukset sekä kaavahierarkia. Parhaillaan on käynnissä myös maankäyttöön liittyvien lakien kokonaisuudistus. Kaavoitukselle on määritelty noudatettava prosessi, mutta sen toteutustapa ja ohjeistus ovat kuntien vastuulla. Lainsäädännössä ei ohjeisteta esimerkiksi kaavoitukseen liittyvästä vuorovaikutuksesta kuin tavoitteena. Strateginen yleiskaava ei ole pienissä kunnissa kovin hyvin tunnettu, joten sen kuvaaminen suhteessa muuhun maankäytön suunnitteluun luo pohjan sen hyötyjen selvittämiseksi. Yleisesti strategiselle yleiskaavalle asetettujen tavoitteiden ja esitystavan avaamisen tarkoituksena on antaa yleistietoa, johon pohjaten lukija voi muodostaa käsityksensä tästä kaavatasosta. Marttilan kunnan sijainnin vuoksi myös maaseudun maankäytön suunnittelun ominaispiirteitä oli tärkeää tarkastella.

Tavoitteena oli kehittää kaavoituksen prosessia ja tämä aloitettiin mm. määrittelemällä prosessin yleistiedot ja kuvaamalla prosessi. Prosessin kuvaamisella ja selkeyttämisellä pyrittiin löytämään keinoja siihen, miten pienet kunnat voisivat käyttää resursseja tehokkaasti ja edistää kestävästä yhteisöstä vuorovaikutteisesti strategisen yleiskaavan avulla. Tutkimus pyrki tuottamaan selkeän kuvauksen strategisen yleiskaavan prosessin etenemisestä kaikille osalliselle ja samalla tukemaan prosessin johtamista. Tapaustutkimuksen kyseessä ollessa, esitetään prosessin tiedot toimeksiantajaan sidotuilla esimerkeillä.

Opinnäytetyö päättyy toiminnalliseen osuuteen, kun lopputuotoksena esitetään malli osallistavasta prosessista. Pyrkimyksenä on, että kaikki kuntalaiset, erityisesti lapset ja nuoret, kokevat voivansa osallistua ja vaikuttaa sekä saavansa helposti riittävästi tietoa osallistumisen tueksi. Kaavoituksen vuorovaikutuksesta, strategisesta yleiskaavasta ja

kaavoituksen prosessista sekä näiden keskinäisistä yhteyksistä muodostuu tämän opinnäytetyön viitekehys kuten Kuvio 1. esittää.

Kuvio 1. Opinnäytetyön viitekehys

2.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuspääkysymys on **”Miten strategisen yleiskaavan prosessia voisi kehittää helpommin omaksuttavaksi ja kuntalaisia osallistavammaksi Marttilassa?”**

Apukysymyksiä tälle ovat:

- Miten strategisen yleiskaavan prosessiin osallistumista ja vuorovaikutusta tulisi kehittää?
- Millaisia etuja strategisesta yleiskaavasta voisi olla Marttilan kunnalle?
- Mitä prosessikehittämisen keinoja strategisen yleiskaavan prosessin kehittämiseksi voisi käyttää?

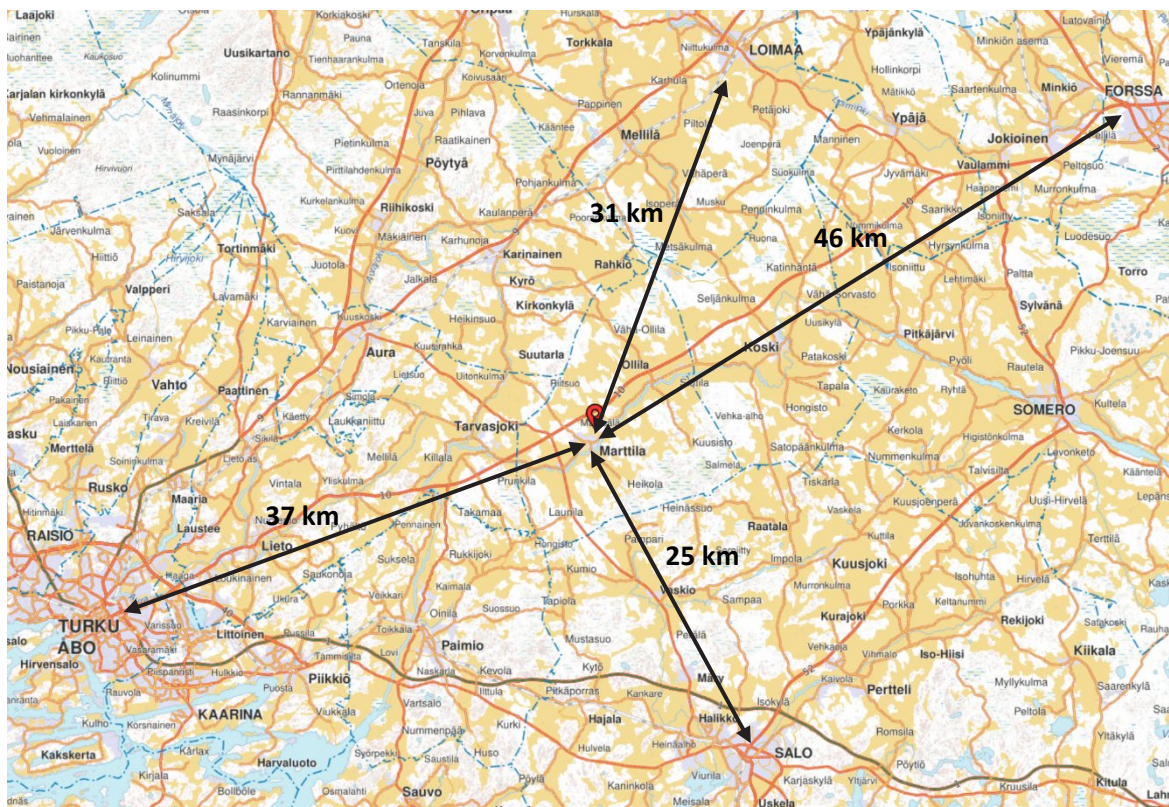
Ensimmäiseen apukysymykseen pyritään saamaan vastaus kuntalaiskyselyn ja ryhmähaastatteluiden avulla ja verraten niiden tuloksia vertaisanalyysiin. Toiseen apukysymykseen vastaamisessa ryhmähaastatteluiden rooli on merkittävä, haastatteluiden pohjana toimii kyselystä ja vertaisanalyysistä saatava tieto. Kolmanteen apukysymykseen vastausta

haetaan teorian ja vertaisanalyysin pohjalta. Näiden kolmen kysymyksen vastaukset yhdistämällä pyritään vastamaan tutkimuspääkysymykseen.

2.3 Toimeksiantajan esittely

Tapaustutkimuksen kohteena on Marttilan kunnan yleiskaavaprosessi. Marttila on 2000 asukkaan kunta, joka sijaitsee kaupunkien läheisellä maaseudulla Varsinais-Suomessa (Marttilan kunta). Marttilan kunta on viimeisen vuosikymmenen ajan panostanut strategiaan suunnitteluun ja niin kuntastrategian kuin sen liitännäisten, kuten ilmasto- ja ympäristöohjelman, elinvoimaohjelman ja viestintäsuunnitelman, on koettu kehittäneen kuntaa. Marttilan kunnan strategian mukaan kaavoituksella mahdollistetaan kasvu ja kehitys (Marttilan kunta 2023a). Parhaillaan on käynnissä Lapsiystävällinen kuntamallin integroiminen kunnan toimintaan (Marttilan kunta 2024), siinä yhtenä tärkeänä näkökulmana tulee olemaan lasten ja nuorten osallistaminen kunnan päätöksentekoon. Strategisia tavoitteita ei Marttilassa kuitenkaan ole tarkasteltu alueittain tai suhteessa koko kunnan maankäyttöön, yleiskaava on vanhentunut ja lisäksi maankäytön suunnittelun resurssit ovat vähentyneet vuoden 2025 aikana. Näistä syistä yleiskaava olisi tarpeellinen ja toisaalta prosessin kehittäminen sekä vuorovaikutteisemmaksi että tehokkaammaksi on tärkeää.

Marttila sijaitsee Varsinais-Suomessa ja siitä on lyhyt matka niin Saloon, Turkuun kuin Loimaalle. Kuviossa 2. on esitettyä Marttilan sijainti suhteessa läheisiin kaupunkeihin. Maankäyttöön Marttilassa vaikuttaa niin asutuksen keskittyminen kuin maatalouden 20 % osuus elinkeinorakenteesta. Asutus on keskittynyt aikoinaan kirkon ympärille ja toisaalta nauhamaisesti Paimionjoen varteen. Keskustaajamassa asuu noin puolet asukkaista. Marttilan ympäristössä maankäytön näkökulmasta on huomioitava kunnan yli kuusisataavuotinen historia, ja alueella sijaitsevat merkittävät luontokohteet ja luonnonsuojelualueet. (Marttilan kunta.) Marttilan ikärakenne poikkeaa koko maasta siten, että alle 15-vuotiaiden osuus on keskiarvon mukainen, mutta 65 vuotta täyttäneiden osuus on 29 %, mikä ylittää koko maan keskiarvon 5,4 prosenttiyksiköllä (Suomen virallinen tilasto (SVT) 2025).

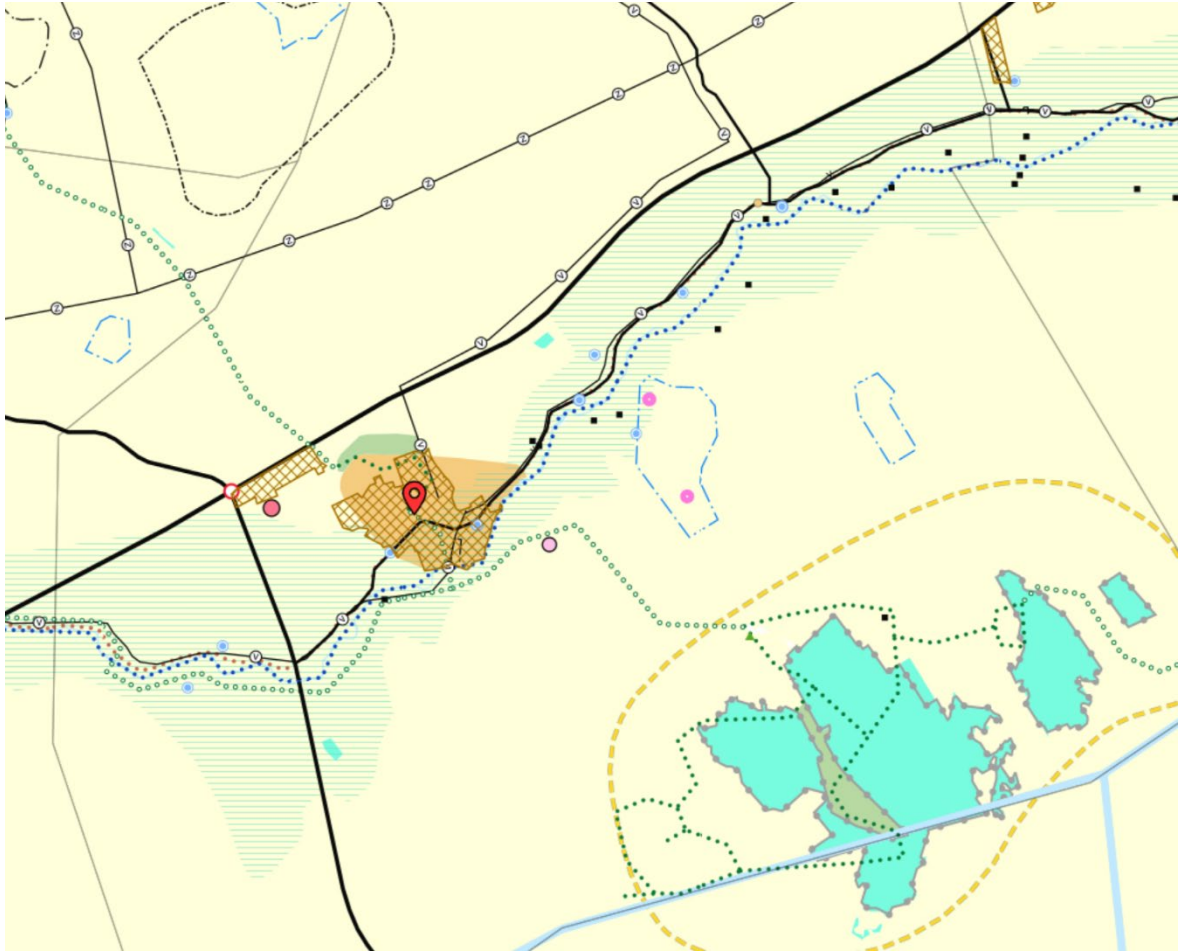

Kuvio 2. Marttila suhteessa lähimpiin isoihin kaupunkeihin (mukailleen Maanmittauslaitos 2025)

Marttilan kunnassa on oikeusvaikutukseton keskustaajaman osayleiskaava vuodelta 1994 ja kaavoituskatsauksen mukaan: *"Marttilan keskustaajaman uuden osayleiskaavan laatiminen aloitetaan lähitulevaisuudessa maankäytön kehityskuvien laatimisella"* (Marttilan kunta 2023b, 3). Yleiskaavasta ei ole kaavoituskatsauksen mainintaa enempää tietoa saatavilla. Muita strategisia suunnitelmia Marttilan kunnassa ovat Marttilan kuntastrategia 2023-2027, Elinvoimapolitiittinen ohjelma 2019-2025, Marttilan kunnan ilmasto- ja ympäristöohjelma 2030, Marttilan yhdistysohjelma 2023-2027, Kotouttamisohjelma 2023 ja Hyvinvointikertomus 2023 (Marttilan kunta 2023c). Lisäksi Marttilan kunnassa on käynnissä Kävelyn ja pyöräilyn edistämishojelman laatiminen (Marttilan kunta 2025) ja Marttilan kunta on Lapsiystävällinen kunta -kandidaatti (Marttilan kunta 2024). Tällä hetkellä kaavoituksen prosessi on kuvattu kaavoituskatsauksessa vain sanallisesti vaihteittain ja viralliset vaikuttamismahdollisuudet kuvaten (Marttilan kunta 2023b).

Maakuntakaavassa suurin osa Marttilasta on maa- ja metsätalousvaltaista aluetta. Muita merkintöjä ovat mm. taajamatoimintojen alue (ruskea), kulttuuriympäristön tai maiseman kannalta tärkeä alueena valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö Hämeen Härkätie (vihreä viivoitus), erilaisia ulkoilureittejä ja -alueita (mm. vihreät reitit),

luonnonsuojelualueet (turkoosit alueet) ja niiden kehittämisvyöhyke (Kuvio 3.). (Varsinais-Suomen Liitto 2023.)

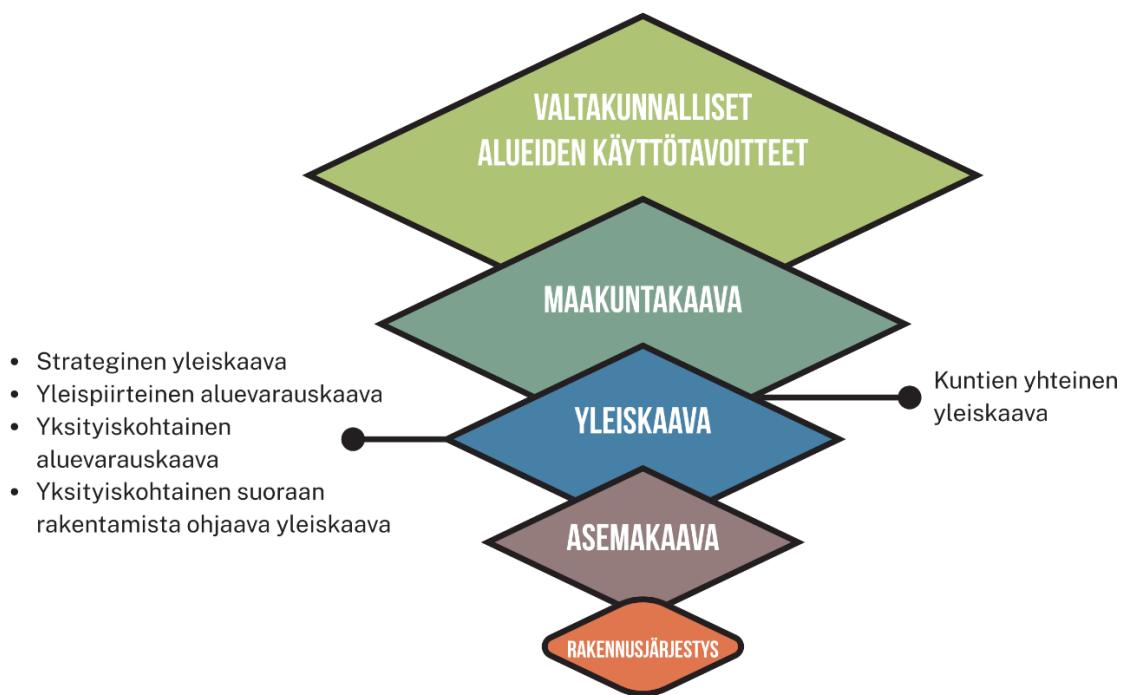
Kuvio 3. Ote maakuntakaavasta, karttaan lisätty Marttilan kuntaraja, keskustan sijainti ja asemakaavoitettu alue vuonna 2021 (mukaillen Varsinais-Suomen Liitto 2023)

3 Tietoperusta

3.1 Maankäytön suunnittelu

Maankäytön suunnittelu oli Kosusen ym. (2023, 17) mukaan vuoden 2020 kuntapäätäjätutkimuksessa yksi tärkeimmistä keinoista edistää kunnan elinvoimaa. Hytösen, Kotavaaran ja Ahlqvistin mukaan (Kosunen ym. 2023, 17–18) elinvoiman näkökulmasta olennaista on maankäytön suunnittelun kokonaiskuva ja pitkäjänteisyys sekä asukkaille ja yrittäjille suotuisa ympäristö. Kaavoituksen eri tasoihin he näkevät toimivan niiden yhteensovittajana. Strategisen tason maankäytön suunnittelun onnistumisessa ja kokonaiskuvan ajantasaisuudessa on tärkeää kunnan oma osaaminen yhdistävänä tekijänä toisistaan erillisten kaavojen välillä (Vatilo 2024, 16). Pienissä alle 6000 asukkaan kunnissa aluearkkitehtityön tukemisen päätyttyä on päädytty tilanteeseen, jossa kaavoituksen ajantasaisuus vaihtelee suuresti ja keskittyy asemakaavoitukseen (Vatilo 2024, 41). Aluearkkitehtitoiminta on päätymässä nyt myös Marttilassa, jossa se muutaman kunnan yhteistyösopimuksilla jatkui, vaikka tuki toimintaan päättyi 2015. Pienissä alle 6000 asukkaan kunnissa ei ole vaatimusta kaavoittajasta ja useimmiten kaavoitus teetetäänkin konsultilla (Vatilo 2024, 9, 15).

Yleiskaavaa ohjaa kaavahierarkian mukaan maakuntakaava, jota taas ohjaavat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet. Oikeusvaikutteisena laadittu yleiskaava taas vastaavasti ohjaa asemakaavoja tai suoraan rakentamista, oikeusvaikutukseton yleiskaava toimii vain ohjeena. Yleiskaavaa voidaan laatia strategisuuksi tai ohjaavuutta korostaen tai näiden yhdistelmänä. Yleiskaava voi olla myös kuntien yhteinen kaava, jolloin se on otettava huomioon kunnan yleiskaavaa laadittaessa. Asemakaavat ohjaavat suoraan rakentamista samoin kuin rakennusjärjestys. (Salmi 2006, 14–21.) Kaavahierarkia on kokonaisuus toisiaan tarkentavia maankäytön suunnitelmia (Kuvio 4.).

Kuvio 4. Kaavahierarkia kuvana (mukaillen Salmi 2006, 14–21)

Kaavahierarkia ja kaavamuodot ovat säilyneet samoina Alueidenkäyttölain uudistusehdotuksessa, vain kaavamuotojen ohjaavuuteen ja sisältöihin on tehty tarkennuksia (Ympäristöministeriö 2023, 35). Alueidenkäyttölain uudistuksessa valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ehdotetaan lisättäväksi lakiin nykyisessä muodossaan ja maakuntakaavaa rajoittavaksi maakunnallisesti merkittäviin asioihin (Ympäristöministeriö 2023, 35–37.) Maakuntakaava on usein kuitenkin ainut oikeusvaikutteinen kaavataso maaseutumaisilla alueilla (Ympäristöministeriö 2023, 13). Valmistelussa olevan lain tavoitteena on mm. maakuntakaavan oikeusvaikutuksien ja yksityiskohtaisuuden vähentäminen sekä kaavoituksen nopeuttaminen (Ympäristöministeriö 2023, 4–5). Maakuntakaavan haasteiksi on tunnistettu heikko vaikuttavuuden seuranta sekä toisaalta yhteensovittavan tason haasteet ja kuntien ratkaistaviin asioihin puuttuminen (Ympäristöministeriö 2023, 14).

Yleiskaavan rooli pysyisi Alueidenkäyttölaissa Ympäristöministeriön (2023, 35–37) ehdotuksen mukaan nykyisen kaltaisena, ajantasaisuusarvioinnissa kuitenkin voisi huomioida nykyistä enemmän kunnan kehitystä ja ohjaustarvetta. Yleiskaavaa voisi ehdotuksen mukaan yhdistää kuntien kesken tai samaan käsittelyyn asemakaavan kanssa. Yleiskaavan sisältövaatimukseen tulisi myös lisäyksiä mm. ilmastonmuutoksen hillintään ja sopeutumiseen, palveluiden saavutettavuuden ja nykyisen infrastruktuuriin hyödyntämiseen liittyen. Varsinais-Suomen kunnista vain 30 %:lla on koko kunnan kattava yleiskaava tai strateginen maankäytön suunnitelma. Suomen alle 6000 asukkaan kunnista strategisia suunnitelmia on lähinnä tehty yhdessä keskuskaupungin kanssa. Kuntien yhteisiä laaja-alaisia yleiskaavoja

ei ole laadittu kuin seitsemälle alueelle, vaikka se on ollut mahdollista jo voimassa olevan lain perusteella (Ympäristöministeriö 2023, 16).

Yleiskaavoitus on usein iäkästä, osayleiskaavoista koostuvaa ja/tai oikeusvaikutuksetonta (Ympäristöministeriö 2023, 16). Yleiskaavoituksessa on tunnistettu tarpeellisiksi erityisesti strategisten yleiskaavojen kehittäminen, yleiskaavan joustavuuden ja laaja-alaisuuden parantaminen sekä osallistumismenetelmien kehittäminen (Kanninen 2016, 22–23; Ympäristöministeriö 2023, 16–17). Yleiskaavoitus koko kunnan laajuisena koetaan haastavaksi ja kaupungeissakin on päädytty tekemään strategista maankäytön suunnittelua vapaamuotoisemmilla tavoilla, kuten rakennemalleilla ja kehityskuvilla (Kanninen 2016, 20; Ympäristöministeriö 2023, 22–23). Näissä vapaamuotoisemmissa suunnitelmissa vuorovaikutuksen koetaan kuitenkin supistuvan poliittisiksi prosesseiksi ja sidosryhmien osallistamiseksi (Bäcklund ym. 2018, 313, 316). Mäntysalon ja Jarenkon (Airaksinen ym. 2012, 43) mukaan lain määrittelemän kaavoitusprosessin ulkopuolisten vapaamuotoisten suunnitelmien ongelma on myös niiden suhde kuntalaisten oikeusturvaan. Kaavoitusprosessiin he näkevät liittyvän osallisuuden, avoimuuden ja valvonnan vaatimuksia, jotka vahvistavat kuntalaisten oikeusturvaa. Laaksonen (2023, 46) nostaakin opinnäytetyössään vapaamuotoiselle suunnitelmille yleisen edustuksellisen demokratian painottamisen mahdollisena ongelmana. Ongelmaksi voi hänen mukaansa tulla, etteivät luottamushenkilöt tunne eri alueiden ominaispiirteitä riittävästi tai kuntalaisten näkemykset eivät välity suunnitelmaan riittävästi. Laaksonen toteaa myös, että tutkimissaan strategisissa yleiskaavoissa kuntalaisten osallistaminen oli lain vaatimaa vähimmäistasoa korkeammalla, kun taas vapaamuotoisissa maankäytön suunnitelmissa osallistaminen jäi kevyemmäksi.

Kunnissa kaavoituksen tarpeet liittyvät yleensä ajankohtaisiin kehityshankkeisiin tai asemakaavassa esimerkiksi täydennysrakentamisen vuoksi tarvittaviin muutoksiin (Vatilo 2024, 15; Ympäristöministeriö 2023, 20). Asemakaavoituksen jälkeen keskitytään näiden toteuttamiseen ja sen vuoksi kaavoituksen teossa ei ole pienissä kunnissa vastaavaa jatkumoa kuin isommissa kunnissa. Kokonaisvaltaisemman kaavoituksen haasteet korostuvat erityisesti pienissä kunnissa, joissa asemakaavoituskin on osin vanhentunutta (Vatilo 2024, 15). Tämän vuoksi yleiskaava koetaan usein ylimääräiseksi tasoksi, vaikka se olisi tärkeä linkki maakuntakaavan ja asemakaavojen välissä. Yleiskaavoja laaditaan myös yleisesti osayleiskaavoina, jolloin yleiskaavan tarkoituksena oleva kokonaisvaltainen tarkastelu jää saavuttamatta.

Kaavoituksen strateginen tehtävä on määritellä tulevaisuuden maankäyttö ottaen huomioon alueen elinvoimaisuuden, toiminnallisuuden ja maankäytön haittojen minimoimisen (Salo ym. 2024, 2). Kamensky (2023) jakaa strategian kolmeen määritelmään: se on tietoisia ja

ohjaavia valintoja organisaation tavoitteiden ja toiminnan osalta, ympäristöön sopeutumista, vaikuttamista ja muokkaamista sekä ulkoisten ja sisäisten tekijöiden ja niiden vuorovaikutuksen hallintaa. Tienarin ja Harviaisen (2020, 17) näkökulma strategiaan on yhdessä tekeminen ja erilaisia näkökulmia tavoitteleva vuoropuhelu, ei niinkään valmis strateginen suunnitelma. Osallistumista strategiatyöhön edistää heidän (2020, 163) mukaansa mm. ymmärrettävyys, mahdollisuus itsensä toteuttamiselle ja kokemus kuulluksi tulemisesta. Strategisuutta maankäytön suunnittelussa voidaan ottaa mukaan erilaisiin tulevaisuuksiin ja megatrendeihin varautumisena ja kehityspolkuina sekä valintoihin suhteessa tavoiteltaviin tulevaisuuksiin (Kosunen ym. 2023, 21–22; Mäntysalo ym. 2014, 50; Tienari & Harviainen 2020, 193). Laitio ja Maijala (2010, 15) tunnistavat strategisen prosessin, kuten strategisen yleiskaavan prosessin käynnistäjäksi muutostarpeen tunnistamisen.

3.2 Yleiskaavan ja strategisen yleiskaavan erot

Kaavahierarkiassa maakuntakaavan jälkeen on yleiskaava, joka voidaan laatia kunnan osalle, koko kunnan alueelle tai kuntien yhteisenä. Yleiskaavan tarkoituksena on maankäytön yleispiirteinen ohjaaminen ja yhteensovittaminen. Yleiskaava muotoutuu joustavasti tavoitteidensa mukaiseksi, se voidaan laatia suoraan rakentamista ohjaavana, oikeusvaikutteisena ja asemakaavoitusta ohjaavana, osin tai kokonaan oikeusvaikutuksettomana. (Vehmas & Tulkki 2007, 13–16.) Yleiskaavan ohjausvaikutukset ovat kaksijakoisia, kaavamerkinnät toisaalta kuvastavat toivottua kehitystä ja toisaalta epätoivotun kehityksen rajoittamista. Erityisesti oikeusvaikutuksettoman yleiskaavan rooli täytyy viestiä selkeästi, ettei kaavan ohjaavuudesta tai sitovuudesta muodostu sidosryhmillä toisistaan eroavia käsityksiä. (Rönkkö ym. 2012, 80–81.) Strategiset yleiskaavat ovat usein oikeusvaikutuksettomia ja niitä voidaan silloin luonnehtia paremminkin kunnan tavoitetilan ilmaisuksi kuin rakentamista ohjaaviksi kaavoiksi.

Yleiskaavan esitystavan tulee vastata valittua ohjaavuuden tasoa ollen jotain yksityiskohdallisen aluevarauskaavan ja strategisuutta korostavan yleispiirteisen ja maakuntakaavaa vastaavan väliltä (Ympäristöministeriö 2023, 15). Luottamushenkilöiden roolin näkökulmasta yleiskaavan esitystavassa ja aineistossa on tärkeää selkeys ja tiivistäminen, prosessin kokonaisuuden, osallisten roolien hahmottaminen sekä vaikutusten arvioimisen mahdollistaminen. Kuntalaisille vastaavasti olennaista on kaavan merkityksen avaaminen ja sen strategisuuden tai ohjaavuuden korostaminen mm. mittakaavalla ja merkintöjen yleispiirteisyydellä tai tarkkuudella. (Salmi 2006, 52.)

Yleiskaavan esitystapa ja mittakaava määräytyy kaavan tavoitteiden ja ohjaavuuden tason mukaan. Strateginen yleiskaava laaditaan usein koko kunnan tai useamman kunnan muodostamalle laajalle alueelle ja sen mittakaava onkin 1:20 000–1:50 000. Esitystavaltaan se

on yleispiirteinen, suuria linjoja alue- ja yhdyskuntarakenteesta esittävä ja voi keskittyä valittuihin teemoihin. Yleispiirteinen aluevarauskaava esittää pääkäyttötarkoitukset, toimintojen yhteensovittamisen ja asemakaavoituksen periaatteet koko kunnan tai sen osan, kuten taajaman osalta mittakaavassa 1:5 000–1:20 000. Aluevarauskaava voidaan laatia myös yksityiskohtaisena, jolloin sillä ratkaistaan maankäyttöratkaisut, asemakaavojen sisällöt ja muut periaateratkaisut ja esitetään kaikki käyttötarkoitukset. Yksityiskohtaisuuden vuoksi mittakaava on silloin 1:2 000–1:5 000 ja laaditaan vain kunnan osalle esim. taajamalle. Yksityiskohtainen aluevarauskaava voidaan laatia myös suoraan rakentamista ohjaavaksi esim. ranta-alueelle, kylälle tai muuta maankäyttöä varten, kuten tuulivoiman rakentamista varten. (Salmi 2006, 50.) Kun yleiskaava laaditaan vain osalle kunnan aluetta, sitä kutsutaan osayleiskaavaksi.

Yleiskaavan sisältövaatimukset kuvataan lainsäädännössä (Alueidenkäyttölaki 132/1999. 2025, 39 §) teemoittain

”Yleiskaavaa laadittaessa on otettava huomioon:

- 1) yhdyskuntarakenteen toimivuus, taloudellisuus ja ekologinen kestävyys;*
- 2) olemassa olevan yhdyskuntarakenteen hyväksikäyttö;*
- 3) asumisen tarpeet ja palveluiden saatavuus;*
- 4) mahdollisuudet liikenteen, erityisesti joukkoliikenteen ja kevyen liikenteen, sekä energia-, vesi- ja jätehuollon tarkoituksenmukaiseen järjestämiseen ympäristön, luonnonvarojen ja talouden kannalta kestävällä tavalla;*
- 5) mahdollisuudet turvalliseen, terveelliseen ja eri väestöryhmien kannalta tasapainoiseen elinympäristöön;*
- 6) kunnan elinkeinoelämän toimintaedellytykset;*
- 7) ympäristöhaittojen vähentäminen;*
- 8) rakennetun ympäristön, maiseman ja luonnonarvojen vaaliminen; sekä*
- 9) virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyys.”*

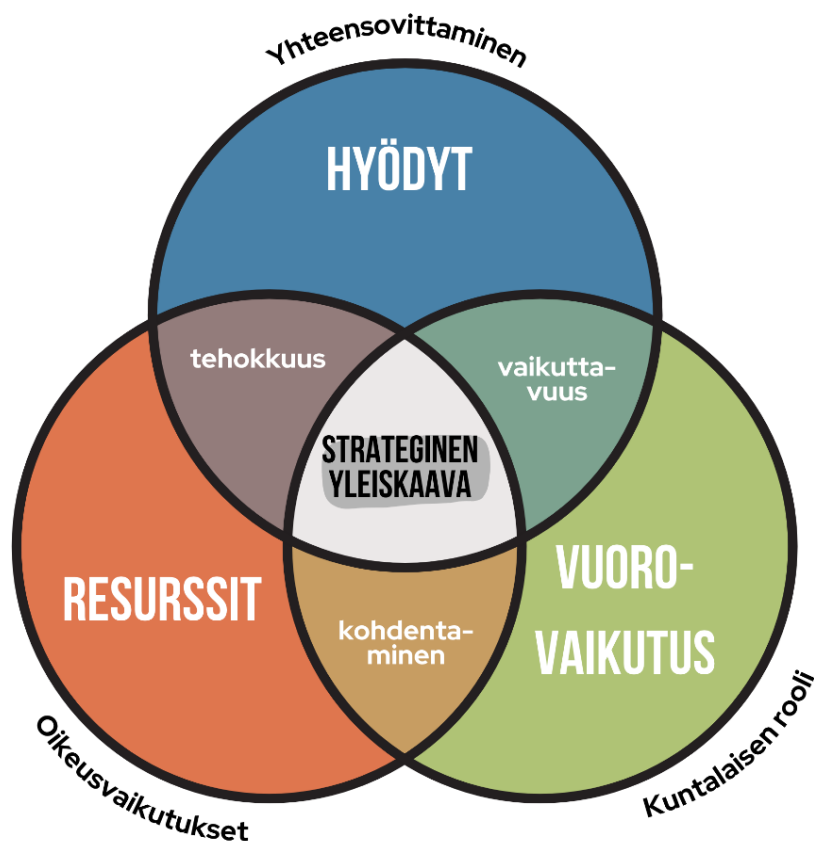
Laaksosen (2023, 29) strategisia yleiskaavoja tarkastelleessa tutkimuksessa pääteemoiksi tunnistettiin palvelut, luonnonarvot ja liikenne. Staffans (Airaksinen ym. 2012, 66) mukaan keskeiset tekijät ovat elinympäristön laatuun konkreettisesti vaikuttavia asioita, kuten saavutettavuus, esteettömyys, terveellisyys, turvallisuus ja palvelut sekä abstraktimmat tekijät, kuten viihtyisyys, inhimillinen mittakaava ja luonnonläheisyys. Strategisissa yleiskaavoissa

on myös yleistä painottaa ajankohtaisia teemoja, laatia teemakohtaisia kaavoja tai jakaa kaava teemakartoille.

Yleiskaava voidaan vaiheistaa esimerkiksi alueiden tai teemojen avulla ja erityisesti strategiselle yleiskaavalle voidaan tavoitteiden asettamisen kautta määritellä painotukset, esimerkiksi yhdyskuntarakenteen kasvusuunnat, täydennysrakentaminen, keskusta-alueen tai liikenteen ongelmien ratkaisut (Salmi 2006, 21, 27–28). Tuomisaari (2017, 172) esittelee artikkelissaan, kuinka muutamat kaupungit, kuten Lahti ja Tampere, pyrkivät kehittämään yleiskaavatason strategisuutta jatkuvan teemayleiskaavan avulla, jota käsitellään valtuustokausittain. Strategista yleiskaavaa voidaan käyttää myös tarkemman yleiskaavan aloittavana tai valmistelevana vaiheena (Salmi 2006, 28). Kestävän kehityksen tavoitteiden näkökulmasta Staffansin (Airaksinen ym. 2012, 70) mukaan kuntien tulisi siirtää painopistettä asemakaavoituksesta yleiskaavoitukseen ja kehittää sitä siten, että reunaehdot olisivat sitovampia mutta toteutuksen ohjaus joustavampaa.

Strateginen yleiskaava on yleensä koko kunnan kattava maankäytön suunnitelma, jonka tavoitteena on ohjata maankäytön pääsuuntia ja tukea strategisia linjauksia vuosikymmeniksi eteenpäin (Salmi 2006, 7; Tuomisaari 2019, 35; Vehmas & Tulkki 2007, 30). Erilaisia strategisia yleiskaavoja vertailevan tutkimuksen pohjalta voidaan todeta, että strateginen yleiskaava on hyvin joustava ja sen muoto, sisältö, vuorovaikutuksen tapa ja määrä valikoituvat kunkin tapauksen tavoitteiden ja lähtökohtien perusteella (Tuomisaari 2019, 35). Vuorovaikutus strategisen yleiskaavan laadinnassa vaihtelee valittujen lähtökohtien mukaan. Se, nähdäänkö kuntalaiset aktiivisina osallistujina, passiivisina asukkaina vai houkuteluvina tulevinä asukkaina, vaikuttaa vuorovaikutuksen tapoihin, määrään ja vaikuttavuuteen. (Tuomisaari 2019, 25–26.) Maaseudulla kaavoitukseen liittyvä vuorovaikutus on usein henkilökohtaisempaa, ja hyvällä kommunikaatiolla kaavan alkuvaiheessa voidaan luoda vahva tietopohja sekä välttää ristiriitoja (Rönkkö ym. 2012, 80).

Strategisen yleiskaavan vireille tulemiseksi on tunnistettava sen mahdolliset hyödyt erityisesti laadittavan alueen osalta. Strategisen yleiskaavan resurssien tehokkaaseen käyttöön vaikuttaa ensisijaisesti valinta oikeusvaikutuksien, strategisuuden ja ohjaavuuden tasosta sekä esitystavasta. Prosessin vuorovaikutus taas on strategisuuden ja pitkän aikajänteen vuoksi erityisen tärkeää. Vuorovaikutusta suunnitellessa tulee tehdä valinta kuntalaisen roolista ja vuorovaikutuksen laajuudesta. Hyötyjä, vuorovaikutuksen laajuutta ja kohdentamista on kuitenkin aina tarkasteltava yhdessä laatimiseen käytettävissä olevien resurssien kanssa (Kuvio 5.).

Kuvio 5. Strategisen yleiskaavan soveltuvuuden tarkasteltavat näkökulmat

Kehityskuva on yksi vapaamuotoisempien maankäytön suunnitelmien muoto ja siten oikeusvaikutukseton vaihtoehto strategiselle yleiskaavalla, mutta sitä käytetään myös yleisesti osana strategista yleiskaavaa tai sitä valmistelevana vaiheena (Mäntysalo ym. 2014, 3). Kehityskuvassa esitetään alueidenkäytön strategisia linjauksia ja periaatteita, mutta sillä ei ole kaavoituksen sitovuutta tai ohjaavuutta eikä vaatimuksia teemoista tai vuorovaikutuksesta (Laitio & Maijala 2010, 27). Laitio ja Maijalan (2010, 47) toteavat myös, että kehityskuvan laatimisessa usein jäljitellään kaavaprosessia, mutta painottaen edustuksellista vaikuttamista. Heidän mukaansa onkin aiheellista pohtia kehityskuvassa määriteltujen kauaskantoisten strategisten linjausten oikeutusta, kun suunnitelman vapaamuotoisuus ei takaa kuntalaisten riittävää osallistamista.

3.3 Vaikuttaminen ja vuorovaikutus kaavoituksessa

Vaikuttaminen voi olla välillistä, kuten äänestäminen vaaleissa, tai välitöntä, jolloin kuntalainen voi vaikuttaa ennakoivasti suunnitteluvaiheessa tai korjaavasti valittamalla niin kaavoituksessa kuin muussakin kunnan päätöksenteossa. Vaikutusmahdollisuutta voi siis käyttää edustuksellisenä eli vaaleilla valittujen luottamushenkilöiden kautta tai suoraan kuntalaisena tai muuna osallisena. Osallisuus taas on näitä laajempi ja kuvastaa henkilön kokemusta, että hän on osallisena jossain. (Syrjänen 2005, 9–11.) Hyvää vuorovaikutusta

tavoiteltaessa on tärkeää pysähtyä miettimään osallisuutta myös eri osallisten roolin ja tapojen näkökulmista. Osallisuuden voi jakaa tieto-osallisuuteen, suunnitteluosallisuuteen, päätösosallisuuteen ja toimintaosallisuuteen (Syrjänen 2005, 11). Tieto-osallisuus edellyttää, että tietoa itse aiheesta, ja toisaalta osallistumismahdollisuuksista, on saatavilla eri lähteistä riittävästi ja käytetty kieli on selkeää. Suunnitteluosallisuus tarkoittaa eri sidosryhmiä huomioivia tapoja osallistua suunnitteluun ja kehittämiseen, kun taas päätöksenteko-osallisuus on tapoja osallistua päätöksentekoon ja sen valmisteluun. Toimeenpano-osallisuudessa asukas osallistuu toimintaan tai vaikkapa palvelujen tuottamiseen. (Piipponen & Kurikka 2020, 6. Rönkkö ym. 2012, 37.) Kaavoituksen kontekstissa toimeenpano-osallisuus jää syrjään, mutta esim. kaavakävelyillä voi nähdä olevan yhtymäkohtia siihen.

Kaavoituksen vuorovaikutuksessa osallisilla tarkoitetaan henkilöitä ja sidosryhmiä, joihin kaavoitus vaikuttaa. Osallistaminen on heille tarjottavia osallistumismahdollisuuksia, ja osallistuminen on sitä, kun osallinen käyttää näitä mahdollisuuksia. (Rönkkö ym. 2012, 36.) Kaavoituksessa osallisten roolit jakautuvat luottamushenkilöiden päätöksentekoon, kaavan laatijan suunnitteluun ja organisointiin, viranomaisten ja muiden neuvottelukumppaneiden rooliin oman toimialansa asiantuntijana ja kuntalaisten tiedon ja mielipiteen esittämiseen (Haliseva-Soila 2016, 9). Vuorovaikutus on hyvin laaja käsite ja opinnäytetyön laajuuden vuoksi se olikin rajattava tässä työssä vain tarkoituksenmukaisimpiin näiden käsitteiden kautta. Tässä opinnäytetyössä keskityttiin välittömään ja suoraan mahdollisuuteen vaikuttaa kaavaan sitä laadittaessa ja erityisesti kuntalaisten ja luottamushenkilöiden näkökulmiin sekä osallistamistapojen yhdistämiseen prosessikuvaukseen.

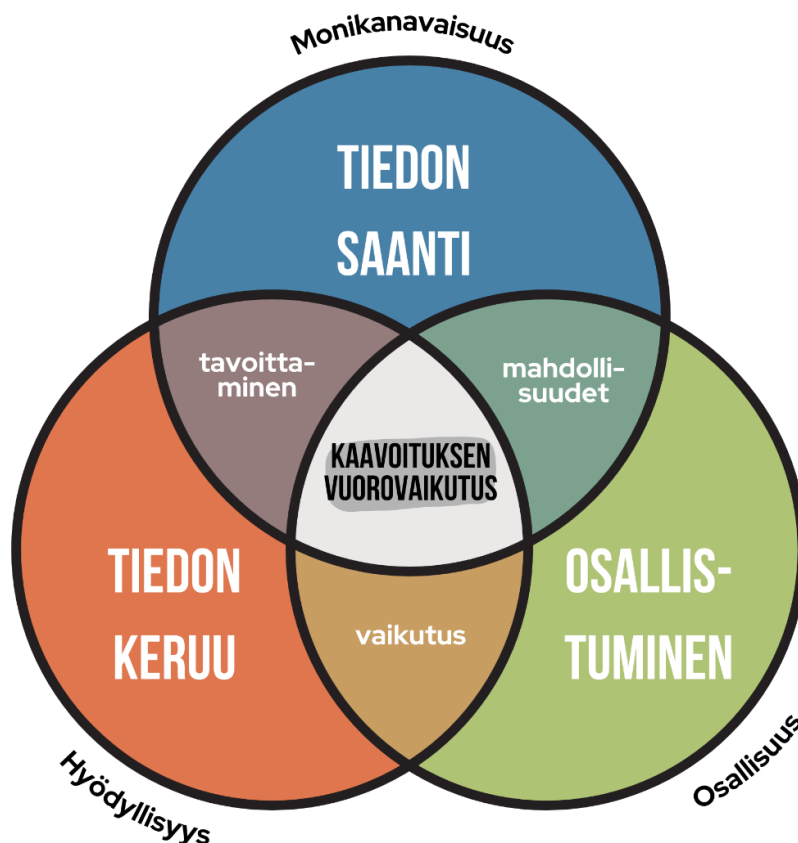
Kaavoitukselle on määritelty prosessi, joka muodostuu vaiheittain etenevistä valmistelu-, päätöksenteko- ja kuultusvaiheista sekä mielipiteiden ja valitusten käsittelystä. Osallistamisesta kaavoituksessa sanotaan Maankäyttö- ja rakennuslaista voimaan jääneessä Alueidenkäyttölaki 132/1999. 2025, 62–63 §). Prosessi on myös sama kaikille kunnille, se ei ota huomioon pientä asukasmäärää, sijoittumista eikä rakentamispainetta tai sen vähyttä. Alueidenkäyttölain uudistuksessa ehdotetaan, että yleiskaavan ajantasaisuutta ja laatimistarvetta arvioitaessa voitaisiin huomioida kunnan kehitys ja ohjaustarve (Ympäristöministeriö 2023, 37).

Vuorovaikutuksen tavoitteena ei ole kaavoittaa osallisten kaikkien toiveiden mukaisesti vaan varmistaa osallisten kuulluksi tuleminen ja yhteisymmärrys tehdyistä valinnoista (Syrjänen 2005, 201–203). Vuorovaikutuksen kannalta on tärkeää, että vaikuttamismahdollisuudet koetaan oikea-aikaisina ja aitoina, päätöksenteko oikeudenmukaisena sekä

informaatiota on saatavilla eri kanavissa ja olennaisen tiedon saa helposti (Ogbeide ym. 2019, 25–33). Vaikuttamismahdollisuuksia käyttävät monesti aktiiviset ja sosiaaliset ihmiset (Hasu & Hirvonen 2015, 598). Tämän vuoksi on varmistettava, että kaikkien sidosryhmien tavoittamiseen panostetaan sekä toisaalta maankäytön tavoitteita ja tarpeita tunnistetaan johdonmukaisesti.

Kaavoituksen vuorovaikutusmenetelmät voi luontevasti jakaa tiedottamiseen, tiedonhankintaan, vuoropuheluun ja yhteistyöhön. Näistä erityisesti vuoropuhelun onnistuminen vaatii yleensä enemmän kuin lakisääteiset osallistumismenetelmät edellyttävät. Osallistumistavat myös liittyvät kaavoituksen vaiheisiin eri tavoin. Vuoropuhelu sijoittuu erityisesti alkuvaiheeseen, jolloin käsitellään kaavan tavoitteita ja periaatteita. Erilaiset sidosryhmät tavoitetaan eri tavoin ja sen vuoksi osallistumistapojen tulisi heijastaa eri sidosryhmien toiveita ja tiedon tarpeita. Yhdistyksien ja toisaalta sähköisten kanavien avulla voi olla mahdollista tavoittaa esim. yleisötilaisuuksiin harvemmin osallistuvia sidosryhmiä. Useille riittää myös pelkkä prosessin seuraaminen ja tiedon saaminen sopivassa muodossa. Osallistumisen ja vuorovaikutuksen tavat ovat maankäytön suunnittelussa vakiintuneita. Yleisiä tapoja ovat mm. viralliset ilmoitukset, tiedotteet ja esitteet, yleisötilaisuudet, työryhmät, työpajat ja seminaarit sekä kyselyt, haastattelut ja lausunnot. Tärkeää on myös prosessin eri vaiheissa tapahtuneen osallistumisen ja sen vaikutuksien kuvaaminen, vaikkapa muistioiden ja vuorovaikutustilaisuuksien yhteenvetojen julkistamisen avulla. (Vehmas & Tulkki 2007, 32–33, 51.)

Kuntalaisen näkökulmasta nämä vuorovaikutusmenetelmät ovat tiedon saanti kaavasta, tiedon keruu kuntalaiselta kaavaa varten ja kuntalaisen osallistumismahdollisuudet kaavaan laatimiseen. Vuorovaikutuksen kannalta olennaista on tavoittaa kaikki kohderyhmät ja tarjota tietoa osallistumismahdollisuuksista. Tavoittamisen kannalta monikanavainen viestintä on tärkeää. Kuntalaisilta kerätyn tiedon ja muun osallistumisen vaikutuksia on syytä myös avata laatimisprosessin aikana. Osallistumismahdollisuudet sisältävät vuoropuhelun ja yhteistyön, kaavatilaisuuksiin osallistumisen sekä kaavaan vaikuttamisen niin keskustelemalla kuin muillakin keinoilla. Nämä muodostavat tässä työssä kaavoituksen vuorovaikutuksen viitekehyksen (Kuvio 6.).

Kuvio 6. Kaavoituksen vuorovaikutuksen viitekehys

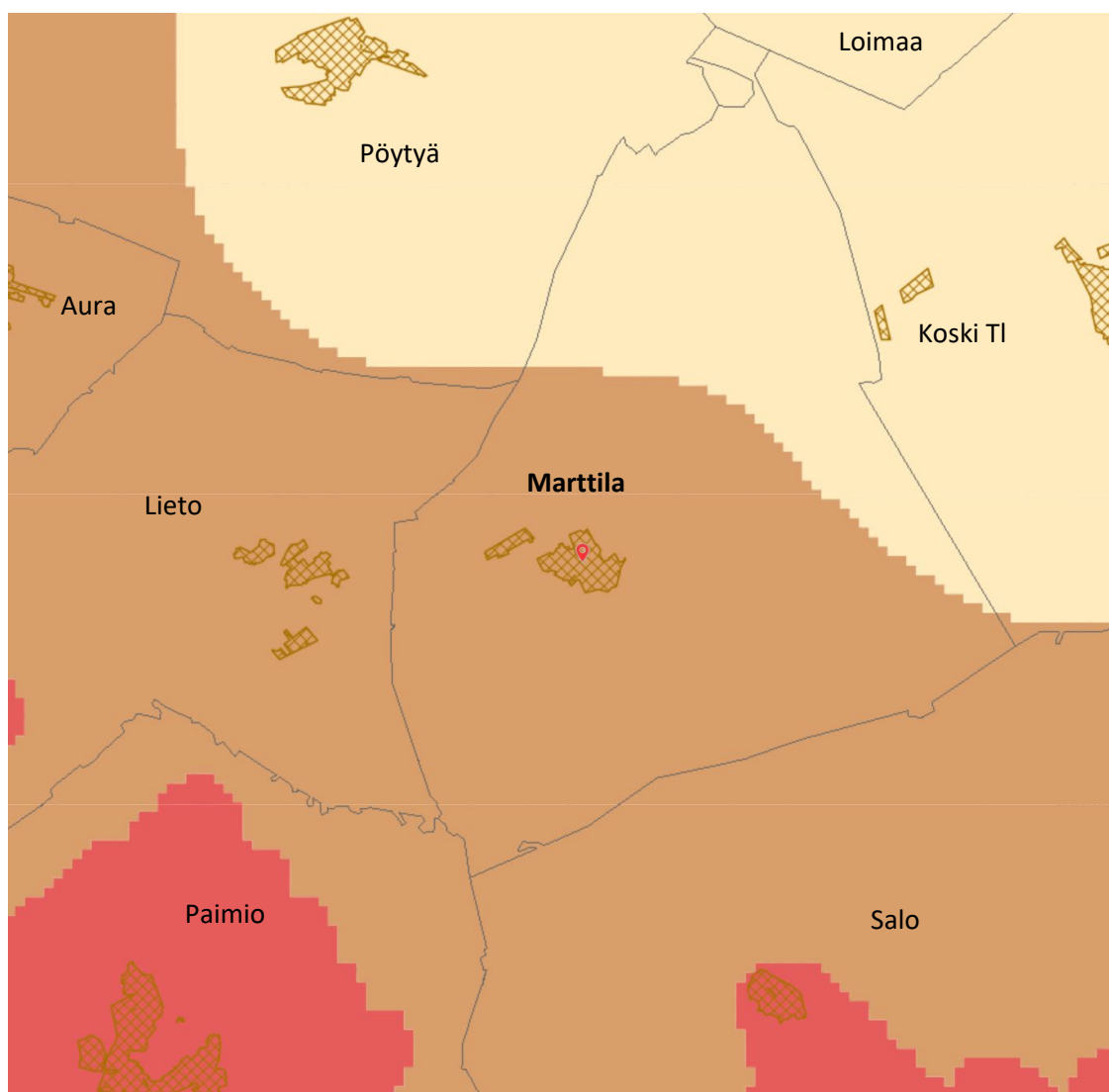
3.4 Maaseutu maankäytön suunnittelun kohteena

Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaan monikeskuksisen ja verkostomaisen aluerakenteen edistäminen tukee maaseudun elinvoimaa hyödyntämällä eri alueiden vahvuuksia. Osana tätä on hyvien viestintä- ja liikkumispalveluiden edistäminen. Luonto- ja kulttuuriympäristöistä huolehtimista pidetään tärkeänä elinkeinojen, ihmisten hyvinvoinnin ja alueiden identiteetin vuoksi. Luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen, huoltovarmuus ja maiseman ja luonnon monimuotoisuus edellyttävät maa- ja metsätalouden kannalta merkittävien yhtenäisten viljely- ja metsäalueiden säilymisestä huolehtimista sekä varautumista uusiutuvan energian tuotannon tarpeisiin maaseudulla. Liikenteen ja saavutettavuuden varmistamisen tavoitteet käsittävät kansainvälisesti ja valtakunnallisesti merkittävien liikenneyhteyksien jatkuvuuden turvaamisen sekä palvelujen saavutettavuuden edistämisen eri väestöryhmien kannalta. (Valtioneuvoston kanslia 2017, 5–8.)

Maaseutupoliittisessa ohjelmassa (Kattilakoski ym. 2021, 26) on suurelta osin samoja tavoitteita kuin valtakunnallisissa alueiden käyttötavoitteissa, mutta maankäytön suunnittelussa tärkeäksi nostetaan erilaisten ja paikallisten asumistoiveiden, yritysten ja ympäristöarvojen huomioiminen. Asumistoiveiden osalta nostetaan vielä erikseen joustavat ja ennakkoitavat kaavoitus- ja lupakäytännöt hajakentämissä. Osallisuuden ja yhteisöllisyyden

vahvistamiseksi Kattilakoski ym. (2021, 26) toteavat, että maaseudulla tulisi olla niitä tukevia rakenteita ja mahdollisuuksia vaikuttaa elinympäristöönsä ja että ”Osallisuus omassa elämässä edellyttää kuulluksi ja nähdyksi tulemistä sekä kokemusta siitä, että on osa yhteisöä ja yhteiskuntaa.”

Marttilan kunta sijoittuu Suomen ympäristökeskuksen (2025a) kaupunki-maaseutuluokituksessa pääosin kaupunkien läheiselle maaseudulle ja koillisreunaltaan ydinmaaseudulle (Kuvio 7). Kaupunkien läheinen maaseutu on sijainnillisesti lähellä kaupunkialueita, mutta kuitenkin selkeästi maaseutumaista. Luokitukseen vaikuttaa keskuskaupungin väestömäärä ja työssäkäyntialueen laajuus. Ydinmaaseutu on monesti maatalousvaltaista ja suhteellisen tiiviisti asuttua maaseutua. Niin kaupunkien läheisellä maaseudulla kuin ydinmaaseudulla on taajamia ja kylien keskusta-alueita ja toisaalta harvemmin asuttua aluetta. (Suomen ympäristökeskus 2025a.)

Kuvio 7. Marttilan kunta Kaupunki-maaseutuluokituksessa (mukaillen Suomen ympäristökeskus 2025b).

Kuten Varsinais-Suomen taajamien maankäytön, palveluiden ja liikenteen vaihemaakunta-kaavan selostuksessa todetaan, maakunta on taajaan asuttu ja rakentamattomana on säilynyt lähinnä luonnonsuojelualueet ja alkutuotantoon kytkeytyvä asuminen on seudun ominaispiirre. Vaihemaakuntakaava rajauksensa vuoksi tarkastelee kuitenkin taajamien ja niiden lähialueiden kehitystä ja niiden vetovoiman kasvattamista, ei maaseudun hajarakentamista. (Varsinais-Suomen Liitto 2018, 36–38.) Luonnonarvojen ja -varojen vaihemaakunta-kaavassa Varsinais-Suomen maaseutu nähdään ruuantuotannon, matkailun ja virkistykseen alueena. Lisäksi kaava korostaa luonnonvarojen kestäväää käyttöä sekä maakunnan potentiaalia energian ja kierrätyslannoitteiden tuotannossa. (Varsinais-Suomen Liitto 2021, 11, 25, 27.)

Toisin kuin kaupunkiseuduilla on maaseudulla kaavoittamisen ja muun maankäytön suunnittelun tärkeä ja homogeeninen sidosryhmä maanomistajat. Monesti maanomistajuuteen liittyy myös asuminen ja toisaalta maa- ja metsätalouden toimintaedellytykset. (Rönkkö ym. 2012, 35.) Näihin liittyvät tavoitteet voivat olla ristiriidassa keskenään, ympäristöarvojen tai muiden maankäytön tapojen, kuten loma-asumisen tai runsaasti tilaa vaativan rakentamisen kanssa. Kaavoituksen näkökulmasta kaupunkien läheisen maaseudun isoimpia kysymyksiä ovat keskuskaupungin elinvoimaisuus ja toimivat liikenneyhteydet sekä kehityksen, luonnonympäristön ja maisema-arvojen yhteensovittaminen (Rönkkö ym. 2012, 9). Rönkön (2012, 11, 104) mukaan alueidenkäyttötavoitteet ja infrastruktuurin kustannukset suosivat rakentamisen tiivistämistä ja keskusta-alueita myös maaseudulla, mikä haastaa käsityksen siitä, että maaseudulla rakennuspaikka olisi vapaasti valittavissa.

Kuhmonen ja Kuhmonen (2014, 59) toteavat maaseudun tulevaisuutta käsittelevän kirjallisuuskatsauksen perusteella, että ympäristöön ja kestävyysliittymään liittyvät kysymykset muodostivat keskeisimmän muutosteeman. Merkittävää huomiota kirjallisuudessa saivat myös luonnonvarojen hyödyntäminen, teknologinen murros ja tiukentuvat säädökset sekä paikallisuuden merkityksen kasvu. Maankäytön ohjauksen näkökulmasta kirjallisuudessa painotui heidän mukaansa erityisesti ympäristönäkökohtien rooli suunnittelun lähtökohtana ja yhdyskuntarakenteen eheyttämispyrkimys. Maaseutu näyttäytyi teksteissä elämänlaadun mahdollistajana, kun taas sääntelyn kiristymisen ja teknologinen kehitys tunnistettiin merkittäviksi muutosvoimiksi. Energiantuotannon hajautetut ratkaisut, palveluiden saavutettavuuteen liittyvä alueellinen epätasa-arvo sekä paikallisyhteisöjen omista tarpeista lähtevä suunnittelutapa muodostivat muita toistuvia teemoja.

Yleiskaavalla on maaseudulla paljon yhteensovitettavaa ja keskenään ristiriitaisia tavoitteita. Lisäksi yleiskaavalle asetetaan maaseudulla monesti myös kehittämistavoitteita, johon parhaiten soveltuvat strategisuutta korostavat maankäytön suunnitelmat (Rönkkö ym.

2012, 20), kuten strateginen yleiskaava. Kehittämistavoitteiden osalta yleiskaavan oikeusvaikutukset voivat olla ristiriidassa muun lainsäädännön kanssa (Rönkkö ym. 2012, 104), joten niiden osalta kaavamerkintöjen määrittelemistä oikeusvaikutuksettomiksi on hyvä harvita.

3.5 Kaavoituksen prosessin kehittäminen

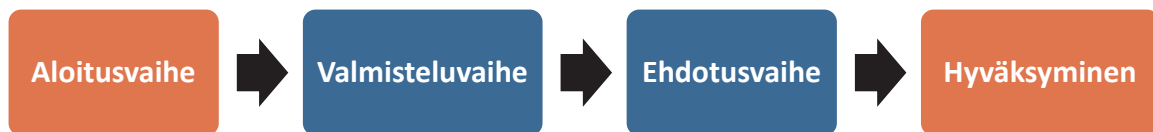
Kaavoituksen ydinprosessi sisältää monta alaprosessia; viranomaisprosessin, päätöksentekoprosessin, suunnitteluprosessin ja vuorovaikutusprosessin (Kuvio 8.). Kaavan laatijan vastuulla on sitoa nämä prosessit yhteen, koordinoida kaikkien sidosryhmien tiedon saanti, kuuleminen ja vaikuttamisen mahdollisuudet. Päätöksentekoprosessi edustaa poliittista ja strategista ohjausta, se alkaa kaavan vireille tulosta ja päättyy kaavan hyväksymiseen sisältäen päätösten lisäksi niiden kuuluttamisen ja vastineet. Viranomaisprosessin osia ovat esim. laillisuusvalvonta ja lausunnot. Suunnitteluprosessista vastaa kaavan laatija ja se sisältää kaavan ja selvitysten laatimisen sekä prosessin ja vuorovaikutuksen koordinoinnin. Vuorovaikutusprosessistakin vastaa kaavan laatija, ja se kattaa kaiken vuorovaikutuksen tiedottamisesta ja osallistumistilaisuuksista tiedon keräämiseen kuntalaisilta. (Rönkkö ym. 2012, 33–34.) Kaavoituksen johtaminen sisältyy päätöksentekoprosessiin. Kaavoituksen johtamisen tärkeimpiä asioita on kunnan näkemyksen välittäminen ja riittävän vuorovaikutuksen varmistaminen. Jos kaavan laatijana toimii ulkopuolinen konsultti, tehtävänjaosta on sovittava tarkasti ja esimerkiksi tiedottaminen voidaan hoitaa kunnan toimesta.

Kuvio 8. Kaavoituksen alaprosessit (mukaillen Rönkkö ym. 2012, 33)

Kaavaprosessin kuvaus on yhteinen kaikille kaavatyypeille, mutta esimerkiksi vähäisemmissä asemakaavamuutoksissa aloitusvaihe ja valmisteluvaihe usein yhdistetään. Kaavoituksen prosessin päävaiheet (Kuvio 9.) ovat aloitus, valmistelu, ehdotus ja hyväksyminen

(Vehmas & Tulkki 2007, 17–19, 36.) Aloitusvaiheessa laaditaan osallistumis- ja arviointisuunnitelma, jossa esitetään alustavat tavoitteet, rajaukset, selvitystarpeet sekä kuvataan eteneminen, vaikutusten arviointi ja kyseisen kaavan vuorovaikutus. Valmisteluvaiheeseen yleensä ajoitetaan suurin osa vuorovaikutuksesta sekä tehdään kaavan kannalta tärkeät ratkaisut, kuten valitaan vaihtoehtoista kaavaluonnokseksi etenevä ratkaisu ja tehdään sen vaikutusten arviointi. Valmisteluvaiheen lopuksi luonnos asetetaan nähtäville ja pyydetään mielipiteet ja mahdolliset lausunnot. Valmisteluvaiheen mielipiteet ja lausunnot käsitellään ja sen pohjalta kaavaluonnoksesta laaditaan kaavaehdotus. Ehdotusvaiheessa kaavaehdotus asetetaan nähtäville ja pyydetään muistutukset ja lausunnot, käydään ne läpi sekä annetaan niille vastineet ja tehdään mahdolliset muutokset. Mikäli kaavan tulee ehdotusvaiheessa merkittäviä muutoksia, niin se asetetaan uudelleen nähtäville. Hyväksymisvaiheessa kunta hyväksyy kaavan, ilmoittaa hyväksymisestä sitä pyytäneille kuntalaisille ja muistutuksen jättäjille sekä saattaa päätöksen yleisesti tiedoksi. Mikäli muutoksenhakua kaavaan ei tule tai se on ratkaistu, kuulutetaan lopuksi kaavan voimaantulosta. (Vehmas & Tulkki 2007, 17–19, 36.) Strategisen yleiskaavan kestoksi voi arvioida vuodesta viiteen vuoteen (Laaksonen 2023, 23), kattavan vuorovaikutuksen järjestämiseksi aikataulu on kuitenkin hyvä suunnitella väljäksi.

Kuvio 9. Yleiskaavan prosessin päävaiheet (mukaillen Vehmas & Tulkki 2007, 17).

Kaavoituksen prosessi esitetäänkin usein vaiheittain sen alaprosessien sekä kertyvän aineiston kautta taulukkoina tai tekstinä. Prosessikuvausta laatiessa tärkeää miettiä sen kohderyhmää. Prosessikuvauksen tavoitteena on, että osallisilla ja luottamushenkilöillä olisi tarkka kuva prosessin etenemistä ja vaikuttamisen mahdollisuuksista. Yleiskaavan prosessissa olennaisinta on kaavan suunnittelu, osallistuminen ja päätöksenteko kuten Taulukko 1. on vaiheittain jaettu.

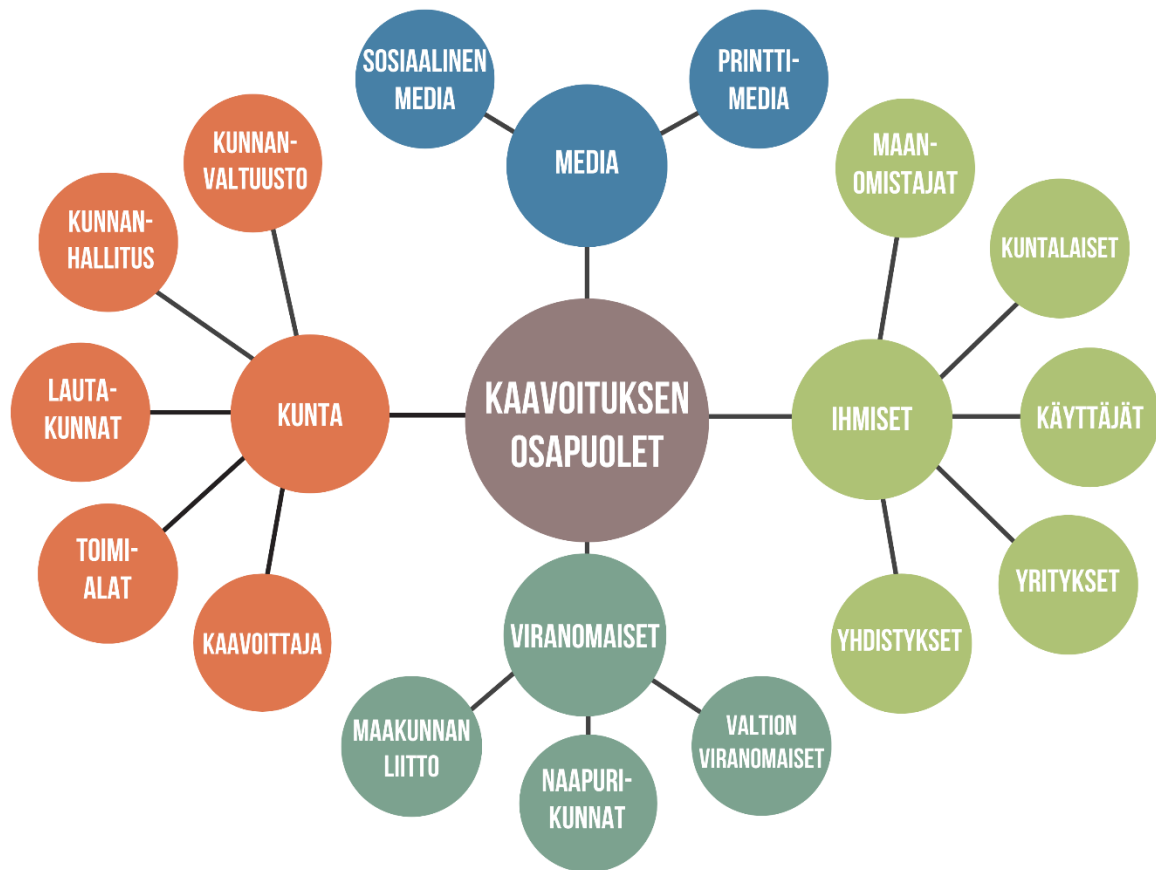
Suunnittelu	Osallistuminen	Päätöksenteko	Aineistot
Aloitusvaihe			
Kaavoitustarpeen arviointi Keskustelu kaavoitustarpeesta	Aloitteen kaavan laatimisesta tai muuttamisesta voi tehdä myös kuntalainen	Päätös kaavan laatimisesta	Ilmoitus vireilletulosta
Suunnittelun koordinointi Alustavat tavoitteet Selvitystarpeet, aluerajaus Vaikutusarvioinnin laajuus			Lähtötietoraportti (tarvittaessa)
Osallistumis- ja arviointisuunnitelma (OAS) valmis-tuu	Ilmoitus vireilletulosta OAS:sta tiedottaminen Tavoite- ja arvokeskustelua (Palaute OAS:sta)	Osallistumis- ja arviointisuunnitelman käsittely	Osallistumis- ja arviointisuunnitelma
	Viranomaisneuvottelu pidetään ennen kaavaluonnoksen asettamista nähtäville (tarvittaessa)		
Valmisteluvaihe			
Tavoitteiden tarkentaminen Perusselvitysten laadinta ja täydentäminen Kaavaratkaisun periaatteet ja mahdolliset vaihtoehdot Vaikutusten arviointi Vaihtoehtojen vertailu	Osallistumistilaisuuksia kuntalaisille kaavan merkittävyyden mukaan	Kehitettävän vaihtoehdon valinta	Yleiskaavan tavoitteet Maankäyttövaihtoehdot
	Viranomaisyhteistyötä kaavan merkittävyyden mukaan		
	➤ PALAUTE VAIHTOEHDOISTA		
Kaavaluonnos valmistuu	Kaavaluonnos ja kaava-aineisto asetetaan nähtäville ➤ MIELIPITEET (JA LAUSUNNOT)	Kaavaluonnoksen asettaminen nähtäville	Kaavaluonnos Alustava kaavaselostus ja muu valmisteluaineisto (lähtötiedot/selvitykset)
Palautteen käsittely Kaavaehdotuksen laadinta	Osallistumistilaisuuksia kuntalaisille tarpeen mukaan		Vastineet mielipiteisiin ja mahdollisiin ennakkolausuntoihin
	Viranomaisyhteistyötä tarpeen mukaan		
Ehdotusvaihe			
Kaavaehdotus valmistuu	Kaavaehdotus nähtävillä ➤ MUISTUTUKSET ➤ LAUSUNNOT	Kaavaehdotuksen asettaminen nähtäville	Kaavakartta Kaavaselostus
Yhteenveto muistutuksista ja lausunnoista Muutosehdotukset	Viranomaisneuvottelu (tarvittaessa)		Vastineet muistutuksiin ja lausuntoihin
	Vastaus muistutusten tekijöille pyydettyessä		
Kaavaehdotuksen tarkastaminen		Tarvittaessa uudelleen nähtäville	
Hyväksymisvaihe			
	Ilmoittaminen kaavan hyväksymisestä	Kaavan hyväksyminen	Vastineet valituksiin Saatavilla olevat yleiskaava-asiakirjat Tiedotteet ja kuulutukset
	(Muutoksenhaku)	(Tuomioistuimen ratkaisu)	
	Kuulutus kaavan voimaantuloa		

Taulukko 1. Kaavoituksen vaiheet kuvattuna suunnittelun, osallistumisen ja päätöksenteon alaprosessien ja kertyvän aineiston avulla (mukaillen Salmi 2006, 64; Vehmas & Tulkki 2007, 18).

Monimutkaisia, pitkäkestoisia ja ainutkertaisia pidettyjä prosesseja toteutetaan Laamasen ja Tinnilän (2009, 7, 24) mukaan monesti projekteina, jolloin prosessin toistettavuus ja kehittäminen jäävät toissijaiseksi. Projektista poiketen prosessi on heidän mukaansa toistuva ja sen rajat voidaan tunnistaa organisaatorajat ylittävinä toimintaketjuina (Virtanen & Wennberg 2005, 116–117). Kaavoitusta olisi hyödyllistä tarkastella toistuvana prosessina ja pyrkiä kehittämään sitä prosessien kehittämisessä hyödyllisiksi tunnistetuilla tavoilla. Prosessin kehittäminen edellyttää riittävää tietämystä itse prosessista. Kaavoitusprosessia saatetaan kohdella eri syistä projektina, pienissä kunnissa kaavoitus ei ole säännöllistä tai jatkuvaa ja kaupungeissa taas saatetaan suhtautua kaupunginosan kaavoitukseen ainutkertaisena projektina.

Prosessin määrittämisessä aloitetaan yleisesti asiakkaasta. Julkishallinnossa asiakkaan käsite prosessissa on monitulkintainen ja strategian toteuttamisen näkökulmasta voisikin miettiä asiakasta vaikuttavuuden kautta. Kysymys siitä kenellä on tarve, joka prosessilla on tarkoitus täyttää, auttaa miettimään julkisen hallinnon prosessin asiakasta. (Virtanen & Wennberg 2005, 116–117.) Kaavoituksen asiakkaaksi tästä näkökulmasta asettuu asukas tai käyttäjä, joka voi organisaation sisältä tai ulkoa. Prosessin asiakkaita voidaan siten arvioida olevan kaavan laatimisen osallistuvat ja kaavoituksen osalliset. Tässä opinnäytetyössä keskitytään prosessin kehittämiseen vuorovaikutuksen näkökulmasta, joten kehittämistyössä pidetään erityisesti mielessä kuntalaisten ja luottamushenkilöiden tarpeet.

Kaavoituksen osapuolilla on erilaiset lähtökohdat ja tavoitteet osallistua prosessiin, maaseudulla yksityinen maanomistus esimerkiksi vaikuttaa osallistumisen tavoitteisiin. Maaseudulla alueen muut asukkaat ja maanomistajat tunnetaan, joten se voi myös nostaa kynnystä vaikuttamismahdollisuuksien käyttämiseen (Rönkkö ym. 2012, 81). Kaavan tavoitteetkin vaikuttavat eri osapuolien osallistumishalukkuuteen, uutta asuinaluetta laadittaessa kaavoitukseen osallistuvat eri henkilöt kuin vaikkapa täydennysrakentamiseen tähtäävää asemakaavamuutosta laadittaessa. Strateginen yleiskaava koskee hyvin laajaa osallisjoukkoa (Salmi 2006, 52; Vehmas & Tulkki 2007, 12). Osallisia voi luokitella (Kuvio 10.) sen mukaan vaikuttaako kaavoitus osallisen maankäyttöön, asumiseen tai työntekoon, edustavatko he jotain yhteisöä, toimialaa tai viranomaista, tai liittyvätkö kunnan toimintaan luottamushenkilöinä tai henkilöstönä (Vehmas & Tulkki 2007, 13). Prosessin kehittämistä voi lähestyä myös projektin määrittelyyn käytettyjen työkalujen avulla, ja erityisen hyödyllistä on tehdä sidosryhmäanalyysi. Sidosryhmäanalyysi aloitetaan kartoittamalla ryhmät, jotka voivat liittyä prosessiin tai tavoitteisiin. Tämän jälkeen selvitetään näiden ryhmien vaikutusvalta, suhtautuminen ja prosessin merkitys heille. (Kymäläinen ym. 2016, 22–24.)

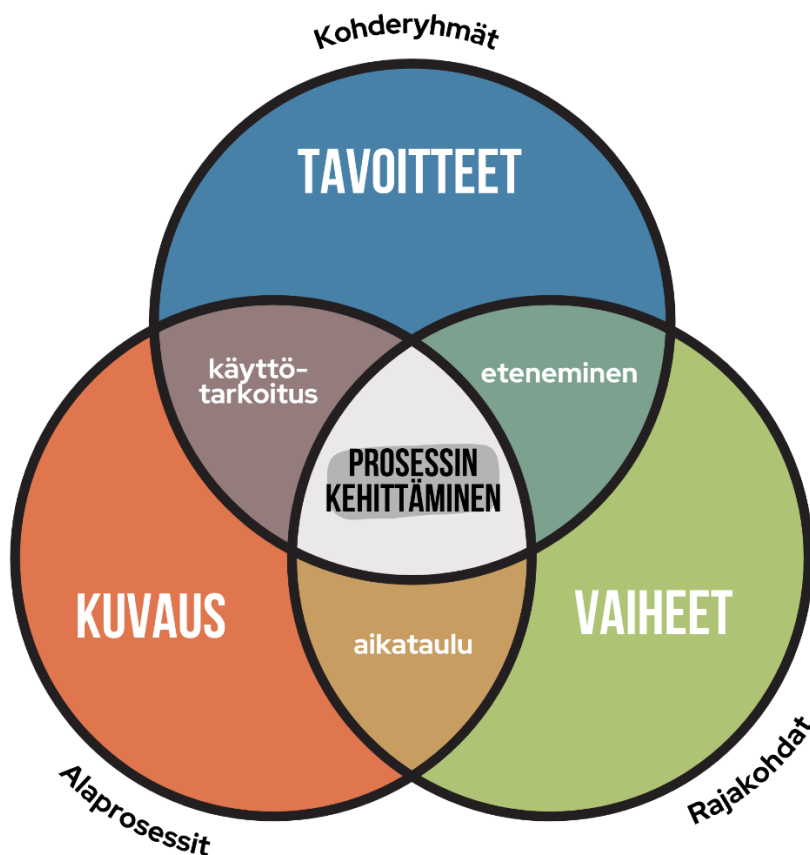
Kuvio 10. Kaavoituksen osapuolet (mukaiillen Vehmas & Tulkki 2007, 12)

Prosessilla pyritään aina saavuttamaan toiminnan kautta lisäarvoa sekä kasvattamaan osaamista prosessin sisällä (Laamanen & Tinnilä 2009, 10, 24). Tämä tavoiteltava lisäarvo yleiskaavan yhteydessä määritellään prosessin alussa yleiskaavan tavoitteina, kuten Jyväskylän (2024) yleiskaava 2050:n kestävä ja vähähiilinen yhdyskuntarakenne tai Turun (2024) yleiskaava 2029:n aseman, vetovoiman ja kilpailukyvyyn vahvistaminen. Kestävän kehityksen näkökulmien huomioimiseksi prosessia laadittaessa tavoitteita on hyvä peilata Suomen hallituksen Agenda2030 kansalliseen tiekarttaan (Valtioneuvoston kanslia 2022), jossa avataan Suomen kestävä kehityksen tavoitteet sidottuna vuonna 2015 YK:ssa sovittu kestävä kehityksen globaaliin toimintaohjelmaan.

Prosessin kehittämisessä asiakkaan ja tavoitteiden tunnistamisen jälkeen seuraava vaihe on prosessin mallintaminen. Se selkeyttää toimijoiden rooleja, parantaa kokonaisuuden ymmärrystä ja yhteistyön sujuvuutta sekä lopulta myös asiakaskokemusta ja lisäarvoa. (Laamanen & Tinnilä 2009, 10–11.) Prosessin jatkuvan kehittämisen sykli alkaa nykytilan kartoituksella, kuvauksen laatimisella ja toimivuuden arvioimisella. Tätä seuraa prosessianalyysit mm. ongelmien selvittäminen, vertaisanalyysit ja kehittämisvaihtoehtojen valitseminen. Lopuksi laaditaan suunnitelma, siitä miten prosessia parannetaan tällä syklillä. (Lecklin 2006, 134–135.)

Prosessin kuvauksessa esitetään vastuuhenkilöt, vaiheet ja eteneminen, resurssit, menetelmät, ympäristö ja liittyminen muihin prosesseihin ja alaprosesseihin. Prosessikaavion nämä tiedot yhdistetään visuaalisesti, kaavion tarkkuus riippuu sen käyttötarkoituksesta. (Laamanen & Tinnilä 2009, 123–124; Virtanen & Wennberg 2005, 129.) Prosessin vaiheiden tarkempi avaaminen on ensisijaisesti avuksi vaiheen tekijälle tunnistuen kriittiset tehtävät (Arter 2022). Prosessin kehittämisen tavoitteet ovat valintojen perusta ja se kenelle tai minkä asioiden kehittämiseksi työtä tehdään vaikuttaa kuvaustasoon- ja tapaan (Saarinen 2021). Prosessille määriteltujen tavoitteiden ja niistä johdettujen mittareiden myötä saadaan hyvä lähtökohta prosessin tavoitetilän kuvaamiselle (Kymäläinen ym. 2016, 55).

Kaavoituksen prosessikuvauksella on kaksi toisistaan eroavaa käyttötarkoitusta ja kohderyhmää. Kuntalaiselle kuvauksen tulisi selkeyttää prosessin etenemistä, osallistumismahdollisuuksia ja määraaikoja. Luottamushenkilölle ja kaavan laatimiseen osallistuville tai sitä johtaville taas kuvauksen on tärkeää olla tarkempi. Tarkkuustason tulisi olla sellainen, että sen perusteella voidaan yksittäisessä kaavahankkeessa tehdä valinnat vuorovaikutuksesta ja suunnitella niin aikataulua kuin tekijöiden rooleja. Prosessin kehittämisen viitekehyksen tässä työssä muodostaa prosessin kuvaus, tavoitteet ja vaiheet sekä niiden liittyminen toisiinsa kuten Kuvio 11. havainnollistaa.

Kuvio 11. Kaavoituksen prosessin kehittämisen keinot

4 Menetelmälliset lähtökohdat

4.1 Monimenetelmällinen tapaustutkimus

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää monimenetelmällisen tapaustutkimuksen avulla, miten yleiskaavaprosessia ja sen vuorovaikutusta tulisi kehittää Marttilassa. Samalla tarkasteltiin strategisen yleiskaavan mahdollisia hyötyjä. Vuorovaikutuksen ajoitus ja tavat kuvattiin lopuksi osana prosessimallia, joten työssä on myös toiminnallisen opinnäytetyön piirteitä.

Tämä opinnäytetyö toteutettiin monimenetelmällisenä tapaustutkimuksena, koska haluttiin saada sekä yleisempää ja että syvällistä tietoa tapaustutkimuksen kohteesta. Moninäkökulmaisella lähestymistavalla pyrittiin säilyttämään aiheen moniulotteisuus samalla kun tutkimuksella tuotettiin uutta tietoa ja raportoitii siitä. Monimenetelmällisyyden etuina tämän opinnäytetyön näkökulmasta oli monipuolisempi kuva tutkimuksen kohteesta sekä aineiston täydentyvyys. Vaiheittaisella lähestymisellä määrällisesti kerättyä yleistämiseen tähtäävää aineistoa syvennettiin laadullisella aineistolla. (Vilkka & Mankki 2024, 18–23.) Monipuolista, käytännöllistä ymmärrystä ja valittuihin tutkimuskysymyksiin parhaiten vastaamista korostava pragmatismi tukee monimenetelmätutkimusta (Vilkka & Mankki 2024, 38) ja soveltui sen vuoksi tätä opinnäytetyötä ohjaavaksi tieteenfilosofiaksi.

Tutkimuksessa käytettiin vaiheittaista selvittävää asetelmaa (Vilkka & Mankki 2024, 75–76). Tutkimus aloitettiin pääosin määrällisellä kyselyllä, jonka laatimisessa käytettiin apuna muutamista kunnista tehtyä vertaisanalyysia yleiskaavan tai strategisen yleiskaavan prosesseista. Kyselyn vastaukset analysoitiin alustavasti määrällisten kysymysten osalta vertailemalla eri ryhmiä. Kyselyn alustavan analyysin tuloksia jatkojalostettiin työpajatyypisillä ryhmähaastatteluilla laadullisesti. Laadullinen osuus oli siten riippuvainen ensin tehdystä vertaisanalyysista ja sen pohjalta laaditusta kyselystä, joka oli tutkimuksen määrällinen osio ja näin määrällinen osuus painottui määrääväksi (Vilkka & Mankki 2024, 59, 76–77). Raportoinnissa noudatettiin pääosin tätä samaa järjestystä selkeyden vuoksi ja samalla määrällisten tulosten laadullista osiota ohjaava rooli saatiin tuotua esiin.

4.2 Vertaisanalyysi

Benchmarking-menetelmällä eli vertaisarvioinnilla tai vertailuanalyysilla voidaan verrata mm. toisen organisaation strategiaa, tuotteita, palveluita tai prosesseja kohdeorganisaation vastaavaan. Vertaisanalyysille on laadittava ja priorisoitava tavoitteet, jotka ovat suhteessa saatavilla olevaan tietoon ja käytettäviin resursseihin. (Lipska 2025.) Vertailuanalyysi toteutettiin tutkimalla muiden kuntien yleiskaavojen ja strategisten yleiskaavojen prosesseja ja

yhdistämällä havainnot teoriataustaan, joka rakentui aiemman kirjallisuuden pohjalle. Dokumentit analysoitiin kuten muukin laadullinen aineisto, sisällönanalyysillä ja teemoiteltiin.

Tietoa vertaisanalyysin kerättiin mm. osallistumis- ja arviointisuunnitelmista ja yleiskaavojen selostuksista. Aineiston ulkopuolelle rajattiin muut vapaamuotoisemmat maankäytön suunnitelmat, koska opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää lakiin pohjaava prosessia ja kuvata se niin selkeästi ja ohjaavasti, ettei tarvetta vapaamuotoisemmille suunnitelmille olisi. Riittävän tietoa-aineiston saamiseksi strategisista ja hyvin laadituista yleiskaavoista tutkittavina ovat kaupungit, joissa kaavoituksen kehittämiseen on panostettu sekä pienempiin kuntiin tai seutukuntiin, joille on laadittu strateginen yleiskaava.

Vertaisanalyysissä keskityttiin kaavoitustaan kehittäneiden kaupunkien ja toisaalta kokoluokaltaan lähempänä Marttilan kuntaa olevien kuntien, strategisten yleiskaavojen prosessimalleihin, vuorovaikutuksen järjestämisen keinoihin, esitystapoihin, teemoihin ja strategisuutta lisääviin keinoihin mm. tulevaisuuksien tutkimuksen käyttöön yleiskaavaprosessissa. Tätä tietoa verrattiin nykyisin vaatimukset täyttävään nykyiseen prosessiin ja toisaalta tulossa olevasta Alueidenkäyttölain uudistuksesta saatavilla oleviin tietoihin. Ajantasaisen tiedon saamiseksi rajauksena vertailtaville kaavoille oli, että kaava on hyväksytty maksimissaan viisi vuotta sitten tai sitä laaditaan parhaillaan ja prosessista on löydettävissä riittävästi tietoa vertaisanalyysiin.

Pintapuolisen kuntien kotisivujen aineiston perusteella tehdyn selvityksen perusteella alle 6000 asukkaan kunnista ($n=156$) löytyi kuusi (monesti vanhentunutta) yleiskaavaa, kolme strategista yleiskaavaa, kolme kehityskuvaa ja kaksi rakennemallia. Kuntien yhteisiä kaavoja vastaavista kunnista löytyi yksi yleiskaava, kolme strategista yleiskaavaa ja 10 muuta strategista suunnitelmaa. Erilaisia strategisia kaavoja oli siten 28 kappaletta. Kunnissa, joissa asukkaita oli 6000–10000 ($n=46$), erilaisia strategisia kaavoja oli 21, joista strategisia yleiskaavoja oli kolme.

Vertaisarvioitaviksi kunniksi valikoitui yhdeksän toisistaan poikkeavaa kuntaa tai kaupunkia, perusteina oli mm. kaavoituksen kehittämiseen panostaminen, Marttilaa vastaava maaseutumainen maankäyttö tai strategisuuteen panostaminen. Kaavoituksen kehittämisestään tunnetut vertaisanalyysin valitut kaupungit kaikki lähestyivät kaavoitusta hieman erilaista lähtökohdista, Lahti (2024) käyttää jatkuvan yleiskaavan mallia, Jyväskylä (2024) ruututekniikkaa ja erilaisten maankäyttötarpeiden teemakarttoja, Turussa (2023) osana yleiskaavaprosessia on monia tutkimushankkeita ja Rovaniemellä (2024) aloitettiin yleiskaavan laatiminen tulevaisuus- ja kehityskuvatyöllä. Orivesi (2020) ja Nokia (2024) valikoituivat mukaan korostetusti strategisen näkökulman ja esitystavan perusteella, eroina oli Oriveden panostamisen kuntalaisten ja Nokian panostaminen luottamushenkilöiden osallistamiseen.

Mäntsälä (2024), li (Sweco Finland Oy 2024) ja Vihti (2019) olivat mielenkiintoisia vertaisanalyysiin sen vuoksi, että strategiset yleiskaavat on laadittu suurelta osin yleiskaavan periaatteilla ja sitä lähestyvillä esitystavoilla, eroja kuitenkin löytyi mm. vuorovaikutuksesta ja tulevaisuuskuvan laatimisesta. Vertaisanalyysiin ei valikoitunut yhtään alle 6000 kuntaa sen vuoksi, että niiden strategiset yleiskaavat olivat yli viisi vuotta sitten hyväksytyjä. Asukasluvultaan 6000–10000 asukkaan kunnista mukaan valikoituivat Orivesi ja li sen vuoksi, että niiltä löytyi riittävästi tietoa vertailua varten.

4.3 Sähköinen kysely

Kuntalaisille suunnatun pääosin määrällisen kyselyn muuttujat valittiin vertaisanalyysilla ja kirjallisuuskatsauksella muodostetun teorian pohjalta. Kysely aloitettiin kysymyksillä, jotka liittyivät vastaajien aiempaan osallistumiseen, tietämykseen kaavoituksesta ja mielipiteisiin kaavoituksen nykytilanteen kehityskohteista. Näillä kysymyksillä pyrittiin valmistelevaan vastaajaa ja toisaalta antamaan mahdollisuuden antaa palautetta nykytilasta, jolloin kyselyn edetessä keskittyminen kaavoituksen kehittämiseen korostuisi. Strategisen yleiskaavan roolia kyselyssä nostettiin kysymällä siitä nykytilan jälkeen, samalla siitä voitiin antaa tietopohjaa vastaajille ennen vuorovaikutuksen kysymyksiä. Kyselyssä vuorovaikutus jaettiin teemoihin tiedon saanti, tiedon kerääminen ja osallistuminen muodostetun teorian mukaisesti.

Kyselylomake oli kokonaisuudessaan puolistrukturoitu ja kysymystyypeissä edettiin aihealueittain strukturoiduista kysymyksistä, kuten vaihtoehto- ja asteikkokysymyksistä kohti avoimia kysymyksiä luottamuksen rakentamiseksi kyselyn aikana. Osassa vaihtoehtokysymyksiä vastaajia pyydettiin priorisoimaan ja valitsemaan maksimissaan kolme vaihtoehtoa. Kysymyksien muotoilulla painotettiin vastaajan mielipidettä asiasta (Tietoarkisto a).

Kysely laadittiin lyhyeksi pitämällä avoimien kysymysten määrä maltillisena ja suosimalla mm. monivalinta- ja asteikkokysymyksiä. Yhteensä kysymyksiä oli 30 kappaletta, kun lasketaan mukaan myös taustakysymykset. Kysymyksistä seitsemän oli avointa, yksi kysymys kolmesta tärkeimmästä arvosta kaavoituksessa ja loput erilaisia monivalinta- ja asteikkokysymyksiä. Kysely oli jaettu viiteen osaan: nykytila (sis. kysymyksen strategisesta yleiskaavasta), tiedottaminen, tiedon kerääminen, osallistuminen ja taustakysymykset. Kaikissa osioissa oli 4–7 kysymystä, joista 1 tai 2 oli avointa kysymystä.

Tavoitteena oli, että keskimäärin vastaajalla kuluisi vastaamiseen 15–20 minuuttia ja ainoastaan pidempiä avoimia vastauksia antavilla vastaajilla kyselyyn käytetty aika ylittäisi 20 minuuttia (vrt. Tietoarkisto b). Kyselyn vastaajia ei pakotettu vastaamaan, vaan kaikissa kysymyksissä jätettiin mahdollisuus sille, ettei vastaajalla ole asiaan kantaa tai halua

vastata. Ei kantaa -vaihtoehto jätetään sen vuoksi, että pakotettu vastaus antaisi virheellisen tuloksen (Kananen 2012, 123–136). Vastausaikaa testattiin henkilöillä, joille kaavoituksen arvioitiin olevan yhtä tuntematonta kuin keskimääräiselle vastaajalle. Kyselyn nopealla vastausajalla ja mahdollisuudella avoimien kysymysten ohittamiseen pyrittiin lisäämään loppuun asti vastanneiden määrää.

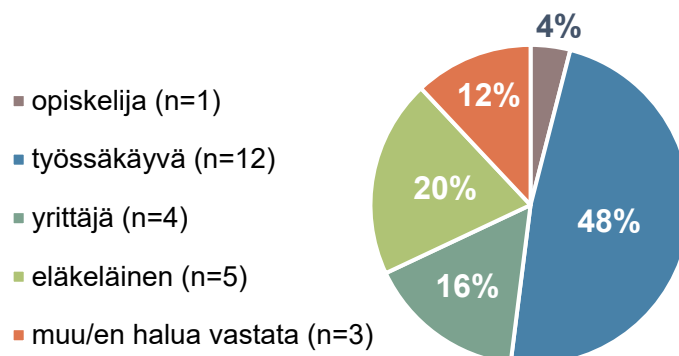
Kysymyksiä laadittaessa panostettiin selkeyteen ja ymmärrettävyyteen. Kaavoituksen termejä selostettiin kysymysten yhteydessä, jotta vastaajat ymmärtäisivät kysymyksen samalla tavalla ja vastaukset olisivat siten vertailukelpoisia (Tietoarkisto b). Kyselyn laatimisessa otettiin huomioon pienen kunnan realiteetit, oletettava vastaajien pieni määrä sekä vastaajien anonymiteetti. Anonyymin vastaamisen korostamiseksi siitä kerrottiin alun esitelyssä, otettiin huomioon kysymysten laadinnassa ja nopeasti vastattavaksi laaditut taustakysymykset sijoitettiin kyselyn loppuun (Tietoarkisto b). Taustamuuttujiin liittyvillä kysymyksillä vastaajat voidaan ryhmitellä ja näin verrata onko tuloksissa eroavaisuuksia eri ryhmien välillä (Kananen 2012, 123–136). Kysely laadittiin anonyymiuden alleviivaamiseksi oppilaitoksen tarjoamalla Webropol-internetkyselypalvelulla.

Kyselyn pääpaino oli selvittää kuntalaisten näkemyksiä kaavoitusprosessin vuorovaikutuksesta; millä tavoilla, missä vaiheessa ja minkä verran halutaan osallistua kaavoitukseen tai strategisen yleiskaavan laatimiseen ja saada niistä tietoa. Koska vastauksiksi haluttiin tietoa, jota voitaisiin yleistää, kysely koostui pääosin eri teemojen määrällisistä kysymyksistä. Laadullista aineistoa kyselyssä ovat avoimet vastaukset teemoittain siitä, miten muuten kaavoitusta tai vuorovaikutusta voisi kehittää.

Kyselyn vastaajia olivat pääosin kuntalaiset, taustakysymyksellä kartoitettiin muista syistä kyselyyn vastanneita. Aktiivisella ja monikanavaisella kyselyn mainostamisella pyrittiin saamaan mahdollisimman paljon vastauksia. Kyselyä mainostettiin yhdessä kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelman kyselyn kanssa kuntalaisia hyvin tavoittavassa tapahtumassa, muutamassa eri sidosryhmiä tavoittavissa kunnan kiinteistöissä sekä kunnan kotisivuilla ja sosiaalisen median kanavissa. Kiinteistöillä oli kyselyn ajan tutkimuksesta tietoa antavat ilmoitukset ja niiden yhteydessä paperiversiot kyselystä ja palautuslaatikko.

Kysely oli vastattavana 5.4.–21.4. Kyselyyn vastattiin vain netissä, vaikka paperinen vastauslomake oli tarjolla kirjastossa ja urheilutalolla. Kyselyyn vastasi 27 vastaajaa, jotka olivat yhtä maanomistajaa lukuun ottamatta kaikki kuntalaisia. Tyypillinen vastaaja 25–64-vuotias korkeakoulutettu ja työssäkäyvä nainen. Naiset olivat aavistuksen yliedustettuina ja ikäluokat 25–44 v. ja 45–64 v. olivat selkeästi yliedustettuina. Vastaajissa oli miehiä 42 %, naisia 54 % ja muu/en halua vastata 4 %. Kyselyyn vastanneista lähes puolet olivat työssäkäyviä, muilta osin pääasiallinen toiminta jakautui tasaisemmin (Kuvio 12). Kaavoituksen

kohderyhmiä kartoittavassa kysymyksessä sai valita kaikki ne vaihtoehdot, jotka koki itseään kuvaaviksi. Vastaajissa oli maanomistajia 38 % (n=10), järjestö- tai yhdistystoimijoita 23 % (n= 6), paikallisia yrittäjiä 19 % (n=5), ja luottamushenkilöitä 12 % (n=3).

Kuvio 12. Vastaajien pääasiallinen toiminta

Kyselyn vastaajista 24 oli 25–64-vuotiaita ja Marttilassa tämän ikäisiä on 930, joten vastausprosentti oli tässä ikäluokassa n. 2,6 % ja kokonaisuudessaan 1,2 %. Vastaajien määrän ja jakautumisen vuoksi ryhmien eroja on haettu ikäryhmille alle 44-vuotiaat ja yli 45-vuotiaat, naisille ja miehille sekä korkeakoulutetuille ja muun koulutuksen omaavien väliltä. Marttilan koululla pidettiin 2024 syksyllä 5- ja 6-luokkalaisten kanssa kaavoituksen työpaja (Valtionvarainministeriö 2025), joten myös kysely toteutettiin yleisen kuntalaiskyselyn lisäksi näille luokille opettajien avustamana, vastauksia tätä kautta saatiin 44 kpl.

4.4 Teemoitetut ryhmähaastattelut

Teemoitetut ryhmähaastattelut suunnattiin kuntalaisille. Ensimmäiseen haastatteluun osallistujat tavoitettiin kuntalaiskyselyn avulla ja teemana oli kyselyn tulosten syventäminen erityisesti kaavoituksen vuorovaikutuksesta. Ensimmäisessä haastattelussa saatiin kuntalaisten näkemyksiä myös strategisen yleiskaavan mahdollisista hyödyistä. Kyselyssä ei tavoitettu luottamushenkilöiden näkökulmaa, mikä oli työn kannalta merkittävä puute, sillä menetelmien soveltuvuutta oli tärkeää arvioida myös kaavojen vireilletulosta päättävien näkökulmasta. Toisen haastattelun avulla haluttiin täydentää kyselyn aineistoa pohdinnalla strategisen yleiskaavan soveltuvuudesta Marttilalle erityisesti luottamushenkilöiden näkökulmasta.

Ryhmähaastattelu oli perusteltu valinta laadullisen tiedon syventämiseksi, sillä tarkoituksena oli kartoittaa ryhmän jaettuja näkemyksiä. Ryhmähaastattelun haaste on haastattelijan muista haastattelumuodoista poikkeava rooli keskustelun virittäjänä ja roolin voikin ajatella lähestyvän fasilitaattorin roolia. Fasilitointia voi kuvata lyhyesti sisältöneutraaliksi prosessin ja keskustelun johtamiseksi, parhaimmillaan tämä lähestyminen johtaa siihen, että ryhmän

keskustelun tai työpajan tuotokset koetaan ryhmässä yhdessä tuotetuiksi (Penttinen 2020, 3). Fasilitoinnin tueksi ja asteittain tarkentuvan menetelmän vuoksi ryhmähaastattelu rakennettiin kyselyn vastauksien kautta teemoittaiseksi ja kyselyn vastauksia syventäväksi. Teemahaastattelu on yksi puolistrukturoidun haastattelun menetelmä, haastattelua varten määritellään keskeiset teemat ohjaamaan keskustelua, muttei tarkasti määriteltyjä kysymyksiä (Hirsijärvi & Hurme 2008, 47–48).

Pyrittäessä rakentamaan tilaisuus, jossa osallistujat saadaan mukaan, on huomioitava sosiaaliset tunteet. Sosiaalisten tunteiden huomioimiseksi on syytä pohtia miten tilaisuudessa voisi kohottaa osallistujien tunnetta arvostuksesta, varmuudesta, vaikuttamisesta, yhteenkuuluvuudesta ja reiluudesta (Rantanen 2016, 106–113). Keskusteluissa on yleistä, että toiset ovat enemmän äänessä kuin toiset, joten fasilitaattorin rooliin kuuluu johtaa keskustelua siten, että helpotetaan kaikkien osallistumista (Chambers 2002, 146–147, 180). Haastattelija voi tarvittaessa pyrkiä tasaamaan ryhmädynamiikkaa, vaikkapa kysymällä vähemmän äänessä olleilta kommentteja käytyyn keskusteluun tai ohjaamalla keskustelua takaisin teemoihin (Hirsijärvi & Hurme 2008, 61–63).

Ensimmäinen kaavoituksen vuorovaikutukseen keskittynyt ryhmähaastattelu pidettiin kyselyn yhteydessä erillisellä lomakkeella ilmoittautuneista neljästä lopulta kolmen kuntalaisen kesken. Toinen strategiseen yleiskaavaan keskittynyt ryhmähaastattelu toteutettiin valtuustokokouksessa ilmoittautuneista neljästä aikataulun vuoksi kahdelle luottamushenkilölle. Ryhmähaastatteluiden pienestä osallistujamäärästä oli se etu, että kaikki osallistuivat vilkkaasti keskusteluun, eikä keskustelua tarvinnut voimakkaasti fasilitoida. Toki useampi osallistuja olisi voinut tuoda keskusteluun uusia näkökulmia, mutta kyselyn tulosten käsittelyn kautta keskusteluun nousi kyselyn vastaajienkin mielipiteet. Myös kun vastauksia vertaa toisiin tämän tutkimuksen aihetta sivuaviin tutkimuksiin, niin voi todeta samoja teemojen ja vastausten nousseen niissäkin.

Ensimmäisen ryhmähaastattelun osallistujat olivat työikäisiä kuntalaisia, yksi mies ja kaksi naista ja se eteni tutustumalla ensin kyselyn vastauksiin muutaman kysymyksen erissä ja sen jälkeen niiden vastauksista ja alustavasta analyysistä keskustelemalla, koko kesto oli n. 2 tuntia. Tällä etenemistavalla pyrittiin varmistamaan, että haastateltavilla oli kaikissa vaiheissa riittävästi yleistietoa ja toisaalta kyselyn vastaukset toimivat keskustelun virittäjinä. Kyselyn vastaukset esitettiin kokoustilan näytöllä, jolloin niihin pystyi tutustumaan myös visuaalisesti. Toisen ryhmähaastattelun alkupuolikas noudatteli samaa kaavaa kuin ensimmäinen, sillä erolla että näkökulmana pidettiin koko ajan strateginen yleiskaava ja toisella puoliskolla keskityttiin strategisen yleiskaavan pohtimiseen Marttilan näkökulmasta. Tämän 1 h ja 45 min kestäneen haastattelun osallistujat olivat myös työikäisiä kuntalaisia ja

äskettäin valittuja luottamushenkilöitä, nainen ja mies. Pohdintaa toisessa ryhmähaastattelussa olivat tukemassa yhteiskehittämisen työkaluista SWOT-analyysi ja Roolikortti-tehtävä, myös ensimmäisessä ryhmähaastattelussa oli työpajaelementtejä, mm. keskustelujen yhteenveto tehtiin Kirjoita lööppi -tehtävällä (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos). Keskustelut nauhoitettiin ja litteroitiin pikaisesti haastattelujen jälkeen tutkimusaiheen perusteella yleiskielisellä tarkkuustasolla, jolloin eleet ja äännähdykset jäivät kirjaamatta ja teksti muutettiin kirjakiellelle (Kananen 2012, 109–111).

4.5 Tutkimusaineiston analyysi

Tutkimusaineiston analyysi eteni vaiheittain, ensin kirjallisuusanalyysillä muodostettiin viitekehys kuntien yleiskaava prosessien vertaisanalyysia varten. Vertaisanalyysissa käytiin läpi yhdeksän kaavoitusprosessia ja tunnistettiin niistä viitekehyksen mukaisesti mm. tiedon saannin, tiedon keruun ja osallistumisen tavat. Vertaisanalyysi vahvisti vuorovaikutuksen viitekehyksen toimivaksi, koska näitä kaikkia teemoja käsiteltiin pääosin erillisinä kokonaisuuksina kaava-aineistoissa, vaikkakin esimerkiksi yleisötilaisuudessa oli usein elementtejä näistä kaikista teemoista. Ihalainen (2023, 23, 87–90) toteaa tutkimuksessaan, että tasapainoiseen kaavaprosessiin tarvitaan näitä kaikkia teemoja. Hänen mukaansa tiedottaminen muodostaa pohjan osallistumiselle, tiedon keruu laajentaa osallistujajoukkoa pyrkien saamaan mukaan myös passiivisemmat kuntalaiset ja keskusteleva osallistuminen tuo osapuolten välille luottamusta sekä lisää kaavan ratkaisujen hyväksyttävyyttä. Jos jokin näistä jää vähemmälle huomiolle voi se johtaa huonoon vuorovaikutuskokemukseen.

Vertaisanalyysissa tunnistettiin kustakin kaavasta kaavan tavoitteet ja teemat, esitystapa, strategisuuden vahvistamiseksi käytetyt keinot, prosessikuvaus, käytetyt vuorovaikutuskeinot teemoittain ja vaiheittain sekä huomionarvoiset erityispiirteet kunnittain, kuten esimerkiksi eri-ikäisten huomiointi. Aineistona käytettiin mm. osallistumis- ja arviointisuunnitelmia, kaavaselostuksia, kaavakarttoja, vuorovaikutusraportteja ja kaavojen internetsivuja. Kokonaiskuvan hahmottamiseksi saatua aineistoa tiivistettiin ja pelkistettiin.

Kyselyn ollessa hyvin yksinkertainen ja sen kysymykset pääosin asteikko- ja monivalintakysymyksiä, tulokset ovat jakaumia ja ristiintaulukointeja. Ristiintaulukoinnilla voidaan tällaisessa tutkimuksessa saada tulokseksi sidosryhmien toisistaan poikkeavia tuloksia vaikkapa suosituimmasta tavasta saada tietoa kaavoituksesta. Riskinä kyselyn osalta oli tilastollisiin testeihin suhteutettuna liian pieneksi jäävä vastausmäärä. (Kananen 2012, 121, 137.) Kyselyn vastaajien pieni määrä ei lopulta mahdollistanut tilastollisten analyysien tai faktorianalyysin käyttöä vaan analyysissa keskityttiin jakaumiin ja ristiintaulukointeihin ja niissäkin havainnot rajoitettiin niihin, joissa eroavaisuus ryhmien välillä oli noin

kaksinkertainen. Ristiintaulukointi ja jakaumien tarkastelu tehtiin laadulliseen analyysiin tarkoitetulla NVivo-ohjelmistolla (Alfasoft 2025).

Laadullisen aineiston analysointi aloitettiin aineistolähtöisellä koodaamisella. Aineistolähtöisellä koodaamisella laadullisesta aineistosta tunnistettiin teemoja (Vuori 2021), jotka oli määritelty vertaisanalyysin avulla. Tämä jälkeen aineiston pelkistämässä aineisto yksinkertaistettiin siitä löytyvien vastauksia yhdistävien termien alle. Tämän luokittelun kohdistuminen on tutkijan valinta ja siinä otettiin huomioon tutkimuskysymykset. Koodaamisen ja pelkistämisen etuna on mahdollisuus esittää aineistoa myös määrällisesti ja sitä voi lähestyä aineisto- tai teorialähtöisesti. (Juhila 2021.) Laadullisen aineiston määrällisestä analyysistä käytetään myös termiä sisällön erittely (Tuomi & Sarajarvi 2009, 105–106), joka kuvaa hyvin tämän työvaiheen tarkoitusta.

Koodaamisen ja pelkistämisen jälkeen edettiin varsinaiseen aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin, jossa laadullisesta aineistosta ryhmiteltiin samaa tarkoittavat käsitteet aineistosta nouseviin alaluokkiin. Seuraava vaihe oli abstrahointi eli luokittelu edeten kerros kerrallaan kohti teoreettisia käsitteitä. Alaluokat muodostuivat luokittelemalla aineiston pelkistykset, alaluokat ryhmiteltiin edelleen yläluokkiin eli vertaisanalyysillä tunnistettuihin teemoihin, teemoja yhdistäviin pääluokkaan ja edelleen koko aineistoa yhdistävään luokkaan. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 108–111.) Aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä tehdään johtopäätöksiä siitä, mikä on tutkimuskysymyksiin nähden kiinnostavaa sekä mitä eroja tai yhdistäviä asioita aineistosta löytyy (Vuori 2021).

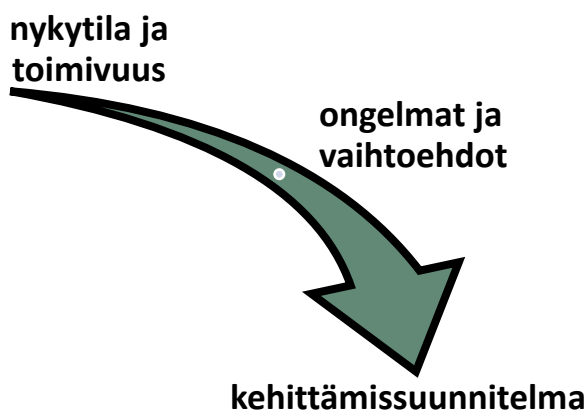
Ryhmähaastatteluiden laadullinen sisällönanalyysi tehtiin litterointiaineiston avulla. Litteroidun keskustelun puheenvuorot ensin koodattiin ja pelkistettiin analyysin helpottamiseksi. Seuraavaksi tunnistettiin puheenvuoroittain teoriapohjaan linkittyvä pääluokka eli teema ja yksi tai kaksi aihetta määrittävää alaluokkaa. Alaluokat ryhmiteltiin pääluokkien alla, mutta pääluokkaa ei asetettu määrääväksi alaluokkia puheenvuoroille valitessa. Eri luokittelujen esiintyvyydet toistensa kanssa kuvastavat niiden yhteyttä toisiinsa ja aineistosta haettiinkin yleisimmät alaluokat ja toisaalta yleisimmin esiintyvät parit. Kyselyn avoimet vastaukset analysoitiin yhdessä ryhmähaastatteluiden laadullisen sisällönanalyysin kanssa, vastaukset pelkistettiin ja linkitettiin pääluokkiin sekä yhteen tai kahteen alaluokkaan. Samoin kuin ryhmähaastatteluiden aineiston kohdalla, tästäkin aineistosta tunnistettiin yleisimmät luokat ja yleisimmin esiintyvät parit. Koodaaminen tehtiin laadulliseen analyysiin tarkoitetulla NVivo-ohjelmistolla, pelkistämässä, luokittelussa ja luokkien ryhmittelyssä apuna oli taulukko-ohjelmisto ja virtuaalinen valkotaulu.

4.6 Prosessin kehittäminen

Kirjallisuuskatsauksen avulla määriteltiin riittävää prosessikuvausta varten tarvittavat tiedot. Näitä ovat yleiskaavaprosessin yleistiedot, rajapinnat, alaprosessit, eteneminen vaiheittain, toimijat ja kaavoitukseen liittyvät sidosryhmät ja heidän roolinsa. Lisäksi opinnäytetyön näkökulmasta tärkeää oli esittää prosessin vuorovaikutus. Vertaisanalyysin avulla tutkittiin muiden kuntien prosessikuvaajia ja vaiheiden kuvauksia sekä vuorovaikutuksen liittämistä osaksi kaavaprosessia. Vuorovaikutuksen kohdat tunnistettiin vertailluista kaavoista kaava-vaiheittain ja tarkasteltiin niiden sijoittumista suhteessa koko prosessiin.

Prosessin kehittäminen on aloitettava prosessin määrittelystä ja siihen toimiva malli oli kuvata ensin yhteenvedossa mm. tarkoitus ja tavoitteet, lähtö- ja lopputilanne, asiakkaat, resurssit ja rajapinnat. Seuraavaksi tunnistetaan valitulla tavalla prosessin kulku lyhyesti, selkeästi ja loogisesti vaikkapa uimaratakaaviolla. Viimeinen osio on vaiheiden etenemisen ja kyseisessä vaiheessa syntyvän tiedon kuvaaminen sanallisesti. (Arter 2022.) Sidosryhmä-analyysissa kaavoituksen näkökulmasta on tärkeää kuvata vaikutuksen ja kiinnostuksen määrää sekä vuorovaikutuksen tapaa ja määrää suhteessa näihin. Visuaalinen esitystapa tälle voi olla esimerkiksi nelikenttä, jossa muuttujina on valta ja kiinnostus. (Koivulahti 2024.)

Prosessin jatkuvan kehittämisen sykli aloitettiin nykytilan kartoituksella, kuvauksen laatimisella ja toimivuuden arvioimisella (Kuvio 8.). Prosessin nykytilaa Marttilassa kuvattiin kappaleessa Toimeksiantajan esittely. Prosessin nykytilan toimivuutta arvioitiin tulososiossa kyselyn ja haastatteluiden tulosten avulla. Prosessin kehittämisen vaihtoehdot kuvataan kappaleessa Kaavoituksen prosessin kehittäminen ja niitä syvennetään tulososiossa vertaisanalyysin, kyselyn ja haastatteluiden aineistoilla. Vaihekuvauksissa painopisteenä on etenemisen ja vuorovaikutuksen kuvaaminen. Lopuksi laaditaan johtopäätökset osiossa tämän syklin kehittämissuunnitelma, tässä tapauksessa prosessin tavoitekuvan uimaratakaaviona.

Kuvio 8. Prosessin kehittämisen sykli (mukaillen Lecklin 2006, 134–135).

5 Tulokset

Tulososio jaettiin viitekehyksen mukaisesti neljään teemaan: tiedon saanti, tiedon kerääminen, keskusteleva osallistuminen ja strateginen yleiskaava. Koko kerättyä aineistoa läpikäyväksi teemaksi sisällönanalyysin myötä tuli kaavoituksen yleistiedon merkitys vuorovaikutukselle. Yleistiedon merkittävyyden vuoksi aloitetaan tulosten käsittely siitä ja tapaustutkimuksen kohteen nykytilan tarkastelusta. Viimeisenä osiona on prosessin kehittämisen tulokset.

Tutkimuksen aineisto kerättiin monivaiheisesti ja tarkentuen (Taulukko 2.). Kirjallisuuskatsauksella tunnistetuista teemoista käsin tehtiin yhdeksän kunnan yleiskaavoille vertaisanalyysi. Vertaisanalyysin avulla laadittiin kysymykset kuntalaisille teetettyyn 30 kysymystä sisältäneeseen kyselyyn. Kyselyn kysymykset olivat pääosin määrällisiä valinta- tai monivalintakysymyksiä ja näitä vastauksia syvennettiin seuraavassa vaiheessa kahden ryhmähaastattelun avulla. Ryhmähaastattelut noudattivat jokseenkin kyselyn rakennetta, ensimmäisen kuntalaisille suunnatun ryhmähaastattelun pääteema oli kaavoituksen vuorovaikutus ja toisen luottamushenkilöille suunnatun strateginen yleiskaava. Tällä tavoin saatiin kattavasti syvennettyä laadullista aineistoa niin osallisten kuin teemojen näkökulmasta.

Aineisto	Tavoite	Kuvaus
Vertaisanalyysin avulla muodostettu taulukko	Yleiskaavojen vertaisanalysointi tutkimukselle oleellisten teemojen osalta ja kyselyn kysymysten laatiminen analyysin pohjalta	Yhdeksän kunnan osallistumis- ja arviointisuunnitelmien, yleiskaavan ja sen liitteiden ja yleiskaavasivujen sisällönanalyysi
Puolistrukturoitu 30 kysymyksen kuntalaiskysely (n=27)	Kuntalaisten näkemysten kerääminen kaavoituksesta ja sen vuorovaikutuksesta ja ryhmähaastatteluiden runko analyysin pohjalta	Aineiston määrällinen ja laadullinen analyysi
Puolistrukturoidut ryhmähaastattelut (n=2)	Kuntalaisten ja luottamushenkilöiden näkemysten tarkentaminen ja syventäminen, strategisen yleiskaavan hyödyllisyyden arviointi	Kaksi ryhmähaastattelua, 1. osallistujina kolme kuntalaista ja 2. kaksi luottamushenkilöä, laadullinen analyysi
Kirjallisuuskatsauksella ja vertaisanalyysillä muodostetut prosessin kehittämisen aineistot	Yhdistää aiempi aineisto prosessikirjallisuudesta saatua teoriaa ja kuvata kaavoituksen vuorovaikutuksesta saatua tietoa osana prosessin tavoitekuvaa	Prosessimalli Pää- ja alaprosessit Prosessin vaihekuvaukset

Taulukko 2. Tutkimuksessa kerätyn aineiston yhteenveto

5.1 Yleistiedon merkitys vuorovaikutukselle

Marttilassa on ollut parin viime vuoden aikana normaalia enemmän kaavahankkeita, joten kyselyssä haluttiin selvittää myös miten selkeäksi tai tutuksi kaavoitus koetaan Marttilassa tällä hetkellä. Kyselyn 27 vastaajasta vain kolme oli osallistunut asemakaavan laadintaan, joko tutustamalla kaavaan netissä tai paikan päällä, osallistumalla yleisötilaisuuteen ja/tai keskustelemalla kaavoittajan kanssa. Kaavoituksen eteneminen ei ollut kovin tuttua, eteneminen oli täysin tai osittain epäselvää 67 % (n=18) vastaajista. Asemakaavojen eteneminen oli epäselvää tai osittain epäselvää 56 % (n=15) vastaajista ja 15 % (n=4) vastaajista ei ollut seurannut. Yli 45-vuotiaiden ikäryhmälle kaavoitus oli selkeämpää kuin alle 44-vuotiaiden ikäryhmälle. Ryhmähaastatteluiden perusteella kyselyllä saatu kuva nykytilasta vahvistui ja kaavoituksen epäselvät asiat tarkentuivat, haastatelluille epäselvää olivat erityisesti kaavoitukseen merkitys, vaikuttamisen tavat ja ajankohdat.

Marttilan tiedotuksen kaavoituksesta koki riittäväksi 52 % (n=14) ja puutteelliseksi 37 % (n=10). Tiedotuksen riittäväksi kokeneista kahdeksan koki tiedotuksen mahdollistaneen haluamansa osallistumisen ja kuusi vastaajista ei ollut osallistunut, muttei kokenut tiedotuksen vaikuttaneen siihen. Tiedotuksen puutteelliseksi kokeneista kahdeksan ei ollut sen vuoksi voinut osallistua haluamallaan tavalla. Miehet ja yli 45-vuotiaat olivat tyytyväisempiä tiedotuksen riittävyyteen kuin muut ryhmät.

Kyselyssä oli myös avoin kysymys kaavoituksen kehityskohteista ja niitä tunnistettiin mm.:

- tiedotuksen ja käytettyjen kuvien selkeys
- tiedottaminen somessa ja useammin
- keskustajaman kehittäminen ja kunnan elinvoimaisuus
- uusiutuvan energian kaavoittaminen ja suunnittelutarveratkaisut
- asukkaiden mielipiteiden huomioiminen ja avoimuus
- ympäristönäkökulmat ja ilmastonmuutoksen varautuminen.

Kaavoituksen yleistiedon tarve ja merkitys tuli ilmi kuntalaiskyselyssä ja avoimissa vastauksissa kaavoitukseen osallistumisesta kirjoitettiin mm. ”Kaavoitus on asiana todella epäselvä ja sisältää paljon sanoja, joita olisi hyvä avata. Siksi on tärkeää, että kuntalaiset ovat mukana kaavoituksessa.” ja ”Kaavoitus saattaa olla monelle vierasta ja kaavoituksen merkitystä pitäisi avata paremmin kuntalaisille.”

Ensimmäisessä kaavoituksen vuorovaikutukseen keskittyneessä ryhmähaastattelussa pohdittiin tiedon saantia monelta kannalta. Erityisesti kaavoituksen yleistiedon saaminen ja merkityksen avaaminen koettiin tärkeäksi tekijäksi sille, että kaavoituksen tiedottaminen tavoittaisi kuntalaiset. Myös toisessa ryhmähaastattelussa keskusteluun nousi kaavoituksen kokonaisuuden ymmärrettävyys. Luottamushenkilöt tunnistivat, että koulutuksensa ja asemansa vuoksi heillä oli parempi kuva kaavoituksesta, mutta varsinkin strateginen yleiskaava oli heillekin epäselvä kokonaisuus.

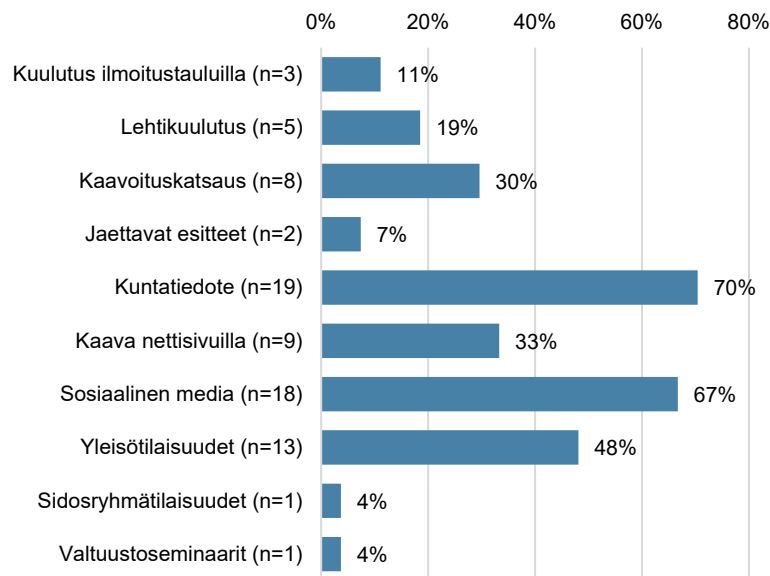
Vertaamalla kirjallisuuskatsauksen avulla kerätyn tiedon pohjalta strategista yleiskaavaa maakuntakaavaan, yleiskaavaan ja kuntastrategiaan sekä avaamalla strategisen yleiskaavan mahdollisia sisältöjä ja tavoitteita strategisen yleiskaavan rooli selkeytyi haastatteluiden osallistujille. Strategisen yleiskaavan laatimisen alussa tulisikin kaikkien haastateltujen mukaan panostaa sen koko kunnan kattavan roolin ja tavoitteiden tiedottamiseen sekä kertoa merkityksestä yksittäiselle kuntalaiselle. Parissa kyselyn vastauksessa myös pohdittiin luottamushenkilöiden roolia kaavoituksessa ”Luottamushenkilöille tulee esitellä paremmin se, mitä ovat päättämässä ja mihin se vaikuttaa.” Strategiseen yleiskaavaan keskittyneessä ryhmähaastattelun osallistujien mukaan lasten ja nuorten tutustuttaminen kaavoituksen tulisi aloittaa jo koulussa, koska kaavoituksen merkitys omaan elinympäristöön on merkittävä. Yksi haastateltava kuvasi asiaa ”Tavallaan minä voisin jopa kokea, että jollain tasolla yläkoulussa, vaikka yhteiskuntaopissa edes sivuttaisiin tätä kaavoitusta, kuitenkin se vaikuttaa niin voimakkaasti elinympäristöön jokaisella.”

5.2 Tieto tavoittaa, kun siitä koetaan henkilökohtaista hyötyä

Vertaisanalyysin perusteella tiedon saantia varmistettiin kunnissa pääosin kattavilla internetsivuilla ja osallistumis- ja arviointisuunnitelmilla. Kattavimpien nettisivujen sisältönä oli prosessikuvaus, päivittyvä aikataulu ja kartta, prosessin vaiheittain esitelty tausta-aineisto, yhteenvedot kyselyistä, tilaisuuksista ja palautteista. Osalla kunnista oli tiivistelmiä, kaavoitusaiheinen blogi tai artikkeleita ja Lahdesta löytyi kaavoitussanasto. Kaikissa kunnissa oli useampi kuin yksi yleisötilaisuus, monesti yleisötilaisuus oli luonteeltaan esittelevä ja tarkoitettu kaikille kuntalaisille, mutta myös etätilaisuuksia, teemoittain tai alueittain kohdennettuja tilaisuuksia oli järjestetty. Vain yhdeltä kunnalta löytyi yleisötilaisuudesta video. Osassa kuntia yleiskaavatyötä oli edeltänyt kehityskuvan laatiminen ja siihen liittyneet yleisötilaisuudet ja työpajat. Hyväksymisvaiheessa kaikissa kunnissa tiedottamiseen käytettiin pelkästään kuulutusta ja kotisivulla tarjolla olevaa aineistoa.

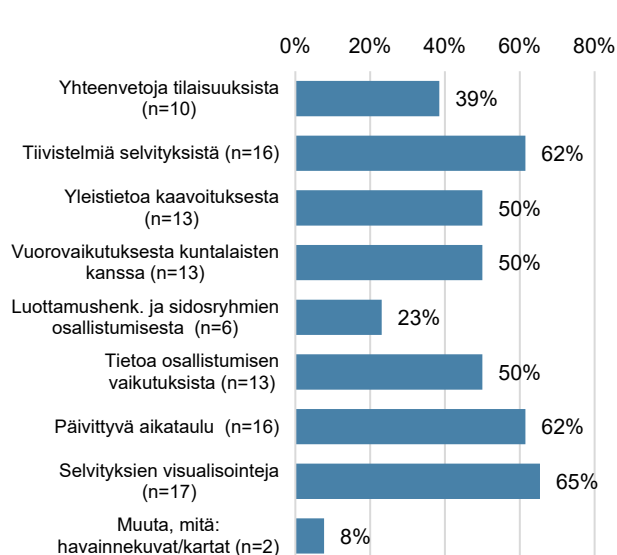
Kuntalaiskyselyssä tärkeimmiksi tiedotustavoiksi (Kuvio 13.) koettiin kuntatiedote (70 %) ja sosiaalinen media (67 %). Myös yleisötilaisuudet lähes puolet vastaajista koki hyväksi

tavaksi saada tietoa ja se olikin yleisin syy osallistua yleisötilaisuuteen (48 %), toiseksi yleisin syy oli halu kertoa oma mielipide aiheeseen liittyen (22 %). Kolmasosa vastaajista koki kaavan nettisivun ja kaavoituskatsauksen hyviksi tiedonsaantikanaviksi. Alle 44-vuotiaiden vastauksissa ensimmäiseksi nousi sosiaalinen media ja yli 45-vuotiaiden vastaavasti kuntatiedote.

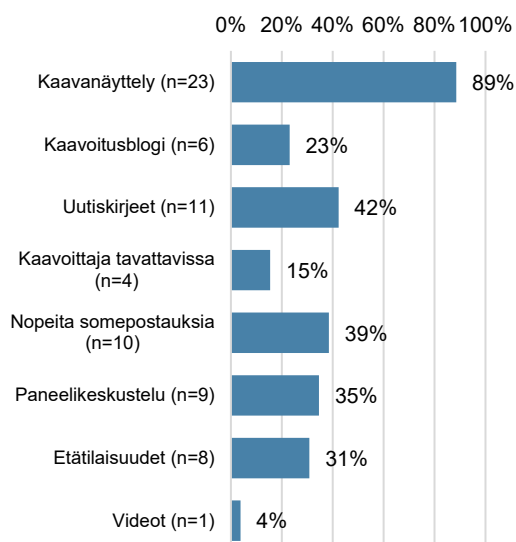

Kuvio 13. Tärkeimmiksi koetut tiedotuskanavat

Tiedon sisällöstä vastaukset jakoutuivat hyvin tasaisesti, muista hieman erottuva kolmen kärki oli tiivistelmät (62 %), päivittyvä aikataulu (62 %) ja visualisoinnit (65 %) (Kuvio 14.). Alle 44-vuotiaille vastaajille tieto vaikutuksista ja vuorovaikutuksesta suositumpaa kuin yli 45-vuotiaiden ikäryhmässä. Vastaavasti yli 45-vuotiaiden vastauksissa tiivistelmät olivat suositumpi kuin alle 44-vuotiaiden ikäryhmässä. Naisille päivittyvä aikataulu oli tärkeämpi kuin miehille ja vastaavasti miehille tilaisuusyhteenvedot olivat tärkeämpiä kuin naisille. Kyselyn avoimien vastausten perusteella tärkeäksi nousi myös tiedottamisen tapojen tavoittavuus ja oikea-aikaisuus. Uusista tiedotustavoista kysyttäessä kaavanäyttely sai suurimman suosion (89 %), muuten vastaukset jakoutuivat tasaisemmin (Kuvio 15.). Vastaajien kesken olivat lähes yhtä suosittuja uutiskirje (42 %), somepostaukset (39 %), paneelikeskustelu (35 %) ja etätilaisuudet (31 %). Työssäkäyvillä ja alle 44-vuotiaille vastaajille etätilaisuudet olivat suositumpia kuin muissa ryhmissä. Vastaavasti yli 45-vuotiaiden ikäryhmässä uutiskirje oli suositumpi kuin alle 44-vuotiaiden ikäryhmässä.

Kuvio 14. Tärkeimmäksi koettu kaavasisältö

Kuvio 15. Tiedotustavat kokeiltavaksi

Avoimissa vastauksissa ehdotettiin koottavaksi aktiivisten kuntalaisten ryhmä antamaan kuntalaisten näkökulmaa ja jakamaan tietoa kuntalaisille helposti ymmärrettävässä muodossa sekä toivottiin näkyvää tiedostusta kaavan kommentointivaiheessa. Kansalaisraadit, kumppanuuspyödyt ja kyläraadit tunnistettiin jo vertaisanalyysillä mahdollisuuksiksi ja niistä kysyttiin kyselyn osallistumisosiossa.

Kuntalaiskysely teetettiin myös 5- ja 6-luokkalaisille koulun opettajien avustamana. Syksyllä 2024 järjestetty työpaja oli kyselyn perusteella selvästi jäänyt muutamien vastaajien mieleen, mutta kaavoituksen termit olivat selitettynäkin tuntemattomia tai liian hankalia vastaajan puitteissa ymmärrettäviksi. Kysely oli myös liian pitkä, mielenkiinto vastaamiseen ei säilynyt loppuun asti ja suuren ”en osaa sanoa/en halua vastata” –vastausten määrän vuoksi kyselyn tuloksista ei voi luotettavasti tehdä päätelmiä. Tiedon keräämistapojen kysymyksestä (Kuvio 16.) esimerkiksi huomataan nettikyselyn (24 %) ja teemavalokuva- tai piirustuskilpailun (17 %) suosio, mutta merkittävämpänä kuitenkin se, että yli puolet vastaajista valitsivat en osaa sanoa/ en halua vastata (56 %).

Kuvio 16. 5- ja 6-luokkalaisten vastauksien jakauma tiedon keräämisen tavoista

Ensimmäisessä kaavoituksen vuorovaikutukseen keskittyneessä ryhmähaastattelussa erilaisten kohderyhmien tavoittamiseksi koettiin tarvittavan monikanavaista tiedottamista ja toisaalta viestin kokemista henkilökohtaisesti merkitykselliseksi. Henkilökohtaisen merkityksen korostamisen keinoina ryhmähaastattelussa tunnistettiin kirje ja kuntalaisille kaavoituksesta tulevien hyötyjen korostaminen viestinnässä.

Sosiaalisen median rooli nousi keskusteluun useasti molemmissa ryhmähaastatteluissa. Sosiaalisessa mediassa tiedottamisen toivottiin olevan lyhyttä ja toistuvaa, kuntalaisille merkityksellisiä asioita korostavaa, mutta tarkemman tiedon ääreen ohjaavaa. Sosiaalisen median heikkoudeksi todettiin, ettei se tavoita kaikkia kohderyhmiä vaan tiedotuksen olisi oltava näkyvillä myös arjessa vaikkapa kaupan tai kirjaston ilmoitustaululla. Keskustelussa todettiin myös, että vaikka tiedottamisen ja osallistumisen tapojen moninaisuudessa on selkeitä hyötyjä, niin pienen kunnan kannattaa keskittyä tärkeimpiin. Tärkeimmiksi nostettiin esimerkiksi tavoittavimpiin somekanaviin, läsnäolotilaisuuksiin keskittyminen ja enemmän työtä vaativat keinojen kohdistaminen huonosti tavoitettavien ryhmien mukaan saamiseen.

Kuntalaisten aktiivisen tiedon hakemisen tueksi tiedottamisen oikea-aikaisuus ja kaavoituksen merkityksen avaaminen sekä mahdollisimman selkeästi esitetty aikataulu koettiin tärkeiksi. Päivityvän aikataulun ohessa tulisi haastateltavien mukaan olla lyhyesti vaikuttamismahdollisuuden kuvaukset ja päivämäärät, niin että nopealla vilkaisulla saa kokonaiskuvan prosessista ja toisaalta pääsee helposti tutustumaan esimerkiksi vaiheiden etenemiseen tarkemmin. Haastattelussa todettiin, että ”Joo olisi ihanaa, jos olisi semmoinen aikajana, jossa olisi nuoli, että nyt ollaan tässä kohtaa, voit vaikuttaa näin, tee nämä ja nämä asiat ja klikkaa tästä ja vaikuta.” Tekstimuotoinen tiivistelmä oli kyselyssä suosittu ja haastattelusakin sille oli kannattajansa. Yleisesti todettiin, että eri tavalla hahmottavilla ihmisille tulisi

olla mahdollista valita itselleen sopiva tapa, vaikka se tarkoittaisikin päällekkäisiä sisältöjä. Yleisötilaisuuden rooli tiedon saannin kanavana tunnistettiin kyselyssä ja haastattelussa tarkennettiin vielä, että tilaisuuksien vaikutuksesta kaavaan tulisi kertoa kaikille kuntalaisille. Kuntalaisten kanssa käydyn keskustelun nähtiin voivan tavoittaa osallistujia laajemman joukon maaseutukunnassa, jossa ihmisiä kohdatessa pysähdytään keskustelemaan ajankohtaisista asioista.

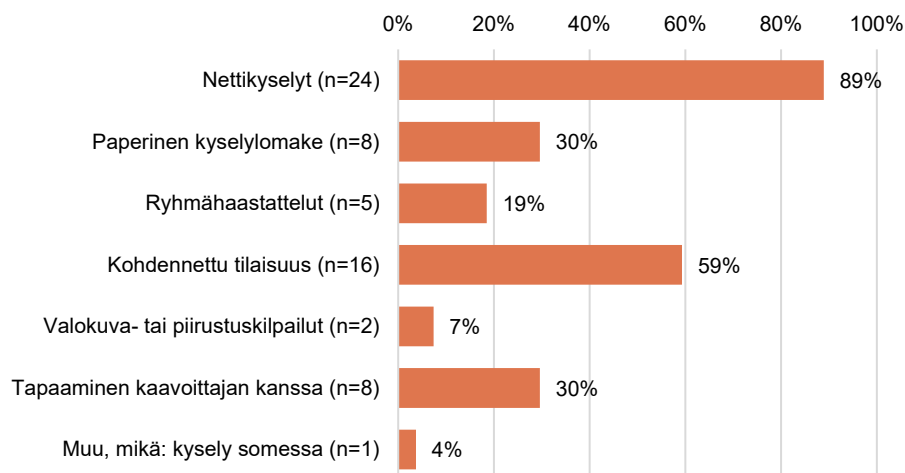
Toisessa luottamushenkilöille suunnatussa ryhmähaastattelussakin samoja teemoja pohdittiin kyselyn tulosten kautta, mutta keskittyen strategisen yleiskaavan näkökulmaan. Luottamushenkilöt tunnistivat, että koulutuksena ja asemansa vuoksi heillä oli parempi kuva kaavoituksesta, mutta varsinkin strateginen yleiskaava oli heillekin epäselvä kokonaisuus. Vertaamalla strategista yleiskaavaa maakuntakaavaan, yleiskaavaan ja kuntastrategiaan sekä avaamalla strategisen yleiskaavan mahdollisia sisältöjä ja tavoitteita rooli selkeytyi osallistujille. Strategisen yleiskaavan laatimisen alussa tulisikin keskustelijoiden mukaan panostaa sen koko kunnan kattavan roolin ja tavoitteiden tiedottamiseen sekä kertoa merkityksestä yksittäiselle kuntalaiselle.

Strategisen yleiskaavan laatimisen alussa osallistujat pitivät tärkeinä yleisötilaisuuden pitämistä, sen avulla voisi jakaa tietoa tulossa olevasta prosessista ja antaa tilaisuus kysymyksille. Toisaalta kaavoitukseen osallistuminen nähtiin helpompana siinä vaiheessa, kun on jotain konkreettisempaa esim. ensimmäinen kaavaluonnos. Toinen alkuvaiheen yleisötilaisuus voisi haastateltavien mukaan keskittyä kunnan nykytilaan ja tulevaisuuden näkemyksiin. Osallistumiskynnyksen madaltamiseen tulisi kuitenkin kiinnittää erityistä huomiota sekä tarjota mahdollisuus osallistua vastaamalla anonymisti sähköiseen kyselyyn keskustelun osallistumisen lisäksi. Yleisötilaisuuksien järjestäminen etänä nähtiin samoin molemmissa haastatteluissa, sen avulla voi jakaa tietoa, mutta keskusteleva osallistuminen jää puuttumaan.

5.3 Tiedon keräämisen anonymisyys pienessä kunnassa

Vertaisanalyysin perusteella tiedon keruuta kuntalaisilta ei toteutettu kaikissa kunnissa erikseen vaan se saattoi olla osana yleisötilaisuuksia ja työpajoja. Toinen korostunut seikka oli, se että tietoa kerättiin erityisesti sidosryhmiltä ja luottamushenkilöiltä. Yleisin tapa oli verkkokyselyt, niiden aiheina oli mm. nykytila ja tulevaisuus, tavoitteet, ideat ja toiveet ja liikenne. Suurin osa kyselyistä oli kohdistettu kuntalaisille yleisesti, vain Orivedellä oli huomioitu nuoret erikseen ja Turussa erillinen kysely yrityksille. Jollain kunnilla oli erityispiirteisiin liittyviä kyselyn aiheita, kuten kylät ja luonto- ja virkistysalueet.

Kyselyssä tiedon keräämisen osalta (Kuvio 17.) huomataan, niin nettikysely oli suosituin (89 %), seuraavaksi suosituin oli kohdennetut asukastilaisuudet (59 %). Kolmasosa vastaajista piti paperisia kyselylomakkeita (30 %) ja kaavoittajan tapaamista (30 %) hyvinä keinoina. Ryhmähaastatteluissa todettiin useampaan kertaan matalan kynnyksen keskusteluryhmän mahdollisuudet ja viitattiin käynnissä olleen ryhmähaastatteluun vertailuna, kyselyssä ryhmähaastattelu ei kuitenkaan ollut suosittu.

Kuvio 17. Kuntalaiskyselyn parhaat tiedon keräämisen tavat

Kyselyn avoimien vastausten perusteella tiedon keruusta tiedottamisen tavoittaminen ja kohderyhmien huomiointi kyselyiden laadinnassa ja tiedottamisessa ovat tärkeitä. Hyvä kysely olisi vastaajien mielestä selkeä ja selostava, anonyymi ja neutraali. Kyselyn avoimissa vastauksissa kirjoitettiin, että hyvä kysely on ”Selkeä, selostettu hyvin miten kuntalainen voi vaikuttaa kyselyn kautta aiheisiin, jotka ovat hänelle tärkeitä.” ja ”Karttakyselyt ja mahdollisimman anonyymit. Tulokset tulisi koostaa.”

Myös nopeasti vastattavia kyselyitä ehdotettiin avoimissa vastauksissa. Kyselyn merkityksen avaaminen, vastaamisen vaikutusmahdollisuuksien ja käsiteltävien teemojen tasapuolisuus tulivat esiin myös avoimissa vastauksissa. Yhteenvetona useammasta vastauksesta nousi aiemmat näennäisosallistamisen kokemukset ja yhdessä kyselyn avoimessa vastauksessa osallistamisesta kirjoitetaan ”Asukkaiden mielipiteiden huomioon ottaminen konkreettisesti, ei pelkällä uskottelulla.”

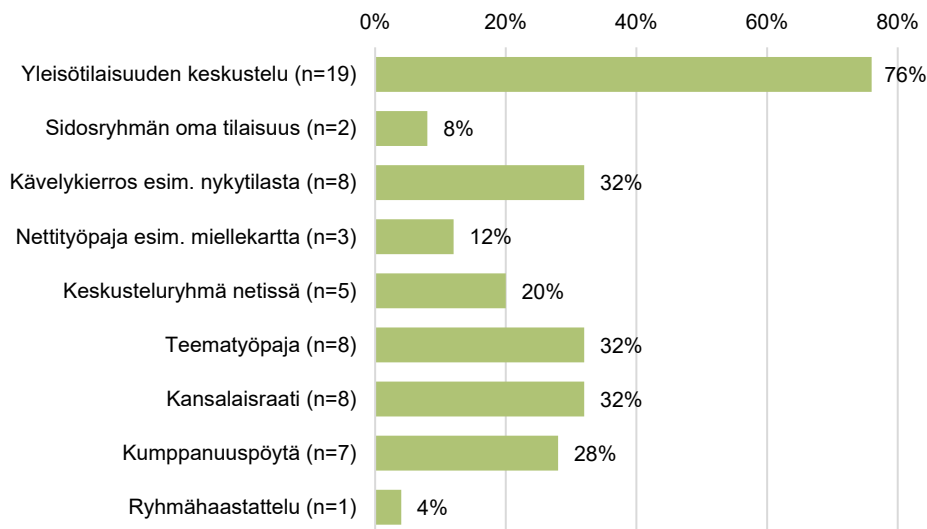
Ensimmäisen ryhmähaastattelun perusteella kyselyiden kohdentaminen yleiskaavan osalta teemoittain nähtiin voivan tuoda enemmän vastauksia. Toisen ryhmähaastattelun perusteella tiedon keräämisessä pidettiin tärkeänä monipuolisia osallistumisen keinoja, kuten nettikyselyt, kohdennetut asukastilaisuudet ja työpajat. Erityisesti korostettiin, että vanhemman ikäryhmän sekä lasten ja nuorten tavoittaminen voi vaatia räätälöityjä lähestymistapoja

ja omia tilaisuuksia. Alkuvaiheessa hyvänä tiedon keräämistapana pidettiin sähköisiä kyselyitä. Osallistujat olivat yksimielisiä siitä, että konkreettiset materiaalit, kuten kartat auttaisivat tiedon keruussa. Kartat voisivat auttaa sijoittamaan kysymykset omaan elinympäristöön ja toisaalta pelkkä kirjallinen materiaali ei välttämättä herätä kiinnostusta. Tiedon keruuseen osallistumiseen kannustaisi myös näkemys siitä, miten sillä voi vaikuttaa.

5.4 Osallistumisen matala kynnyks ja kohderyhmien huomioiminen

Yleiskaavatyöhön liittyvä osallistaminen oli hyvin erilaista kunnittain. Osassa kuntia prosessin aikana osallistettiin erityisesti sidosryhmiä ja luottamushenkilöitä ja kuntalaisten osallistuminen rajautui kyselyihin vastaamiseen tai yleisötilaisuuksien yhteydessä käytyyn keskusteluun ja kaavasta annettuun palautteeseen. Runsastakin osallistamista oli, esim. Lahdessa oli viisiosainen teemoittainen asukastilaisuussarja ja oma tilaisuus elinkeinoelämän toimijoille, Orivedellä kylähelmityöpajat ja Rovaniemellä koko prosessin mukana pidetyt kansalaisraadit. Osallistujista, tilaisuuden teemasta, etenemisestä ja vaikutuksesta kaavaan ei ollut kaikissa kunnissa kattavasti tietoa. Esimerkiksi lissä tämä näkyi siinä, että prosessin aikana tuli runsaasti mielipiteitä ja palautetta, jossa koettiin tiedon saanti ja osallistumismahdollisuudet heikoiksi.

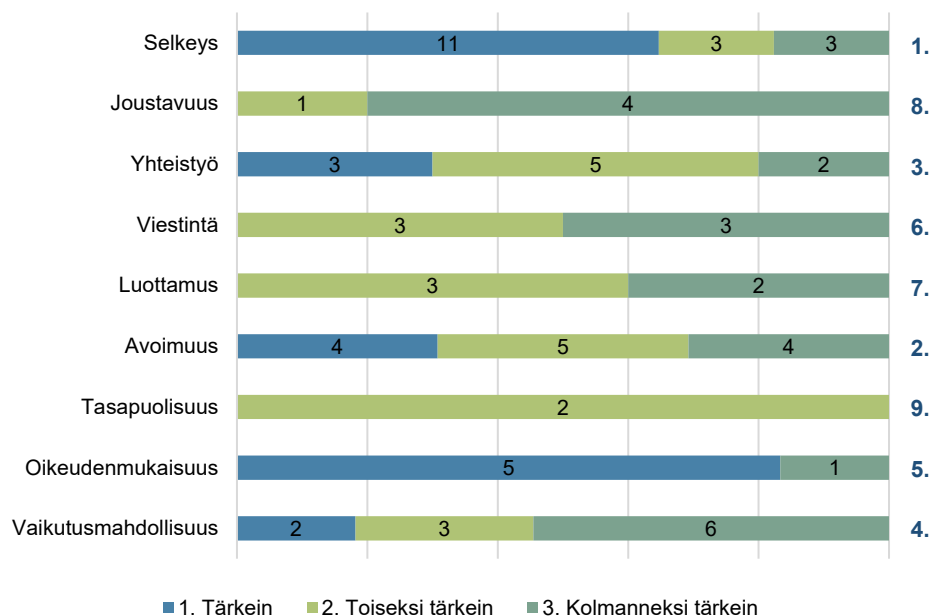
Kyselyssä osallistuminen yleisötilaisuuden keskusteluun oli suosituin tapa osallistua (76 %). Kolmasosa vastaajista piti niin kävelykierroksia (32 %), teematyöpajoja (32 %), kansalaisraatia (32 %) kuin kumppanuuspöytäakin (28 %) hyvinä osallistumistapoina (Kuvio 18.). Osallistumista hankaloittavina avoimissa vastauksissa nousi tarve kaavoituksen yleistiedolle, kaavoituksen merkityksen avaamiselle sekä koulutukselle ja tiedolle osallistumismahdollisuuksista. Yleisötilaisuus oli tasaisen suosittu kaikissa ryhmissä. Alle 44-vuotiaiden ikäryhmässä teematyöpaja suositumpi kuin yli 45-vuotiaiden ikäryhmässä. Vastaavasti yli 45-vuotiaiden ikäryhmässä kumppanuuspöytä oli suositumpi kuin alle 44-vuotiaiden ikäryhmässä. Kansalaisraati oli korkeakoulutetuilla suositumpi kuin muissa koulutusryhmissä.

Kuvio 18. Suosituimmat tavat osallistua

Kuntalaisten rooliksi kyselyssä avoimessa kysymyksessä vastattiin (n=25) erityisesti ide-oiva (n=6), keskusteleva (n=5) ja valvova/ohjaava (n=5). Myös kuntalaisten mahdollisuus osallistua/vaikuttaa (n=3), seurata (n=3) ja antaa tietoa (n=2) kaavoitukseen tuli ilmi avoi-mista vastauksista. Naiset vastasivat kyselyssä useammin kuntalaisen rooliksi keskustele-van tai osallistuvan kuin miehet. Kuntalaisen roolista kyselyn avoimeen kysymykseen vas-tataankin ”Toivoisin roolin olevan ideova ja keskusteleva, mutta toisaalta ymmärrän, että usealle rooli seuraajana on se mukavin.”

Kuntalaiskyselyssä suora osallistuminen oli selvästi suositumpi (67 %) kuin edustuksellinen (22 %). Erityisesti naiset suosivat suoraa vaikuttamista, miesten mielipiteet taas jakautuvat puoliksi suoran ja edustuksellisen vaikuttamismuodon kesken. Kyselyssä (Kuvio 19.) ar-voista tärkeimmäksi nousi selkeys, se sai eniten ykkössijoja ja oli eniten valittu (n=17). Seu-raavaksi tärkeimmiksi arvoiksi vastattiin avoimuus (n=13), yhteistyö (n=10) ja vaikutusmah-dollisuus (n=11). Alle 44-vuotiaiden ikäryhmässä vaikutusmahdollisuus suositumpi kuin yli 45-vuotiaiden ikäryhmässä ja heillä taas yhteistyö oli suositumpi vastaus.

Kuvio 19. Kyselyn vastaukset kaavoituksen arvoista

Työpajoja pidettiin hyödyllisimpinä nykytilaa ja selvitystarpeita määritellessä (22 %) ja tulevaisuuden näkymiä kartoitettaessa (23 %), myös muut vaihtoehdot saivat tasaisesti kannatusta. Kaavan tavoitteet ja pääteemat oli seuraavaksi suosituin (17 %), kaavaluonnoksien arviointi (15 %), kaavaehdotus ja sen arviointi (14 %) ja viimeisenä vuorovaikutustapojen valinta (9 %). Naiset ja alle 44-vuotiaiden ikäryhmä vastasivat muita ryhmiä useammin kaavaluonnoksen arvioinnin työpajan aiheeksi.

Osallistumisesta keskustellessa ensimmäisessä ryhmähaastattelussa nousi vahvasti ajatus matalan kynnyksen keskustelevista työpajoista, joita koottaisiin muidenkin ajankohtaisten aiheiden ympärille. Tällaiset pienet keskusteluryhmät tukisivat haastateltujen mukaan osallisuutta, osallistumista ja tiedon saantia. Osallistujina olisi kansalaisraatia ja kumppanuuspöytää yhdistellen kuntalaisia, yhdistysaktiiveja ja luottamushenkilöitä, aiheiksi soveltuisi keskustelun perusteella erityisesti nykytila ja tulevaisuuden näkemykset. Kaikille yhteisien tilaisuuksien lisäksi kohderyhmittäin räätälöityjen ja siten pienempien tilaisuuksien mahdollisuudet nousivat keskusteluun myös erityisesti osallistumiskynnyksen madaltamisen näkökulmasta. Sopiviksi kohderyhmiksi tällaisille tilaisuuksille olisivat haastateltavien mukaan mm. lapsiperheet, nuoret ja eläkeläiset. Osallistumiskynnystä madaltavia asioita kohdennetuissa tilaisuuksissa voisivat olla haastateltujen mukaan mm. pieni ryhmäko, toisilleen tutut ihmiset, teemojen yhteneväisyys ja mahdollisuus viedä tilaisuus sinne missä osallistujat jo ovat, kuten kouluun ja yhdistyksien kokoontumisiin.

Kaavoitukseen vaikuttamista edistäisi osallistujien mukaan myös yleistiedon tarjoaminen kaavoituksesta sekä oikea-aikainen ja kohdennettu tiedottaminen. Tärkeänä nähtiin, että tiedottaminen onnistuisi motivoimaan kuntalaiset tutustumaan aiheeseen syvemmin. Keskusteluryhmien tuloksista tiedottaessa tulisi painottaa kuntalaisten hyötyjä ja uusien henkilöiden mukaan houkuttelemista. Osallistavia tilaisuuksia voitaisiin järjestää yleisötilaisuuksien päätteeksi tai kaavanäyttelyjen yhteydessä. Tärkeintä on madaltaa osallistumisen kynnystä, esimerkiksi ennakkotiedolla tilaisuuden pituudesta ja tarjoamalla palveluita, kuten lastenhoitoa. Yksi haastateltava tunnisti osallistujien vaihtumisen merkityksen ja sanoi ”Joo, matala kynnys, se on se juttu. Niin se saa uudestaan uudet tulemaan, että nyt (osallistun), en aina. Koska muuten sitten mennään aina sitä samaa rataa, eikä tule ajateltua siinä hetkessä.”

Kuntalaisten ryhmähaastattelussa nousi esiin muutamia osallistumisen kynnyksiä, kuten tiedon ymmärrettävyys, sitoutumattomuus, näkemyserot, tiedon saannin epäjatkuvuus ja kokemus vaikutusmahdollisuuksien puutteesta. Ymmärrettävyyttä vaikeuttaa kaavoituksessa käytetty ammattikieli. Vaikeatulkintaiset kaavamerkinnot muodostavat osallistumisen kynnyksen, kun kuntalaiset joutuvat ennen osallistumista perehtymään kaavoituksen käsitteistöön. Osa kuntalaisista taas voisi olla keskustelun perusteella kiinnostunut osallistumaan, mutta he eivät halua sitoutua pitkäksi aikaa esimerkiksi luottamushenkilön rooliin tai kansalaisraadin vuodeksi valittavaksi jäseneksi. Tarjoamalla mahdollisuuksia kevyempään, kertaluonteiseen osallistumiseen, voitaisiin haastateltujen mukaan pyrkiä madaltamaan tätä kynnystä. Avoimella ja ennakkoluulottomalla keskusteluilmapiirillä ja pienillä keskusteluryhmillä voitaisiin taas pyrkiä vähentämään poliittista näkemyseroista johtuvia jännitteitä. Osallistujat kokivat myös, että tietoa kaavoituksesta on tällä hetkellä saatavilla vain osittain ja vaihtelevasti, joten jatkuva ja säännöllinen tiedottaminen eri kanavissa voisi parantaa tiedon saatavuutta.

Toisen ryhmähaastattelun osallistujat näkivät tärkeäksi myöhempää osallistumista tukevaksi aloitusvaiheen esittelypainotteisen yleisötilaisuuden. Työpajojen osallistujaksi he näkivät erityisesti omat sidosryhmänsä eli luottamushenkilöt ja yhdistysaktiivit. Toisaalta kyselyn vastauksista keskustellessa nousi huomio siitä, että ainakin kyselyyn vastanneet kuntalaiset haluaisivat selvästi osallistua ja vaikuttaa kaavoitukseen. Toinen haastatelluista totesikin matalan kynnyksen keskusteluryhmästä ”Kyllä minä uskoisin, että siitä voisi olla hyötyä. Suurin osa luottamushenkilöistä on varmaan jotain yhdistysaktiiveja, mutta kyllä sinne varmasti muitakin kuntalaisia voisi saada tulemaan, nimenomaan kun on siellä joku yksittäinen aihe, mikä heitä sattuu kiinnostamaan.” Kunnan tulevaisuuden näkymät ja strategisen yleiskaavan koskettaminen koko kuntaa nähtiin voivan innostaa kuntalaisia osallistumaan työpajoihin yhdessä luottamushenkilöiden ja yhdistysaktiivien kanssa. Pohdittaessa

vuorovaikutusta strategisen yleiskaavan erilaisten osallisten kanssa, keskusteluun nousi vahvimpana erilaisten teemojen tasapuolinen huomioiminen. Keskustelussa nähtiin tärkeänä, että erilaisten kuntalaisten mielenkiinnon kohteet tulisivat osaksi laatimistyötä ja sitä kautta löytyisi kiinnostus osallistua tai seurata.

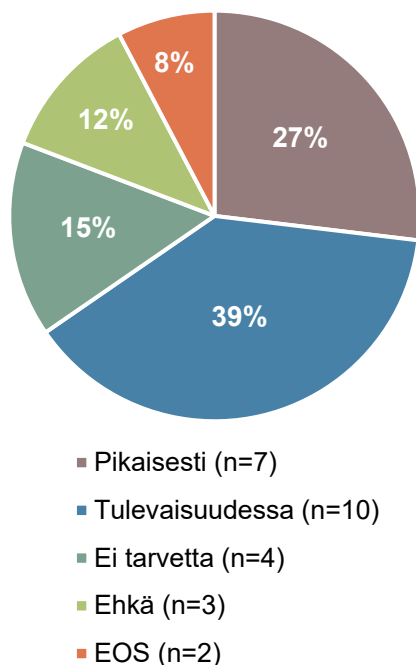
5.5 Strateginen yleiskaava kunnan kehittämisen tukena ja tiedon jakajana

Kaikkien kuntien osallistumis- ja arviointisuunnitelmissa oli kuvattuna yleiskaavan tai strategisen yleiskaavan tarkoitus, tavoitteet ja suunnittelualue, lisäksi usein oli kerrottu avaintemoista ja sisältövaatimuksista. Tärkeä osio kaikissa oli myös osallisten kuvaaminen ja useimmiten tämä oli laadittu koko kunnan osallistamista korostaen. Prosessi oli useimmiten esitetty kuvana, mutta osassa vain kuvaamalla vaiheet tekstimuodossa. Rovaniemellä prosessi oli esitetty kuvan ja vuorovaikutuksen yhdistelmänä (2024, 12). Myös prosessin aikana käytettävien tiedottamisen tavat tai vaikuttamisen mahdollisuudet oli kuvattu muutamissa OAS:ssa erikseen.

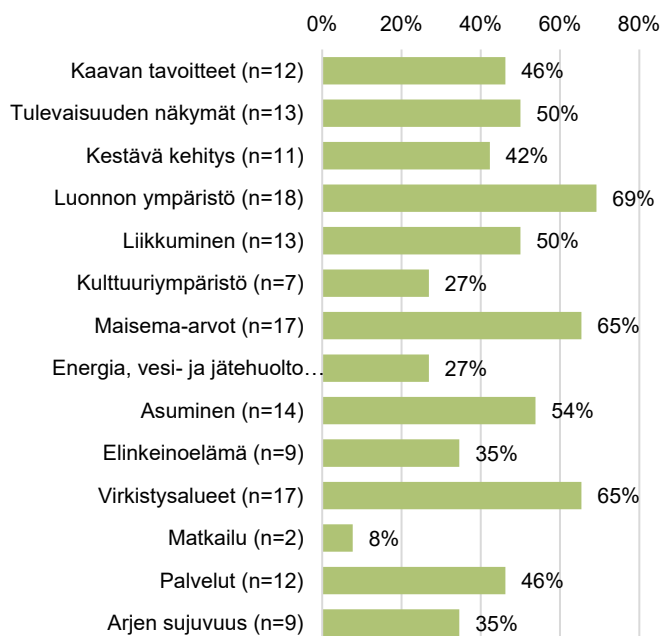
Kaikki vertailut kaavat noudattivat yleiskaavan prosessia, muutamissa oli kehityskuva laadittu ennen kaavaprosessin aloittamista tai kehityskuvan laatiminen toimi nykytilan analyysinä, kaavan tavoitteiden ja tulevaisuuden näkymien kuvaajana yleiskaavan laadinnan alkuvaiheessa. Esimerkillisin tapa löytyi Lahdesta, prosessi oli kuvattu monin eri tavoin ja kotisivuilla löytyi ajantasainen ja osallistumismahdollisuuksia korostava etenemisen seurantaosio. Strategisuus oli monessa kunnassa otettu osaksi yleiskaavaa sitä ennen laadituilla kehityskuvilla, rakennemalleilla, tulevaisuuskuvilla tai vaihtoehtotarkasteluilla. Monesti näissä yleiskaavaa edeltäneissä vaiheissa oli ollut runsastakin kuntalaisten ja luottamushenkilöiden osallistamista. Esitystavat kuvastivat yleiskaavan ohjaavuuden tasoa, suurempien kaupunkien osalta esitystapa oli aluevaraustyyppinen ja pienemmissä kaupungeissa maakuntakaavatyypinen. Mäntsälässä oli aloitusvaiheen jälkeen siirrytty tekemään strategista yleiskaavaa ja tämä oli nähtävissä esitystavasta.

Kyselyssä 17 vastaajaa (65 %) oli sitä mieltä, että Marttilassa tulisi laatia strateginen yleiskaava joko pikaisesti (27 %) tai tulevaisuudessa (39 %), loppujen (35 %) ollessa epävarmempia tarpeesta kuten Kuvio 20. nähdään. Teemoista strategisessa yleiskaavassa kaikki matkailua lukuun ottamatta koettiin jokseenkin tärkeiksi (Kuvio 21.) kuten vastauksien jakaantuminen kertoo. Kolmen kärki oli luonnon ympäristö (69 %), maisema-arvot (65 %) ja virkistysalueet (65 %). Miehet vastasivat teemoiksi naisia useammin asumisen ja elinkeinoelämän ja naiset vastaavasti maisema-arvot, kulttuuriympäristön ja kestävän kehityksen. Kyselyn avoimien vastausten perusteella luonto- ja maisemateemat ovat tärkeitä vastaajille. Vastauksissa nousi myös kyselyn aikaan vilkkaana käynyt keskustelu uusiutuvan energian hankkeista kunnan alueella. Strategisen yleiskaavan teemoista erityisesti asuminen,

liikkuminen, luonto ja ympäristö nousivat keskusteluun molemmissa ryhmähaastatteluisissa. Osallistujat kokivat, että olivat itsekin valinneet näiden syiden takia jäädä tai muuttaa Marttilaan, joten arvioivat että samat teemat olisivat tärkeitä muillekin kuntalaisille.

Kuvio 20. Strategisen yleiskaavan laatiminen

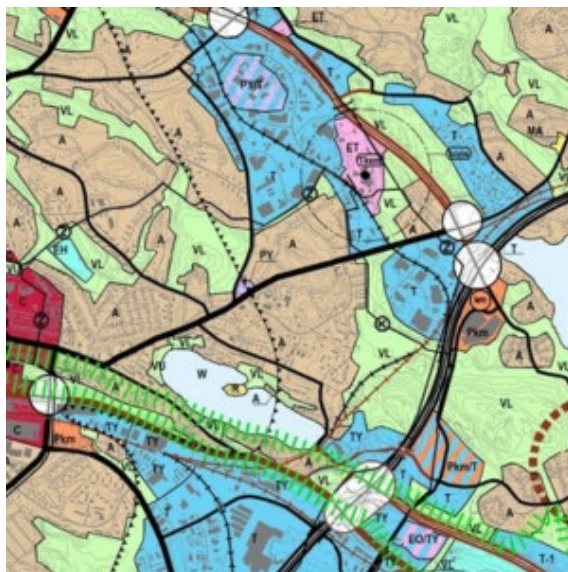
Kuvio 21. Tärkeäksi koetut teemat

Ensimmäisessä ryhmähaastattelussa kuntalaisten kanssa keskusteltiin, että strategisen yleiskaavan avulla voitaisiin tuoda esiin keskustan ja maaseudun kehittämistä koko Marttila huomioiden, mikä voisi auttaa luomaan selvyttä tulevaisuuden suunnitelmiin. Nousi myös se, että yleiskaava voisi olla hyödyllinen, koska maakuntakaava on Marttilassa kovin yleisellä tasolla ja asemakaavat taas niin tarkalla tasolla. Pidettiin tärkeänä, että olisi kehityssuunnitelma, jonka kautta kuntalaiset saisivat tietoa ja ymmärrystä kehitystavoitteista. Toisaalta puhuttiin myös, että sen avulla mahdolliset uudet asukkaat ymmärtäisivät, mitä alueella tapahtuu, mihin suuntaan Marttila menossa ja se voisi vakuuttaa muuttamaan Marttilaan. Strategisen yleiskaavan pitkä aikajänne loi keskustelijoiden mielestä erityisen tarpeen kerätä tietoa myös lapsilta ja nuorilta.

Toisen ryhmähaastattelun osallistujat kokivat, että strateginen yleiskaava voisi toimia hyvänä työkaluna kunnan kehittämisessä. Sen nähtiin mahdollistavan kokonaisvaltaisen näkemyksen luomisen kunnan maankäytön suuntaviivoista ja edistävän eri osa-alueiden, kuten ympäristön, elinkeinoelämän ja yhdyskuntarakenteen, yhteensovittamista. Strategisen yleiskaavan koettiin voivan selkeyttää kunnan tulevaisuuden suunnitelmia sekä kuntalaisille että päättäjille. Strategisen yleiskaavan osallistamisesta keskusteltaessa ensimmäisenä

nousi tarve yleistiedolle kaavatasosta ja että laadintaprosessissa tulisi kiinnittää erityistä huomiota tiedon saantiin, monipuolisiin osallistumisen keinoihin ja strategisuuden korostamiseen. Osallistujat nostivat esiin myös mahdollisia haasteita, kuten poliittisia näkemyseroja sekä liian tarkan aluevarausten määrittelyn, joka saattaisi rajoittaa tulevaa kehittämistä. Toisaalta todettiin, että strategisen yleiskaavan myötä voitaisiin paremmin turvata kuntalaisten oikeusturvaa ja edistää kunnan elinvoimaisuutta. Kehityskuvaa pidettiin hyvänä työkaluna luottamushenkilöille, mutta koettiin että kuntalaisille siitä jäisi puuttumaan yleiskaavan esitystavan konkreettisuus ja selkeys. Kokonaiskuvan hahmottaminenkin koettiin helpommaksi yleiskaavakartasta.

Strategisen yleiskaavan esitystapaa mietittiin vertailemalla kahta kyselyn suosituinta esitystapaa Lahden yleiskaavaa 2035 (Kuvio 22.) ja Oriveden strategista yleiskaavaa (Kuvio 23.). Lahden yleiskaava on esitystavaltaan aluevarauskaava jakautuen kuudelle kartalle, joissa alueet ovat selkeästi rajattuja ja kehittämismerkintöjä on vain muutamia esim. palvelukeskittymät. Oriveden strateginen yleiskaava taas on tyypiltään maakuntakaavamainen ja strategisuutta korostava jakautuen kahdelle kartalle, joista toisessa esitetään koko kunta ja toisessa keskusta-alue. Oriveden yleiskaava koostuu pääosin kehittämismääräyksistä, niiden lisäksi on esitetty arvoalueet ja muutamia yleismääräyksiä.

Kuvio 22. Lahden yleiskaavan 2035 keskittävä yhdysrakente -teemakartta 1/6 (Lahden kaupunki 2025)

Kuvio 23. Oriveden strategisen yleiskaavan kartat (Oriveden kaupunki 2020)

Kyselyssä esitystapana suosituin oli Lahden yleiskaava 2035 ja sen valitsi 39 % vastaajista. Toiseksi suosituin oli Oriveden strateginen yleiskaava, sen valitsi 23 % vastaajista. Huomionarvoista oli, että miehet valitsivat useimmin Lahden yleiskaavan 2035 ja naiset taas Oriveden strategisen yleiskaavan. Ensimmäisessä ryhmähaastattelussa käytiin keskustelua

minkälainen tarkkuustaso olisi sopiva Marttilassa ja lopulta todettiin, että Oriveden kaavan tapa esittää kahdella tarkkuustasolla olisi hyvä lähestymistapa ja siitä saisi nopeammin kokonaiskuvan muodostettua. Toisessa ryhmähaastattelussa päädyttiin lopulta samaan lopputulokseen sen vuoksi, että tällä tarkkuustasolla strategisuus korostuisi ja kaavaa olisi helpompi päivittää valtuustokausittain ja se kuitenkin antaisi yhteisiä suuntaviivoja. Lahden yleiskaavan selkeydestä pidettiin molemmissa ryhmissä ja koettiin, että siitä olisi helpompi tarkastella omaa elinympäristöä.

5.6 Kerätyn aineiston laadullinen sisällönanalyysi

Kyselyn avoimien kysymysten ja molempien ryhmähaastatteluiden aineisto koodattiin, pelkistettiin ja sen jälkeen luokiteltiin (Taulukko 3.). Yläluokat vastaavat pääosin teoreettisen viitekehyksen teemoja, alaluokat määriteltiin aineistolähtöisesti. Samaa luokittelua käytettiin kaiken laadullisen aineiston sisällönanalyysiin. Prosessin osalta analysoitiin vertaisanalyysin aineistoa verraten sitä muuhun tutkimusaineistoon. Prosessin osalta alaluokissa on tunnistettavissa vastinpareja kaavoituksen vuorovaikutuksen alaluokista.

Kyselyn avoimien vastausten yleisimmät alaluokat olivat tiedottamisen ja uudet osallistumisen tavat, kaavoituksen merkitys ja kaavoitukseen vaikuttaminen. Yleisimmät parit alaluokissa olivat tiedottamisen tavat ja tiedottamisen tavoittaminen sekä kaavoituksen merkitys ja kaavoitukseen vaikuttaminen. Ensimmäisen ryhmähaastattelun osalta samoista alaluokista yleisimmiksi nousi tiedottamisen tavoittaminen, keskusteluryhmä, osallistumiskynnyksen madaltaminen, kaavoituksen yleistieto ja kaavoituksen merkitys. Yleisimmät parit alaluokissa olivat tiedottamisen tavoittaminen ja tiedottaminen erilaisille kohderyhmille, keskusteluryhmä ja osallistumiskynnyksen madaltaminen. Toisessa ryhmähaastattelussa osalta samoista alaluokista yleisimmiksi nousi osallistumiskynnyksen madaltaminen, tiedottaminen erilaisille kohderyhmille, kaavoituksen merkitys, hyödyt kunnalle ja hyödyt kuntalaiselle. Yleisimmät parit alaluokissa olivat osallistumiskynnyksen madaltaminen ja kohderyhmien huomiointi osallistamisessa sekä kaavoituksen merkitys ja hyödyt kuntalaiselle.

alaluokka	yläluokka	pääluokka	yhdistävä luokka
tiedottamisen tavoittaminen	tiedon saanti	kaavoituksen vuorovaikutus	strategisen yleiskaavan prosessi
tiedottamisen kohdentaminen			
tiedottamisen oikea-aikaisuus			
tiedottamisen tavat			
sosiaalisen median rooli tiedottamisessa			
tiedottamisen henkilökohtaisuus			
tiedon aktiivinen hakeminen			
tiedon keräämisen tavat	tiedon kerääminen		
käytössä olevat osallistumisen tavat	osallistuminen		
uudet osallistumisen tavat			
keskusteluryhmä			
osallistumiskynnyksen madaltaminen			
tiedottaminen erilaisille kohderyhmille	kohderyhmien huomioiminen		
tiedon kerääminen kaikilta kohderyhmiltä			
osallistumisen mahdollisuudet			
teemojen tasapuolisuus			
kaavoituksen yleistieto	kaavoituksen yleistieto vuorovaikutuksen perustana		
kaavoituksen merkitys			
kaavoituksen eteneminen			
kaavahierarkia (ja tasot)			
kaavoitukseen vaikuttaminen			
kunnan rooli kaavoituksessa			
osalliset kaavoituksessa			
hyödyt kunnalle		strategisen yleiskaavan hyödyt	
hyödyt kuntalaiselle			
aluevarauskaava	yleiskaavan esitystapa		
maakuntakaavamainen esitystapa			
asuminen	strategisen yleiskaavan teemat		
elinkeinoelämä			
luonto, maisema ja virkistys			
liikkuminen			
prosessikaavio	prosessin kuvaaminen	kaavoituksen prosessi	
alaproessit			
prosessin vaiheet			
prosessin kohderyhmät	prosessin osallistuminen		
prosessin vuorovaikutus			

Taulukko 3. Aineiston sisällönanalyysin tulokset

5.7 Yleiskaavaproessin kehittäminen

Martilassa on hyväksytty vuonna 1994 oikeusvaikutukseton yleiskaava. Siitä ei kuitenkaan ole tietoa kaavoituskatsauksen mainintaa enempää ja tavoitteena on maankäytön kehityskuvien laatimisen aloittaminen lähitulevaisuudessa, joten voidaan olettaa, että sitä pidetään pääosin vanhentuneena. Nykytilanteen ongelmiksi nousi mm. prosessin epäselkeys ja

erityisesti tiedonsaannin ja osallistumisen näkökulmista. Erityisesti kyselyn tulosten perusteella voidaan todeta, että nykytilassa kaavoituksen, eli myös yleiskaavan, prosessi on epäselvää monille kuntalaisille. Haastattelussa ja kyselyn avoimissa vastauksissa taas nousi muutamia kehittämistarpeita, kuten yleistiedon tarve, aikataulun esittäminen selkeästi sekä vuorovaikutusta ja vaikuttamismahdollisuuksia korostaen.

Tämän syklin prosessin kehittämiskeinoiksi valikoitui prosessin kuvaaminen, aikataulun selkeä esittäminen vuorovaikutus ja lainmukaiset vaikuttamismahdollisuudet korostettuna, yleistiedon ja tiedottamisen lisääminen sekä vuorovaikutusmahdollisuuksien lisääminen ja uusien tapojen kokeileminen. Suunnitelma kehittämisestä tällä kierroksella on kerätä prosessin yleistiedot (Taulukko 4.), mallintaa pääprosessin vaiheet, esittää alaprosessit suhteessa pääprosessin vaiheisiin, kuvata vaiheet sanallisesti ja sitä selventävillä kuvallisilla esityksillä sekä pohtimalla kaavoitukselle sopivaa sidosryhmäanalyysin mallia.

1. Prosessin nimi	Yleiskaava / strateginen yleiskaava
2. Lyhyt kuvaus	Yleiskaavan tarkoituksena on maankäytön yleispiirteinen ohjaaminen ja yhteensovittaminen. Yleiskaava esitetään selostuksen ja kaavakartan avulla.
3. Tarkoitus	Tuottaa lakien ja asetusten mukainen yleiskaava riittävässä vuorovaikutuksessa kuntalaisten ja sidosryhmien kanssa
4. Omistaja	Kunnanjohtaja / kunnanhallitus
5. Lähtötilanne	Yleiskaavan vireilletulo
6. Lopputilanne	Valmis hyväksytty yleiskaava
7. Asiakkaat ja sidosryhmät	Kuntalaiset, sidosryhmät kuten viranomaiset, yrittäjät, yhdistykset, luottamushenkilöt, johtoryhmä ja muu kunnan henkilöstö
8. Asiakkaan tarpeet ja vaatimukset	Laaditaan laadukas yleiskaava, joka riittävällä tavalla ottaa huomioon kunnan nykytilanteen, tulevaisuuden näkymät ja tavoitteet. Yleiskaavan laatimisessa vuorovaikutus on kattavaa ja vaikuttavaa.
9. Keskeiset resurssit	Kaavaprosessia johtava, kaavan laatija, ulkopuoliset konsultit tarpeiden mukaisesti mm. selvityksien laatimisessa
10. Tavoitteet	Yleiskaavan hyväksyminen, yhteisen näkemyksen laatiminen, riittävä osallistaminen, kaavan tavoitteisiin nähden riittävä tausta-aineisto, kustannustehokkuus, tavoiteaikataulussa ja -budjetissa pysyminen
11. Menestystekijät	Motivoitunut henkilöstö ja sidosryhmien tarpeiden tuntemus tai selvittäminen, soveltuva tausta-aineisto
12. Mittarit	Valmiin kaavan vastaavuus alussa määriteltuihin tavoitteisiin nähden, budjetin toteutuminen, osallistamisen määrä, lausuntojen, mielipiteiden, muistutuksien ja valituksien määrä
13. Ohjaus- ja kehittämismenetelmä	Prosessikuvaus, priorisoinnin kirkastaminen, palautteen käsittely, johtoryhmän ohjaus
14. Prosessin rajapinnat	Kuntastrategia, muut kaavatasot, muut strategiset suunnitelmat
15. Kommentit	Kaavan tarkkuustason määrittäminen tavoitteiden pohjalta

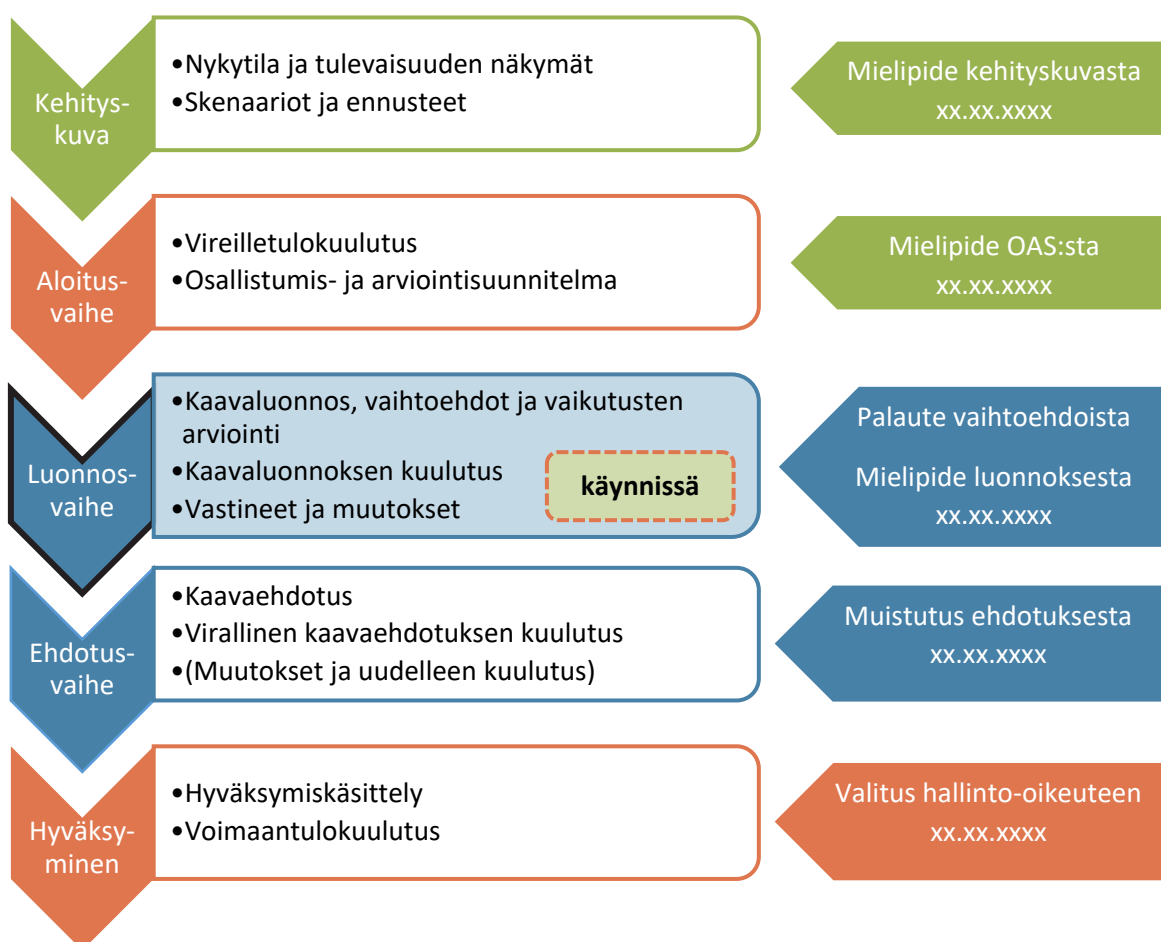
Taulukko 4. Prosessin yleistiedot (mukaillen Arter 2022).

Vertaisanalyysin perusteella kehityskuvan laatiminen yleiskaavaprosessin alussa, mutta selkeänä osana yleiskaavaa on yleinen tapa ja sillä saadaan tuotettua yleiskaavan tueksi aineistoa. Kyselyn ja haastatteluiden perusteella yleiskaavan ollessa monille tuntematon on hyvä esittää aluksi se mahdollisimman yksinkertaisella kuvaajalla (Kuvio 24.) ja aikataulun nopeasti hahmottamiseksi on hyvä korostaa käynnissä oleva vaihe.

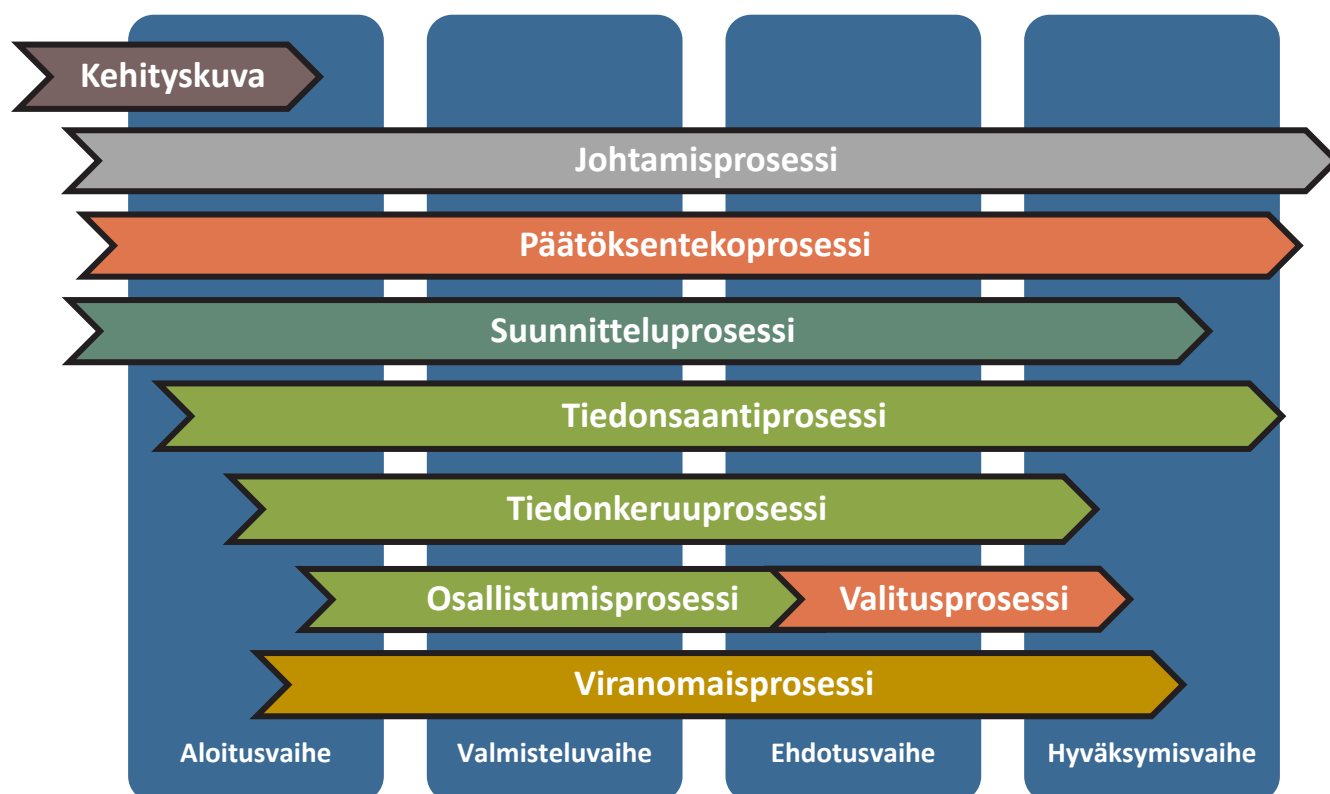
Kuvio 24. Strategisen yleiskaavan prosessin yksinkertaistus

Kuntalaisen vuorovaikutuksen ja kuntalaisille tärkeiden aikataulujen esittämiseksi vaiheiden kuvausta tulisi täydentää vaiheiden pääsisällöllä ja virallisilla vaikutustavoilla päivämäärineen ja esittää se nopeasti hahmotettavana kuvana (Kuvio 25.).

Kuvio 25. Yleiskaavan prosessin päävaiheet käynnissä oleva vaihe korostettuna ja vaiheiden viralliset vaikutusmahdollisuudet (mukaillen Haliseva-Soila 2016, 12).

Kaavoituksen alaprosessien päätöksenteko-, suunnittelu-, vuorovaikutus- ja viranomaisprosessien lisäksi omana alaprosessinaan tulisi esittää myös kaavoituksen johtaminen. Erityisesti pienissä kunnissa kaavan laatijana toimii usein ulkopuolinen konsultti, jolloin kaavoituksen johtamisen merkitys korostuu. Johtamisen lisäksi tarvitaan asiantuntemusta määrittelemään konsultin tekemä työ, varmistamaan riittävä vuorovaikutus ja toimimaan kunnan erityispiirteiden esille tuojana ja linkkinä sidosryhmiin. Tämän työn viitekehyksen ja sitä vahvistaneen kyselyn ja ryhmähaastattelun analysoinnin perusteella myös vuorovaikutuksen eri osat: tiedonsaanti, tiedonkeruu ja osallistumisen on tarkoituksen mukaista esittää omina alaprosesseinaan niiden erilaisen keston vuoksi. Kehityskuvan laatiminen on esitetty yleiskaavaprosessia edeltävänä osana. Kehityskuvassa syntyvää kuvaa nykytilasta ja tavoitetilasta voidaan käyttää kaavan tavoitteiden laatimisen pohjana. Tämä kokonaisuus on esitetty Kuvio 26., jonka pohjana on Rönkön (2012, 33) laatima alaprosessikaavio. Tiedonsaantiprosessi jatkuu pisimpään vuorovaikutusosaprosesseista alkaen kaavan vireilletulosta ja päättyen hyväksymiseen. Osallistumisprosessiin kuuluu useita keskustelutilaisuuksia kaikissa kaavan vaiheissa sekä viralliset vaikuttamismahdollisuudet, kuten ehdotusvaiheen valitusmahdollisuus. Tiedonkeruuta suoritetaan kaavan tavoitteiden ja halutun vuorovaikutuksen osalta jo ennen osallistumis- ja arviointisuunnitelmaa ja samassa rytmissä osallistumistilaisuuksien kanssa. Alaprosesseihin kuuluvat osallistumismahdollisuudet on selkeintä kuvata vaihekuvauksen yhteydessä tarkemmin.

Kuvio 26. Kaavoituksen alaprosessit lisättynä tuloksilla

Prosessin vaihekuvauksia voidaan käyttää sidosryhmien informointiin sekä prosessin johtamiseen ja seurantaan. Päätaso on suunniteltu selkeäksi kokonaiskuvaksi, joka sisältää vuorovaikutuksen ja päätöksenteon aikataulun sekä linkit valmiiseen aineistoon. Kursi-voidulla tekstillä esitetty taustataso antaa lisätietoa kriittisistä tekijöistä ja syntyvästä aineistosta erityisesti prosessia johtavalle henkilölle. Sisältö perustuu vertaisanalyysiin, teoriaan ja kerättyyn aineistoon. Kaavan vaiheet on kuvattu kuvitteellisen luonnos vaiheessa olevan strategisen yleiskaavan mukaisesti päivittyväksi kuvaukseksi, josta löytyvät kaikki vaiheeseen liittyvät vuorovaikutus- ja vaikuttamismahdollisuudet sekä päätökset. Vertaisanalyysin ja muun aineiston perusteella kehityskuva olisi hyvä aloittava vaihe myös Marttilassa (Taulukko 5.).

Kehityskuva Kehityskuvan laatimiseksi analysoidaan nykytila ja muodostetaan käsitys halutusta tulevaisuudesta. Toimintaympäristö otetaan huomioon laatimalla muutamia tulevaisuuden skenaarioita.
Prosessi <pre> graph LR A[Päätös laatisemisesta] --> B[Selvitykset ja analyysit] B --> C[Nykytila ja tulevaisuus] C --> D[Vuorovaikutus ja skenaariot] D --> E[Hyväksyminen] </pre>
Eteneminen Kehityskuvatyön aloittamisesta tiedotettiin kotisivuilla. Ensimmäisenä kunnanhallitus määritteli kehityskuvan taustaksi tarvittavat selvitykset ja analyysit. Selvityksien valmistuttua toteutettiin kehityskuvan yleisötilaisuus kunnan nykytilasta ja tulevaisuuden näkemyksestä xx.xx.xxxx ja tilaisuuden päätteeksi avattiin nykytila- ja tulevaisuuskysely kuntalaisille ja muille sidosryhmille. Kyselyn lisäksi, erityisesti lasten ja nuorten osallistamiseksi pidettiin piirustuskilpailu, jonka aiheena oli Tulevaisuuden Marttila. Piirustuksista koottiin näyttely kirjastolle ja jaettiin palkinnot. Kehityskuvaa käsiteltiin sen jälkeen toimialoilla, kaikissa lautakunnissa ja valtuustoseminaarissa xx.xx.xxxx skenaarioiden kautta. Kunnanhallitus päätti pyytää kehityskuvan luonnoksesta palautetta kuntalaisilta ja sidosryhmiltä. Palautteen käsittelyn jälkeen kehityskuva todettiin pienillä muutoksilla hyväksytyksi.
Vuorovaikutus Kehityskuvan vuorovaikutuksen aiheena ovat kunnan nykytila sekä skenaariot ja tulevaisuuden näkemys Kehityskuvan laatimisen tiedottaminen <linkki tiedotteeseen> Yleisötilaisuus kunnan nykytilasta ja tulevaisuuden näkemyksestä xx.xx.xxxx <linkki esitys ja yhteenveto> Nykytila- ja tulevaisuuskysely <linkki raporttiin> Piirustuskilpailu <linkki raporttiin>
Virallinen vaikuttaminen Palaute kehityskuvasta <pysyvä palautelinkki>
Päätöksenteko Päätös kehityskuvan laatimisesta ja sen vuorovaikutuksesta xx.xx.xxxx § xx <linkki pöytäkirjaan> Päätös kehityskuvan hyväksymisestä xx.xx.xxxx § xx <linkki pöytäkirjaan>
Lisätietoa xxxx, xxx@xxxx <linkki kuntastrategiaan>
Kriittiset vaiheet ja syntyvä aineisto Nykytilan kartoitus ja analyysi Väestöanalyysi, asumisen sijoittuminen, liikenteen ja elinkeinoelämän tulevaisuuden näkymät Skenaariot, tavoitekuva ja tulevaisuuden näkemyksen muodostaminen Kuntalaisten osallistamisen onnistuminen Kehityskuva

Taulukko 5. Kehityskuvan vaihekortti

Strategisen yleiskaavan laatiminen käynnistää aina vireilletulo päätöksellä ja päättyy osallistamis- ja arviointisuunnitelman hyväksymiseen (Taulukko 6.).

Aloitusvaihe Yleiskaavan laatiminen alkaa vireilletulo päätöksestä ja sen kuuluttamisesta. Aloitusvaiheessa laaditaan yleiskaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelma ja hyväksytään kaavan tavoitteet.
Prosessi
Eteneminen Yleiskaavan vireilletulosta ilmoitettiin kaavoituskatsauksessa xx.xx.xxxx sekä Auranmaan viikkolehdessä ja kotisivuilla. Ensimmäisenä toteutettiin tavoite- ja vuorovaikutuskysely kuntalaisille ja muille sidosryhmille. Aloitusvaiheen keskustelutilaisuudet järjestettiin kohderyhmittäin: lapsille ja nuorille yhteistyössä koulujen kanssa, lapsiperheet, ikäihmiset ja yrittäjät kaavoitusnäyttelyn avaamisviikolla kirjastolla. Keskustelutilaisuuksien jälkeen osallistumis- ja arviointisuunnitelma laadittiin ja asetettiin nähtäville xx.xx.xxxx. Palautteen käsittelyn jälkeen xx hyväksyi yleiskaavan tavoitteet ja osallistumis- ja arviointisuunnitelman xx.xx.xxxx. Kaavan päätavoitteiksi vahvistui ovat asukkaiden arjen sujuvuus, elinkeinojen edistäminen ja ympäristöarvojen huomiointi, tavoitteissa huomioitiin kuntastrategia ja kehityskuva (xx.xx.xxxx § xx).
Vuorovaikutus Aloitusvaiheen vuorovaikutuksen aiheena ovat kaavan tavoitteet ja vuorovaikutus. Vireilletulo xx.xx.xxxx <linkki kaavoituskatsaukseen> <linkki kuulutukseen> Tavoite- ja vuorovaikutuskysely <linkki raporttiin> Osallistumis- ja arviointisuunnitelma, päivitetty xx.xx.xxx <linkki OAS:iin> <linkki palauteraporttiin> Yleisötilaisuus kaavan tavoitteista ja vuorovaikutuksesta xx.xx.xxxx <linkki esitykseen ja yhteenvedoon>
Virallinen vaikuttaminen Palaute osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta <pysyvä palautelinkki>
Päätöksenteko Päätös kaavan laatimisesta xx.xx.xxxx § xx <linkki pöytäkirjaan> Osallistumis- ja arviointisuunnitelman käsittelyt lautakunnissa <linkki pöytäkirjoihin> Päätös osallistumis- ja arviointisuunnitelman nähtäville asettamisesta xx.xx.xxxx § xx <linkki pöytäkirjaan> Osallistumis- ja arviointisuunnitelma hyväksytty xx.xx.xxxx § xx <linkki pöytäkirjaan>
Lisätietoa xxxx, xxx@xxxx <linkki kuntastrategiaan> <linkki kehityskuvaan>
Kriittiset vaiheet ja syntyvä aineisto Kaavoitustarpeen arviointi, vireilletulopäätös Alustavat tavoitteet, selvitystarpeet ja aluerajaus, vaikutusarvioinnin laajuus Osallistumis- ja arviointisuunnitelma, kuulutus ja palaute Kyselyn ja yleisötilaisuuden onnistuminen, vuorovaikutusraportti

Taulukko 6. Strategisen yleiskaavan aloittamisen vaihekortti

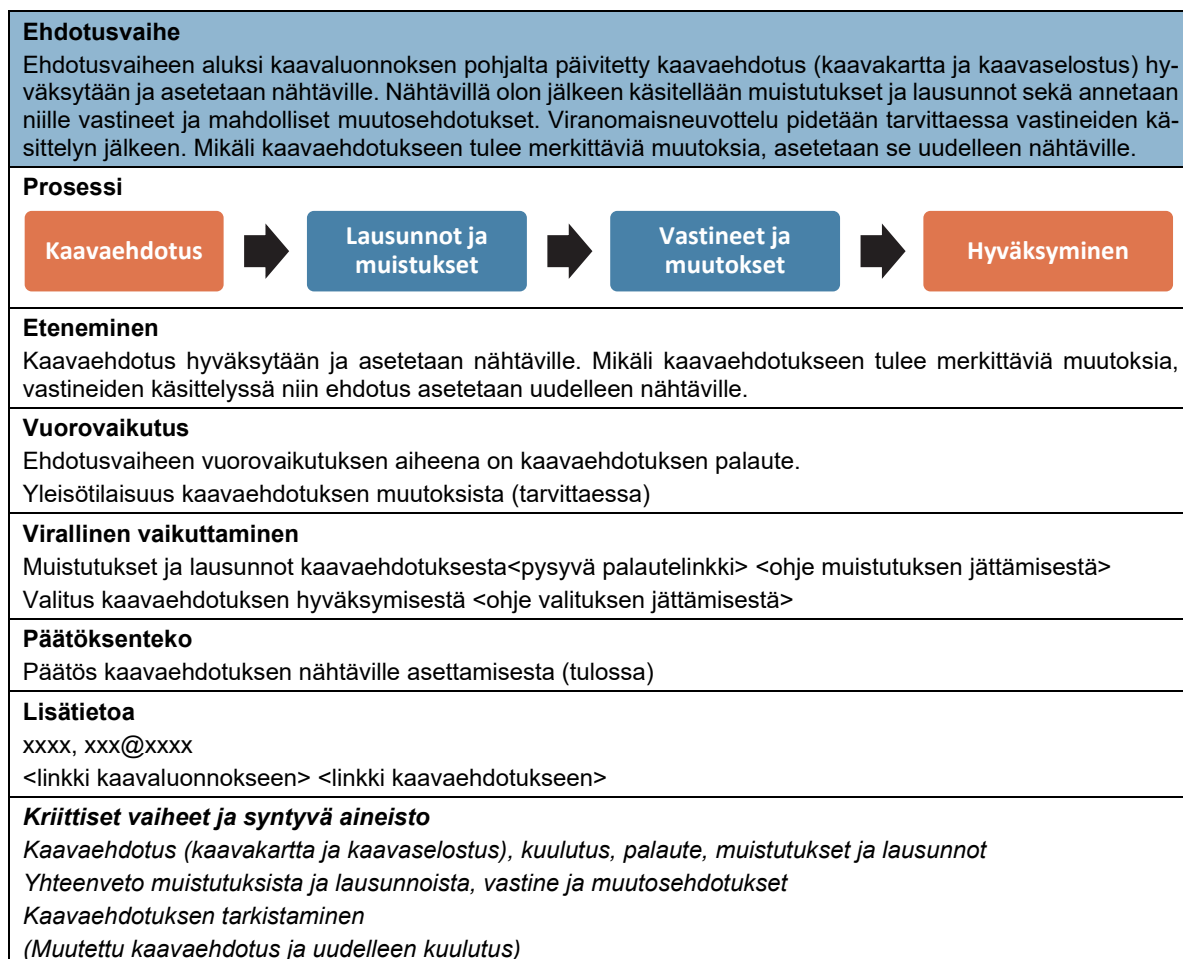
Vertaisanalyysin perusteella kaavan valmisteluvaiheesta käytetään yleisesti nimeä luonnosvaihe, joka voi olla selkeämpi nimitys vaiheella, jonka pääpaino on kaavaluonnoksen käsittelyssä. Strategisen yleiskaavan luonnosvaiheeseen painottuu eniten kaavan vuorovaikutusmenetelmistä (Taulukko 7.). Vuorovaikutusta on kaavan teemoista, vaihtoehdoista ja vaikutuksista.

Luonnosvaihe Luonnosvaiheessa määritellään kaavan selvitystarpeet, laaditaan kaavan vaihtoehtoiset ratkaisut ja valitaan edistettävä vaihtoehto kaavaluonnokseksi (kartta- ja selostusluonnokset) ja asetetaan se nähtäville. Viranomaisneuvottelu pidetään tarvittaessa ennen kaavaluonnoksen asettamista nähtäville. Luonnosvaihe päättyy saatujen mielipiteiden ja mahdollisten lausuntojen vastineiden ja niiden johdosta mahdollisesti ehdotettavien muutoksien käsittelyyn.
Prosessi <pre> graph LR A[Selvitystarpeet] --> B[Teemat] B --> C[Vaihtoehdot ja vaikutukset] C --> D[Kaavaluonnos] D --> E[Hyväksyminen] </pre>
Eteneminen Yleiskaavan luonnosvaihe aloitettiin valtuustoseminaarilla xx.xx.xxxx, jossa käytiin läpi aloitusvaiheen palaute ja tarkistettiin selvitystarpeet. Yleiskaavan luonnoksen laatimista jatkettiin teemoitetuilla keskustelutilaisuuksilla: asuminen ja liikkuminen, luonto- ja maisema-arvot ja elinkeinojen edistäminen. Keskustelutilaisuuksien jälkeen avattiin kysely samoilla teemoilla. Seuraavaksi tulossa Valmistellaan kaavan sisältämät vaihtoehdot ja vaikutusten arviointi sekä pidetään näihin liittyen keskustelutilaisuus, lyhyt kysely ja pyydetään palautetta vaihtoehdoista. Vuorovaikutuksen jälkeen valitaan edistettävä vaihtoehto kaavaluonnokseksi ja asetetaan se nähtäville. Kaavaluonnoksesta, alustavasta kaavaselostuksesta ja muusta valmisteluaineistosta pyydetään mielipiteitä ja lausunnot. Vastineet ja muutosehdotukset mielipiteiden ja lausuntojen pohjalta päättävät luonnosvaiheen.
Vuorovaikutus Luonnosvaiheen vuorovaikutuksen aiheena ovat kaavan selvitystarpeet, kaavan vaihtoehdot ja teemat, kaavaluonnos ja vaikutusten arviointi sekä kaavaehdotus. Valtuustoseminaarilla aloitusvaiheen palaute ja kaavan selvitystarpeet <linkki esityksiin ja yhteenvedoon> Keskustelutilaisuus kaavasta teemoittain: asuminen ja liikkuminen xx.xx.xxxx, luonto- ja maisema-arvot xx.xx.xxxx, elinkeinojen edistäminen xx.xx.xxxx <linkit esityksiin ja yhteenvedoon> Kysely kaavan teemoista <linkki kyselyraporttiin> Tulossa oleva vuorovaikutus Keskustelutilaisuus kaavaluonnoksesta ja vaikutusten arvioinnista xx.xx.xxxx <linkki tiedotteeseen> Kysely kaavaluonnoksesta ja vaikutusten arvioinnista, auki xx.xx.-xx.xx.xxxx <linkki kyselyyn> Yleisötilaisuus kaavaehdotuksesta (tulossa) Kysely kaavaehdotuksesta (tulossa)
Virallinen vaikuttaminen Palaute kaavaluonnoksesta ja sen sisältämistä vaihtoehdoista <pysyvä palautelinkki> Mielipiteet ja lausunnot kaavaluonnoksesta <pysyvä palautelinkki> <ohje mielipiteen jättämisestä>
Päätöksenteko Päätös kaavan edistettävästä vaihtoehdosta (tulossa) Päätös kaavaluonnoksen nähtäville asettamisesta (tulossa) Vastineet ja muutosehdotukset (tulossa)
Lisätietoa xxxx, xxx@xxxx <linkki osallistumis- ja arviointisuunnitelmaan> <linkki kaavaluonnokseen>
Kriittiset vaiheet ja syntyvä aineisto Perusselvitysten laadinta ja täydentäminen Kaavaratkaisun periaatteet ja mahdolliset vaihtoehdot, palaute Vaiikutusten arviointi, vaihtoehtojen vertailu ja valintapäätös, tavoitteiden tarkentaminen Kaavaluonnos, kuulutus, palaute, mielipiteet ja lausunnot Kyselyn ja keskustelutilaisuuksien onnistuminen, vuorovaikutusraportti

Taulukko 7. Strategisen yleiskaavan luonnoksen vaihekortti

Ehdotusvaiheessa strategiselle yleiskaavalle on jo valittu edistettävä vaihtoehto. Ehdotusvaiheessa lausuntojen pyytäminen on pakollinen prosessin osa ja vaiheen pääpaino onkin

niiden käsittelyssä (Taulukko 8.). Vuorovaikutus ehdotusvaiheessa on annettujen lausuntojen, muistutusten käsittely ja siihen mennessä annetun palautteen käsittely. Virallista vaikuttamista tukemaan keskusteleva yleisötilaisuus on tarpeellinen, koska ehdotuksen konkreettisuus saattaa herättää uusia kysymyksiä ja huolia, joihin tarvitaan välitöntä vuoropuhelua.

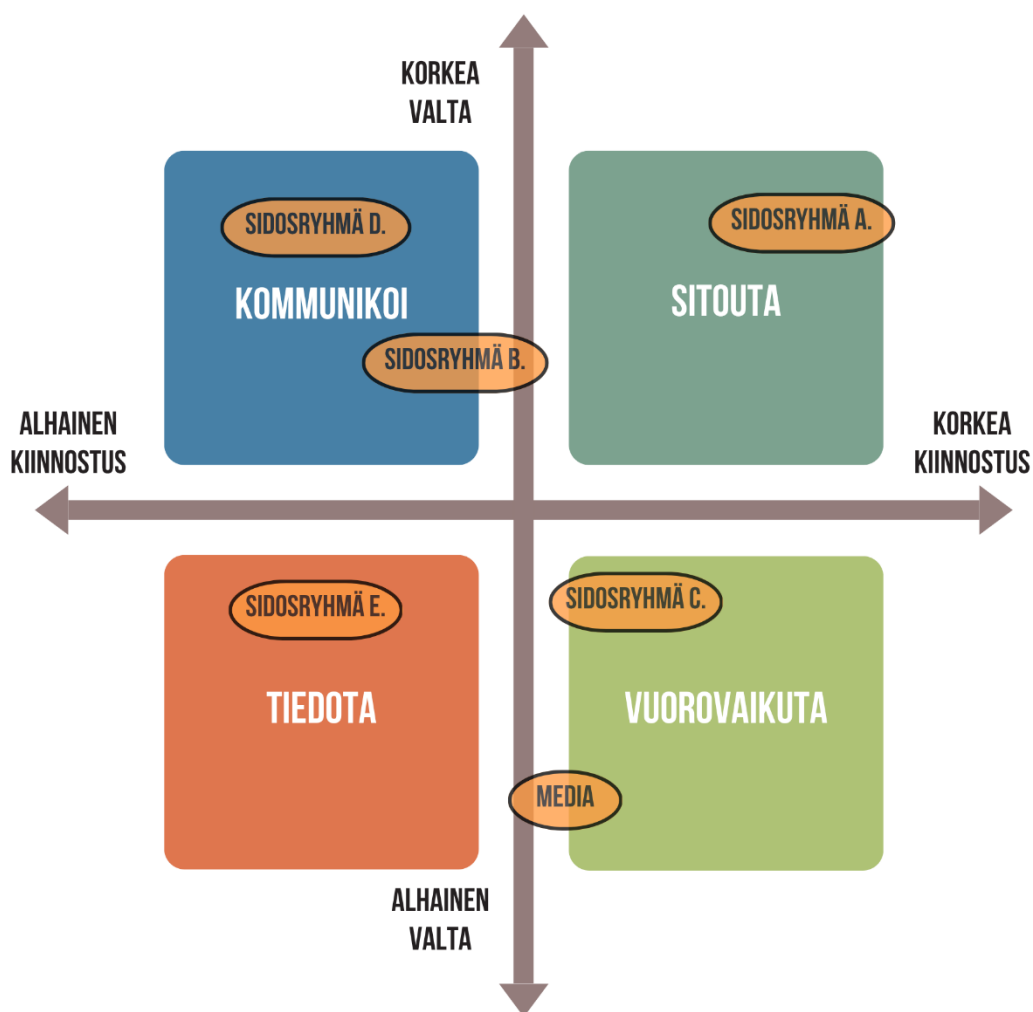
Taulukko 8. Strategisen yleiskaavan ehdotuksen vaihekortti

Hyväksymisvaiheessa tehtävää on vähiten, mutta kesto voi olla pisin, mikäli kaavasta valitaan (Taulukko 9.). Hyväksymisvaiheessa harvemmin on vuorovaikutusta, mutta riippuen ehdotusvaiheen etenemisestä ja toisaalta kaavoitusprosessin kokonaiskestosta voi valmistaa kaavaa esittelevä tilaisuus olla hyödyllinen. Valitusten käsittelyssä vastineiden perustelu on tärkeää osallisten tiedon saannin kannalta.

Hyväksyminen Todetaan ja kuulutetaan kaavan lainvoimaisuus tai päätetään muutoin tuomioistuimen päätöksen mukaisesti.	
Prosessi Lainvoimaisuuden toteaminen ➡ Esittely ➡ Voimaantulon kuuluttaminen	
Eteneminen Hyväksymisvaiheessa todetaan ja kuulutetaan kaavan lainvoimaisuus valitusajan päätyttyä, mikäli valituksia ei tullut. Mikäli valituksia tuli annetaan niille vastineet ja toimitetaan tuomioistuimelle, odotetaan tuomioistui- men ratkaisua ja toimitaan sen mukaisesti.	
Vuorovaikutus Hyväksymisvaiheen vuorovaikutuksen aiheena voi olla valmiin kaavan esittely (tarvittaessa)	
Virallinen vaikuttaminen (Valittaminen tuomioistuimen ratkaisusta)	
Päätöksenteko Kaavaehdotuksen lainvoimaisuus ja kuulutus (tulossa)	
Lisätietoa xxxx, xxx@xxxx <linkki kaavaehdotukseen>	
Kriittiset vaiheet ja syntyvä aineisto <i>Kaavaehdotus valitusaika, hyväksymispäätös</i> <i>Aiempien vaiheiden riittävä osallistaminen, mielipiteiden ja lausuntojen huomioiminen</i> <i>Kuulutus kaavan voimaantulosta</i> <i>(Tuomioistuimen ratkaisu)</i>	

Taulukko 9. Strategisen yleiskaavan hyväksymisen vaihekortti

Hyvä malli sidosryhmäanalyysille voisi olla, vaikka sidosryhmien ja osallisten kiinnostuksen ja prosessiin liittyvän vallan näkökulmat suhteessa toisiinsa (Kuvio 27.). Vuorovaikutustapoja ja määrää suunnitellessa kannattaa pysähtyä miettimään sidosryhmien eroja. Tärkein sitoutettava ryhmä on se, jossa valta ja kiinnostus on korkeaa. Vuorovaikutuksen määrän tulee suhteutua kiinnostuksen määrään. (Koivulahti 2024.) Huomionarvoista on myös se, että samaan ryhmään voi aktiivisia osallistujia, että niitä, joille riittää tiedottaminen (Kettunen 2004, 74–75). Valta-akselilla kaavoituksessa korkeimmalle nousevat kunnan päätöksentekolimet ja viranomaiset. Kuntalaisten ja muiden sidosryhmien osalta analyysi kuvaa erityisesti eri ryhmien oletettua kiinnostusta ja siihen liittyen vuorovaikutuksen ja tiedottamisen tapaa ja määrää. Sidosryhmäanalyysi on hyödyllinen tehdä kaavoitusprosessin alussa ja päivittää se tarvittaessa. Sidosryhmäanalyysin avulla voi suunnitella kaavakohtaista viestintää ja kohderyhmien tarpeita. Sidosryhmät kartoitettiin teoriaosuudessa, varsinaista analyysia ei kuitenkaan toteutettu, koska sille ei saatu kerättyä riittävää tietopohjaa tai tutkimusaineistoa.

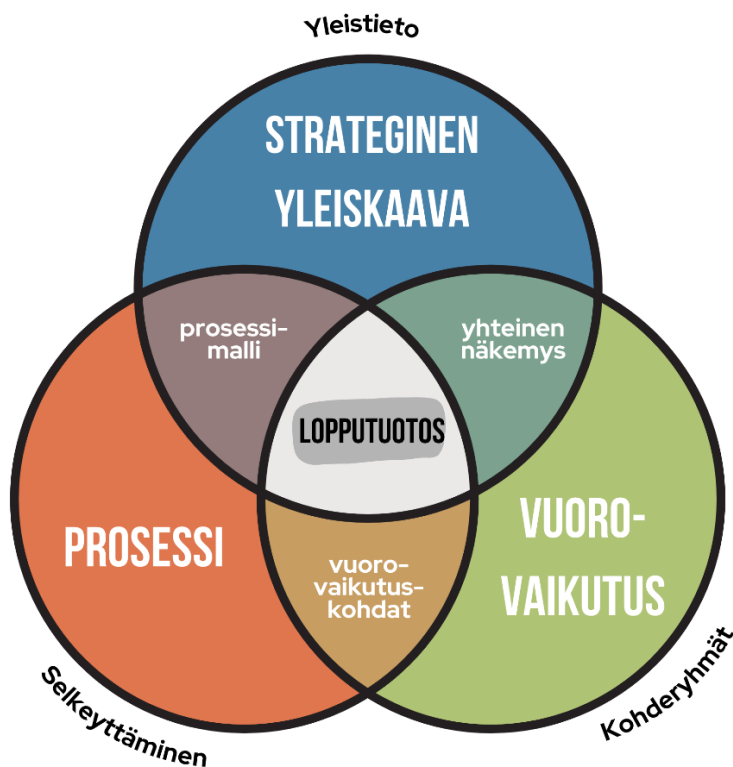

Kuvio 27. Sidosryhmäanalyysimalli valtaan ja kiinnostukseen suhteutettuna (muokailen Koivulahti 2024)

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Strateginen yleiskaava ei ole uusi asia, mutta strategisen yleiskaavan käyttömahdollisuuksia on tunnistettu kunnissa lisää. Strategisien yleiskaavojen muita kaavatasoja pidemmän aikaperspektiivin vuoksi kuntalaisten ja erityisesti lasten ja nuorten osallistaminen on erityisen tärkeää. Yleiskaavan laatimisen koettu hankaluus, vaadittujen selvitysten määrä ja strategisten kehittämismerkintöjen ja hierarkkisesti alempaa kaavoitusta ohjaavien aluevaraus ym. merkintöjen ristiriitaisuus jarruttavat tarttumista tähän keinoon, vaikka sen konkreettisuuden edut tunnistettiin tässäkin tutkimuksessa. Strateginen yleiskaava voisi parhaimmillaan olla linkki ylätasoon, kuten valtakunnallisten ja maakunnallisten tavoitteiden, kunnan luottamushenkilöiden, viranhaltijoiden ja kuntalaisten välillä.

Strategisen yleiskaavan prosessiin osallistumista ja vuorovaikutusta tulisi kehittää selkeyttämällä vuorovaikutuksen tapoja kohderyhmät huomioiden sekä lisäämällä tiedottamista ja yleistietoa kaavoituksesta (Kuvio 28.). Kehittämistä tulee tehdä erilaiset kohderyhmät ja anonyymien osallistumisen mahdollisuudet huomioiden. Osallistumiskynnystä voisi madaltaa myös keskustelun paikkojen lisäämisellä koko laadinnan ajalle ja kohdentamalla niitä riittävän pienille ryhmille. Ensisijaista prosessin kehittämisen kannalta on kaavoituksen prosessin selkeä ja eri käyttötarkoitukset huomioiva prosessin kuvaus. Johtopäätökset vedetäänkin lopuksi yhteen uimaratakaaviolla, jossa on omat linjansa päätöksenteolle, suunnittelulle, vuorovaikutukselle ja tiedottamiselle.

Kuvio 28. Opinnäytetyön lopputuotoksen yhteenveto

6.1 Strategisen yleiskaavan vuorovaikutuksen kehittäminen

Mikä vaikeuttaa prosessiin osallistumista nykytilassa

Nykytilanteessa Marttilassa kaavoitukseen osallistumista vaikeuttaa tutkimuksen perusteella huonoksi koettu tiedottaminen, selkeä kaavoituksen yleistiedon puute ja epätietoisuus vaikutusmahdollisuuksista. Tiedottamisen koettiin kuitenkin tavoittavan asemakaavoitukseen liittyvän henkilökohtaisen tiedottamisen kautta. Pienissä kunnissa kaavoitus ei ole jatkuvaa, vaan niitä tulee vireille hankkeiden myötä ja usein ne ovat pienille alueille kohdistuvia asemakaavamuutoksia (Vatilo 2024, 15), joissa osallisten määrä on suhteellisen pieni. Vuorovaikutukseen keskittyneessä ryhmähaastattelussa tätä pidettiin yhtenä syynä siihen, ettei kaavoitus ole tuttua tai selkeää kuin osalle. Nopeammin hahmotettavissa oleva eteneminen ja päivittyvä aikataulu nousi tutkimuksessa yhdeksi mahdollisuudeksi kehittää käynnissä olevista kaavoista tiedottamista. Vertaisanalyysin perusteella monet kunnat ovat tuoneet verkkosivuilleen osallistumis- ja arviointisuunnitelman aikataulusta päivittyvän version ja erilaisia tiivistelmiä mm. osallistumis- ja arviointisuunnitelmista. Tiedottamisen avoimuus rakentaa myös luottamusta ja vähentää väärinymmärryksiä (Ihalainen 2023, 90).

Tärkeimmät havainnot nykyprosessin kehittämiskohdista:

- tiedottaminen tavoittaa, kun henkilökohtainen hyöty on selkeä
- aikataulun ja vaikuttamiskohtien seurannan tulisi olla helpompaa
- sosiaalinen media voisi olla vahvemmin osa tiedottamista ja toiston väline
- kaavoituksen yleistieto on osallistumisen perusta
- tiedon keräämisen anonyymisyys on tärkeää pienessä kunnassa
- erilaiset kohderyhmät tulee huomioida kaikessa vuorovaikutuksessa
- kaavoituksessa tulisi tarjota lisää matalan kynnyksen osallistumismahdollisuuksia.

Henkilökohtaisen hyödyn korostaminen parantaa tiedon tavoittavuutta

Kyselyn ja työpajojen vastauksissa korostui tiedottamisen ja viestinnän keskeinen rooli osallistamisen onnistumisessa. Yleiskaavan osalta voisi tiedottamisessa korostaa kaavoituksen merkitystä ja henkilökohtaista hyötyä kuntalaiselle tai erilaisille sidosryhmille. Ogbeiben ja Kallion (2019, 27–29) tutkimuksessa vastaajien mukaan tiedon hakeminen vaatii paljon aktiivisuutta ja resursseja, syinä olivat mm. olennaisen ja ajankohtaisen tiedon hakeminen ja vastaajat toivoivat viestinnän läpinäkyvyyttä ja henkilökohtaisuutta. Ensimmäisessä teema-haastattelussa kyselyn löytämisen yleisin tapa oli sosiaalinen media, kiinteistöillä olleet mainokset olivat jääneet huomaamatta. Herää kysymys: tavoittaako mikään määrä tiedottamista, jos asialla ei koeta olevan merkitystä itselle tai hetki on väärä?

Hyvät tiedottamisen kanavat ovat tutkimuksen perusteella niitä samoja, mitä kunta jo käyttääkin. Parantamista voisi kuitenkin olla siinä, miten onnistuttaisiin kertomaan nopeasti, miksi asialla voisi olla merkitystä erilaisille ihmisille. Ogbeiden ja Kallion (2019, 27–29) tutkimuksessakin vastaajat kokivat internetsivujen, lehtien ja viranomaiselta henkilökohtaisesti saadun tiedon tärkeimmiksi tiedon saannin tavoiksi. Merkityksellisyyden kautta kuntalaiset voisivat kiinnostua tutustumaan aiheeseen lisää ja osallistumaan kaavaprosessiin. Peltonen ym. (2008, 30) toteavat, että mikäli osalliset kokevat oman elinympäristönsä, etunsa tai arvonsa uhatuiksi, ovat he myös erityisen tarkkoja siitä miten kaavoitusprosessi heidän näkökulmastaan etenee ja se vaikuttaa myös siihen koetaanko tiedottaminen onnistuneeksi. Kyselyssä esiin tulleen epäselvyyden kokemukseen voi vaikuttaa haastattelujen perusteella se, että kun kaavoitusta ei koeta itselle merkitykselliseksi. Merkityksettömyyden vuoksi ei ole kiinnostusta tutustua kaavoitukseen. Samoin hyödyllistä olisi prosessin alussa tehdä sidosryhmäanalyysin pohjalta viestintäsuunnitelma. Hyvällä tiedottamisella voitaisiin parantaa tiedon saantia myös niiden tahojen osalta, joita ei ole erikseen tunnistettu kaavan osallisiksi (Vehmas & Tulkki 2007, 15, 31).

Riittävä yleistieto tukee osallistumista

Kyselyssä yleistiedon tarve tuli esiin useampaa kautta, ylipäättään vastauksista voisi todeta, että tietoa kaivataan lisää, niin yleistietoa kaavoituksesta kuin yksittäisistä kaavoistakin. Syrjäsen (2005, 37–38) mukaan tieto-osallisuus eli kuntalaisen oikeus tiedon saamiseen ja tiedon tuottamiseen ovat kaiken muun osallistumisen perusta. Kaavoituksesta ja siihen osallistumisesta on siis oltava kattavasti ja monikanavaisesti tietoa, että sen jälkeen tuleva osallistuminen onnistuu (Piipponen & Kurikka 2020, 6). Vaikuttamismahdollisuuksista tiedon saanti ja kaavoituksen merkityksen avaaminen tuli myös monessa kyselyn vastauksessa. Vaikeiden termien käyttö nousi tutkimuksen aineistosta ja erityisesti strategisen yleiskaavan tarkoitus tuntui olevan epäselvä. Strategisen yleiskaavan kuvauksena voisikin toimia paremmin Rönkön (2012, 80) tapa kuvata yleiskaavan merkitystä toivotun kehityksen kuvaajana ja epätoivotun kehityksen rajaajana.

Kaavoituksen helposti ymmärrettävän yleistiedon lisääminen nähtiin yhtenä mahdollisuutena madaltaa osallistumiskynnystä niin tilaisuuksiin, kyselyihin kuin itse kaavoitusprosessiin vaikuttamiseen. Kaikkien osallisten, mutta erityisesti nuorten, hyvä yleistieto vahvistaisi osallisuutta kaavoituksessa. Pienissä kunnissa kaavoitustyö ei ole säännöllistä, joten se luo tarpeen pitää tietämystä muilla tavoin yllä, vuosittainen kaavoituskatsaus on tästä hyvä esimerkki. Tulevaisuuteen tähtäävänä keinona lisätä yleistietoa nähtiin myös kaavoituksen opettaminen kouluissa, tämä voisi olla osa koulujen vaikuttamiskasvatusta. Aiemmin saadun riittävän tietämyksen kautta erityisesti nuorilla on varmempi olo osallistua ja tehdä

valintoja (Devenport ym. 2021, 12). Mallan ja Greenaway (2011, 376) mukaan maankäytön suunnittelussa nuorten näkemysten puute on merkittävää sen vuoksi, että tehdyt päätökset vaikuttavat eniten heihin.

Tiedon keräämisen anonyymisyys pienessä kunnassa

Tiedon keräämisestä tärkein havainto oli, että pienessä kunnassa tulee voida osallistua anonyymisti. Näin saadaan kerättyä mielipiteitä myös muilta kuin aktiivisilta osallistujilta. Erityisesti tärkeää tämä on silloin kun kyseessä on asia, josta löytyy eriäviä mielipiteitä. Avoimissa vastauksissa hyvältä kyselyltä kaivattiin myös epäpoliittisuutta, ymmärrettävyyttä, ulkoasun houkuttelevuutta ja ehdotettiin palkintoa tai arvontaa vastaajille. Vastaavia vastauksia päätöksenteon läpinäkymättömyydestä, poliittisuudesta ja suosimisesta oli myös Ogbeiden ja Kallion (2019, 32–33) tutkimuksessa.

Tämän tutkimuksen kyselyyn vastasi vain 27 henkilöä, vaikka kyselyssä oli panostettu anonyymisyyteen sekä kysymysten ja termien ymmärrettävyyteen. Mahdollisesti kaavoitus koetaan liian vieraaksi tai vastaamista ei koettu merkitykselliseksi. Kyselyn vastaamiseen oli käytetty keskimäärin 11 minuuttia ja vastaamisen aloittaneista 13 jätti vastaamisen kesken. Linkkiä oli avattu kuitenkin yli 300 kertaa, joten kyselyn aloitussivun merkityksen voi arvioida olevan merkittävä ja sitä parantamalla olisi voinut olla mahdollista saada enemmän vastauksia.

Tiedon keräämisen merkityksellisyys, sen liittyminen ja vaikutus prosessiin tulisikin kertoa selkeästi ja avoimesti, tätä vahvisti teemahaastatteluiden keskustelu aiheesta. Näenaisosallistumisen kokemukset nousivat myös Ogbeiden ja Kallion (2019, 25) muutoshankkeita koskeneessa tutkimuksessa ja sen ilmenemismuotoina oli vaikuttamismahdollisuuksien olemattomuuden, vuorovaikutuksen myöhästymisen kokemukset ja se, että osallistumisen vaikutuksista ei saanut tietoa.

Keskustelun aikaansaamiseksi on huomioitava eri kohderyhmät

Kunnat ja niiden asukkaat ovat erilaisia ja maankäytön asioita katsotaan erilaisista näkökulmista ihmisistä ja alueen luonteesta riippuen. Niinpä onkin tärkeää löytää juuri se oikea tapa ja usein se löytyy kuten Kettunenkin (2004, 76) toteaa, vain keskustelemalla asiasta ja kokeilemalla parhaalta tuntuvia vaihtoehtoja osallistamismenetelmien laajasta joukosta. Vuorovaikutusta ja osallistamista tulisi suunnitella myös eri kohderyhmiä, kuten lapsia, nuoria ja ikäihmisiä, silmällä pitäen ja esimerkiksi kohdennetut tilaisuudet voisivat olla tehokas tapa lähestyä näitä ryhmiä.

Pidemmälle tulevaisuuteen tähtäävän yleiskaavan osalta esim. lasten ja nuorten osallistaminen koulun ja nuorisopalveluiden kanssa yhdessä voi olla perusteltua, vaikka vaatiikin enemmän panostusta. Devenport ym. (2021, 12–13) ehdottavat nuorten osallistamista merialuesuunnitteluun käsitelleessä tutkimuksessaan nuorille kohdistettuja omia tilaisuuksiaan ja toteavat samalla, että etukäteen annetun tiedon merkitys ja yhteistyö koulujen kanssa on hyvin tärkeää. Lapsille suunnattu lyhyt kysely voisi olla osa kaavoituksen aikana tehtäviä kyselyitä, kunhan kysymyksien määrittelyyn saisi avuksi asiasta kiinnostuneen opettajan, joka myös lukisi kysymykset ääneen ennen vastaamisen aloittamista. Kyselyiden lisäksi teemavalokuva- tai piirustuskilpailut voisivat olla kiinnostavia tälle ikäryhmälle. Kyselyn räätälöimiseksi lapsille tulisi suosia yksinkertaisia kysymyksiä ja sanavalintoja, Likert-luokittelun tilalla voisi käyttää hymynaamoja ja avata kyselyn aiheita kuvien avulla (Suomen UNICEF).

Osallistumisen näkökulmasta kuntalaisen rooli kaavoituksessa yhdistää kaksi ulottuvuutta: suunnitteluosallisuuden, joka tarkoittaa mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa kaavan laatimiseen, sekä päätöksenteko-osallisuuden, joka käsittää osallistumisen päätöksentekoon, valmisteluun, jälkikäteiseen arviointiin ja mahdollisuuden valittaa päätöksistä (Piipponen & Kurikka 2020, 6). Kyselyssä kuntalaisten rooliksi vastattiin erityisesti ideoiva, keskusteleva ja valvova. Ogbeide ja Kallio (2019, 36) kysyivät myös kuntalaisten roolista kaavoituksessa ja vastaukset jakautuvat aika samoin: ideoiva (33 %), keskusteleva (30 %) ja mahdollistava (14 %). Teemahaastatteluissa vaikuttaminen ja keskusteleva osallistuminen koettiin tärkeiksi. Se osuu hyvin yhteen sen kanssa, että Kettusen mukaan (2004, 53) Pateman oli jo 1970 tunnistanut yhteyden osallistumisen mielekkyyden ja sen välillä miten vahvasti osalliset kokevat voivansa vaikuttaa päätöksentekoon. Peltonen ym. (2008, 30) mukaan tiedon saannin mahdollisuuksien ja osallistuvuutta korostaneiden lakimuutosten myötä osallisten odotukset osallistumisen vaikutuksista ovat kasvaneet. Näiden kasvaneiden odotusten toinen puoli se, että mukaan halutaan jo kaavan laatimisen alkuvaiheessa ja omasta vaikutuksesta kaavaan halutaan tarkempaa tietoa.

Kyselyssä naiset suosivat suoraa vaikuttamista selkeämmin kuin miehet ja naiset vastasivat useammin myös kuntalaisen rooliksi keskustelevan tai osallistuvan kuin miehet. Onkin perusteltua kysyä, voisiko tämä kertoa naisten ja miesten eroista toivotuissa osallistumistavoissa? Osalle kuntalaisia varmasti riittää tiedon saanti ja edustuksellisen demokratian vaikutusmahdollisuudet ja toisaalta kunnan kannalta päätöksenteko tulisi kuitenkin pystyä sitoa koko väestön käsityksiin (Kettunen 2004, 74–75). Kysymykseksi siis jää minkälaisia odotuksia suoralle osallistumiselle voi antaa kaikkien kohderyhmien tavoitavuudesta ja miten sitä tulee pyrkiä täydentämään, että sitä voidaan käyttää päätöksenteon pohjana.

Pienessä kunnassa osallistumisen kynnystä tulee pyrkiä madaltamaan

Kyselyn ja työpajojen avulla tunnistetaan tarve madaltaa kuntalaisten osallistumiskynnystä kaavoitusprosessiin. Tähän voitaisiin niiden perusteella vaikuttaa esimerkiksi tarjoamalla matalan kynnyksen osallistumismahdollisuuksia, kuten nopeita nettikyselyitä ja pieniä keskusteluryhmiä. Pienten keskusteluryhmien osallistujiksi nähtiin kuntalaisten lisäksi erityisesti yhdistysaktiivit. Vehmas ja Tulkki (2007, 76–77) esittelevät tätä muistuttavan yhteistyöryhmän ratkaisuna erityisesti, kun sovitettavana on hyvin erilaisia näkemyksiä tai odotetavissa on ristiriitoja kaavan laadinnassa. Tällainen yhteistyöryhmä kokoontuisi useita kertoja kaavan laadinnan aikana ja osallistujina olisi pääosin sidosryhmien edustajia, mutta myös kuntalaisia esim. mahdollisia muuttajia. Aspivaara (2024) vastaavasti kertoo artikkelissaan, että hyvinvointialueilla on kokeiltu asiantuntijan alustamia asukaspaneeleja. Paneelien vahvuuksina Aspivaara näkee monipuoliset näkökulmat, harkitut kannanotot sekä osallistujien lisääntynyt kiinnostus vaikuttamiseen. Ajatus ei siis ole uusi, mutta Marttilassa selaista ei ole vielä käytetty.

Strategisen yleiskaavan laajuuden ja laajan osallisjoukon näkökulmasta kuntalaisia ja paikallisia sidosryhmiä osallistava keskustelu- tai yhteistyöryhmä olisi perusteltu tapa. Muodostaessa keskusteluryhmää ja analysoidessa sen tuloksia tulee muistaa arvioida kuinka hyvin osallistajat edustavat eri kohderyhmiä ja erilaisia käsityksiä, myös sillä on merkitystä onko keskustelua ohjattu tai annettu sille tausta-aineistoa (Kettunen 2004, 51). Vuorovaikutusraporteille voitaisiin tuoda esiin, miten kuntalaisten näkemykset otetaan huomioon ja tämä voisi ryhmähaastattelun osallistujien mukaan parantaa osallistumishalukkuutta jatkossa. Keskustelulle voisi luoda paikkoja ja luottamuksellinen ilmapiiri tasaisesti kaavan laadinnan aikana, vaikkapa osana kaavanäyttelyä. Kaavanäyttelyssä voidaan hyödyntää kuvia, karttoja ja 3d-malleja, mutta kirjallinen tieto tulee tiivistää menetelmään soveltuvaksi (Vehmas & Tulkki 2007, 58–59). Kaavanäyttelyn avulla voitaisiin havainnollistavaa kaavasta ja selvityksiä ja tarjota matalan kynnyksen tilaisuus kysymysten esittämiselle niinä aikoina, kun kaavoituksen asiantuntija on paikalla näyttelyssä. Konkreettisiin ja valmiisiin ehdotuksiin ja päätöksiin kuntalaisten on myös Kettusen (2004, 73) mukaan helpompi kuntalaisten ottaa kantaa. Kaavanäyttelyä varten laadituista materiaaleista ja tiivistyksistä hyötyisivät myös valinnan mukaan kaavablogi, uutiskirjeet tai somepostaukset.

6.2 Strategisen yleiskaavan mahdolliset hyödyt Marttilalle

Tukena luottamushenkilöille päätöksenteossa

Tulevaisuutta on vaikea ennakoida, mutta nyt tehtävät päätökset tulevat vaikuttamaan siihen erilaisilla tavoilla. Tämän päätöksenteon tueksi olisi hyvä olla saatavilla riittävän

kattavasti tietoa ja valinnoista tulisi keskustella. Valintojen vaikutuksia tulisi pyrkiä myös arvioimaan. Kunnissa on käytössä erilaisia strategisia suunnitelmia ja ennakkovaikutuksien arviointimalleja, jotka keskittyvät yleensä johonkin sidosryhmään kohdistuvien vaikutuksien arviointiin. Maankäytön osalta yleiskaavoitus, sen selvitykset ja prosessissa käytävä vuorovaikutus on yksi olemassa oleva ja pitkään kehitetty malli, jossa on totuttu tarkastelemaan kaikkia sidosryhmiä yhdessä. Yleiskaavoitusta säännöllisesti päivittävissä kaupungeissa onkin tunnistettu vuorovaikutteisen prosessin olevan hyvä tapa käydä laaja-alaista ja erilaisia sidosryhmiä tavoittavaa keskustelua ja tallentaa strategiset linjaukset kaava-asiakirjoihin (Hastio ym. 2018, 13). Tässä tutkimuksessa strategisen yleiskaavan rooli päätöksenteon tukena nousi luottamushenkilöiltä, mutta myös kuntalaisilta. Kuntalaisille tärkeää oli luottamushenkilöiden yhdessä muodostaman näkemyksen kuvaaminen ja toisaalta vaikuttamismahdollisuus siihen.

Kuntalaisille kuva tulevaisuudesta ja mahdollisuus osallistua sen suunnitteluun

Strategisen yleiskaavan selkeimmät edut tämän tutkimuksen perusteella on kunnan tulevaisuuden kuvan esittäminen havainnollistavalla tavalla ja osallistuminen tämän tulevaisuuskuvan luomiseen. Strategisen yleiskaavan lopputulos on tärkeä, mutta vielä tärkeämpi on prosessi, joka siihen on johtanut ja sen prosessin osallistavuus. Osallistuminen itseä koskevaan päätöksentekoon on todettu lisäävän päätöksiin sitoutumista, joten pitkälle tähtäävässä strategisessa suunnittelussa sillä on tärkeä rooli (Lehtinen ym. 2021, 27). Vielä syntymättömät sukupolvet elävät siinä tulevaisuudessa, jota nyt vasta suunnitellaan (Poli 2011, 406), joten molemmissa teemahaastatteluissa todettu lasten ja nuorten osallistumisen tärkeys on erityistä juuri strategiselle maankäytön suunnittelulle. Kohdennettujen tilaisuuksien avulla keskustelun vapautta voisi olla mahdollista ruokkia ja erityisesti nuorille voisi olla helpompaa osallistua keskusteluun oman viiteryhmänsä kanssa. Tulevaisuuden suunnittelussa lennokkaat ideat ovat hyvin toivottuja ja juuri nuorten osallistaminen voisi niitä tuoda.

Strategisen yleiskaavan tavoitteita varten kunnan nykytilan ja tavoitekuvan muodostamisessa kuntalaisten mukana olo on tärkeää, ettei kaavaa koeta ylhäältä päin sanelluksi vaan mukaan tulee myös kuntalaisten näkemys ja tärkeäksi kokemat asiat. Strategisen yleiskaavan vuorovaikutuksen tulisi olla kaikki kohderyhmät mukaan ottavaa, avointa ja keskusteltavaa. Ogbeiden ja Kallion (2019, 37) tutkimuksessa tärkeimmäksi maankäytön suunnittelun arvoksi nousi tasapuolisuus, muita tärkeitä arvoja olivat mm. ympäristö, oikeudenmukaisuus, osallisuus, yhdenvertaisuus ja läpinäkyvyys. Huomioitavaa on, että toisessa teemahaastattelussa noussut kuntalaisten oikeusturvan parantaminen strategisen yleiskaavan avulla vaatii sen, että kaava tehdään oikeusvaikutteisena, jolloin se tuo kaavalle vahvemmin

jatkuvuutta yli valtuustokausien tai seuraavaan päivitykseen asti (Hastio ym. 2018, 12; Ympäristöministeriö 2023, 100). Staffans (Airaksinen ym. 2012, 63) näkee prosessin aikaisen vuorovaikutuksen kuntalaisten tärkeänä ennakollisena oikeusturvana ja valitusmahdollisuuden täydentävänä jälkikäteisenä oikeusturvana.

Korostetusti strategisen tason suunnitelma on resurssitehokas

Strategisen tarkastelun ja kunnan koko laajuudelta tehtävän strategisen yleiskaavan hyödyllisyys on erilainen kuin perinteisen yleiskaavan. Kokonaiskuvasta kunta hyötyy, erityisesti pienissä kunnissa tulevaisuuteen suuntaavalla kaavalla voitaisiin tavoitella konkreettisuutta strategiatyöhön. Pienissä kunnissa maankäytön suunnittelua toteutetaan asemakaavoilla ja niiden muutoksilla, mikä onkin ohjauksen tarpeeseen nähden soveltuvaa. Kokonaiskuvaa asemakaavoilla ei kuitenkaan saada, joten siihen tarvitaan erilaiset strategisemmat keinot. Strategisen suunnittelun ja kokonaiskuvan vuoksi on tärkeää, että kunnissa on omaa osaamista. Kaavoituksen johtamisen näkökulma korostuu erityisesti pienissä kunnissa, joissa konsultit laativat kaavat, kaavoituksen johtamisella varmistetaan kunnan näkemyksen välittyminen kaavaan ja tavoitteiden kannalta riittävä vuorovaikutus. Tämän vuoksi on tärkeää, että pienissäkin kunnissa on henkilö, joka pitää yllä kokonaiskuvaa ja voi tarvittaessa ohjata kaavoitushankkeita.

Strategisen yleiskaavan muodostaman kokonaiskuvan hyöty tunnistettiin haastatteluissa. Määrittelemällä selvityksien määrä ja taso strategisen tason kaavalle sopivaksi, saadaan hyötökustannussuhdetta paremmaksi kuin perinteisessä yleiskaavassa. Hentilä (Airaksinen ym. 2012, 61) on tunnistanut jo yli kymmenen vuotta sitten, että nykymuotoinen alueidenkäytön suunnittelu koettiin raskaana ja tehottomana. Laatimiseen käytettyyn aikaan vaikuttaa myös valitun osallistamisen määrä. Jakamalla työn kehityskuvaan ja strategiseen yleiskaavaan saadaan hyödyllisiä välituloksia ja työ etenee parhaimmillaan itseään tarkentaen. Kuntalaisille tämä jako on kerrottava selkeästi ja korostaen missä vaiheessa voi vaikuttaa, esimerkiksi miten käsiteltävät asiat jakautuvat kehityskuvan ja strategisen yleiskaavan kesken.

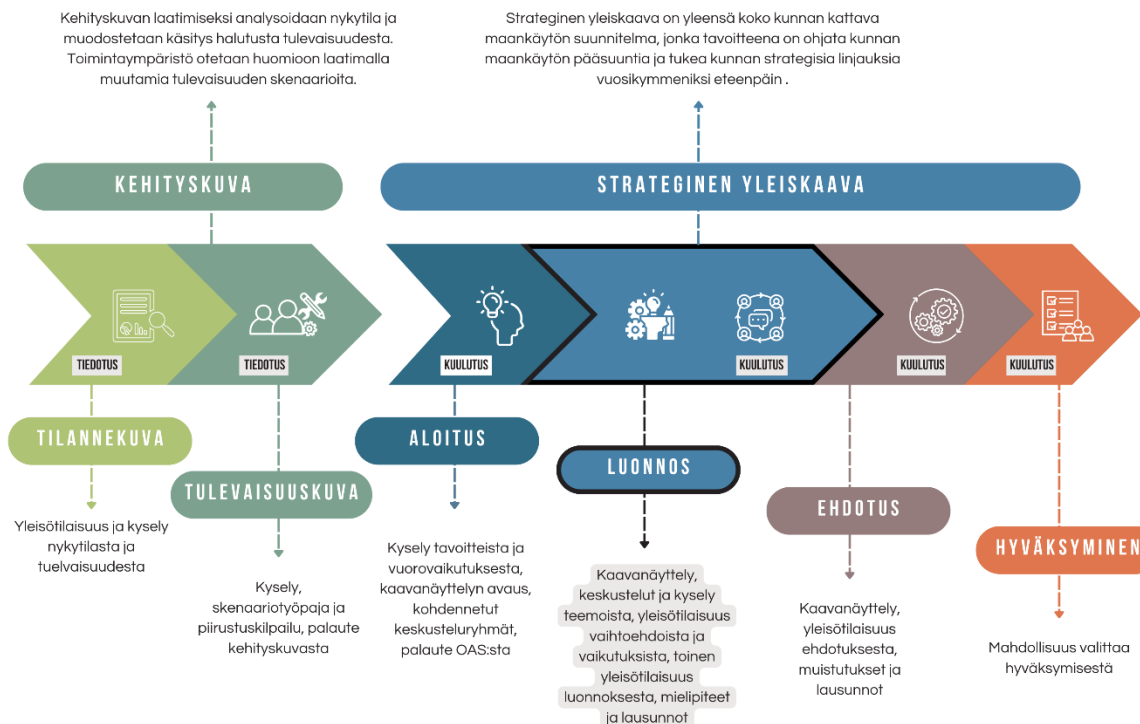
Erilaisista taustoista ja ryhmistä tulevien henkilöiden näkemyksien tulisi olla mukana tulevaisuuskuvia luodessa ja kehityskuvaa laadittaessa. Strategisen yleiskaavan osalta taas eri vaiheissa kohdentamista voisi tehdä sidosryhmien lisäksi eri teemojen kautta, jolloin erilaiset kohderyhmät olisivat yhdessä niistä keskustelemassa. Teemoina strategisen yleiskaavan laatimisessa voisivat olla esimerkiksi asuminen, palvelut, liikkuminen, elinkeinoelämä, luonnonympäristö- ja maisema-arvot. Näistä teemoista voisi rakentaa muutaman kokonaisuuden ja nämä teemat nousivat kerätyn aineiston kautta myös osallistujia kiinnostavina ja toisaalta tärkeäksi koettuina.

6.3 Tärkein tavoite on prosessin selkeyttäminen kaikille osallisille

Prosessin kehittämisen keinovalikoimasta prosessin yleinen määrittely, pääprosessin vaiheet, alaprosessien tunnistaminen, vaiheiden kuvaaminen ja sidosryhmäanalyysi valikoituvat tämän tapaustutkimuksen kohteelle toimiviksi keinoiksi. Haastatteluissa korostui tarve huomioida prosessin kuvaamisessa kaavoituksen osalliset. Kuvaamisen tavoitteeksi osallisten näkökulmasta nousi selkeys ja nopea hahmottaminen. Lisäksi prosessikehittämisen kirjallisuudessa kehoitettiin huomioimaan kuvauksissa prosessissa työskentelevät henkilöt. Saarinenkin (2021) korostaa, että prosessin kuvaamisen taso tulee määritellä käyttötarkoituksen kohderyhmien tarpeiden perusteella. Strategisen yleiskaavan osalta prosessi ja sen aikana tapahtunut vuorovaikutus ovat sen tärkeintä antia. Valmis strateginen yleiskaava vain pyrkii kuvaamaan tätä prosessia opittua ja dokumentoimaan sen myöhemmin käytettäväksi. Lehtisen (2021, 27) mukaan osallistuminen on tärkeä osa strategiaan päätöksiin sitoutumista.

Nopeaa hahmottamista tukemaan paras on yksinkertainen ja kuntalaisten vuorovaikutusmahdollisuudet esittävä kuvaaja (Kuvio 29.). Kuvaajan kautta pääsee niin kehityskuvan kuin strategisen yleiskaavan tarkempaan selitykseen ja sen valmistuneeseen aineistoon. Myös vaiheiden nimien kautta pääsee tarkemman tiedon pariin, linkistä avautuu vaihekortti. Prosessimallissa on huomioitu tutkimuksen tulokset. Mallin pohjana on vertaisanalyysissa vakuuttanut Rovaniemen strategisen yleiskaavan 2050 osallistumis- ja arviointisuunnitelman prosessimalli (2024) sekä Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen Osallistun kaavoitukseen – Kuntalaisen oppaassa käytetty prosessimalli (Haliseva-Soila 2016, 12).

STRATEGISEN YLEISKAAVAN ETENEMINEN

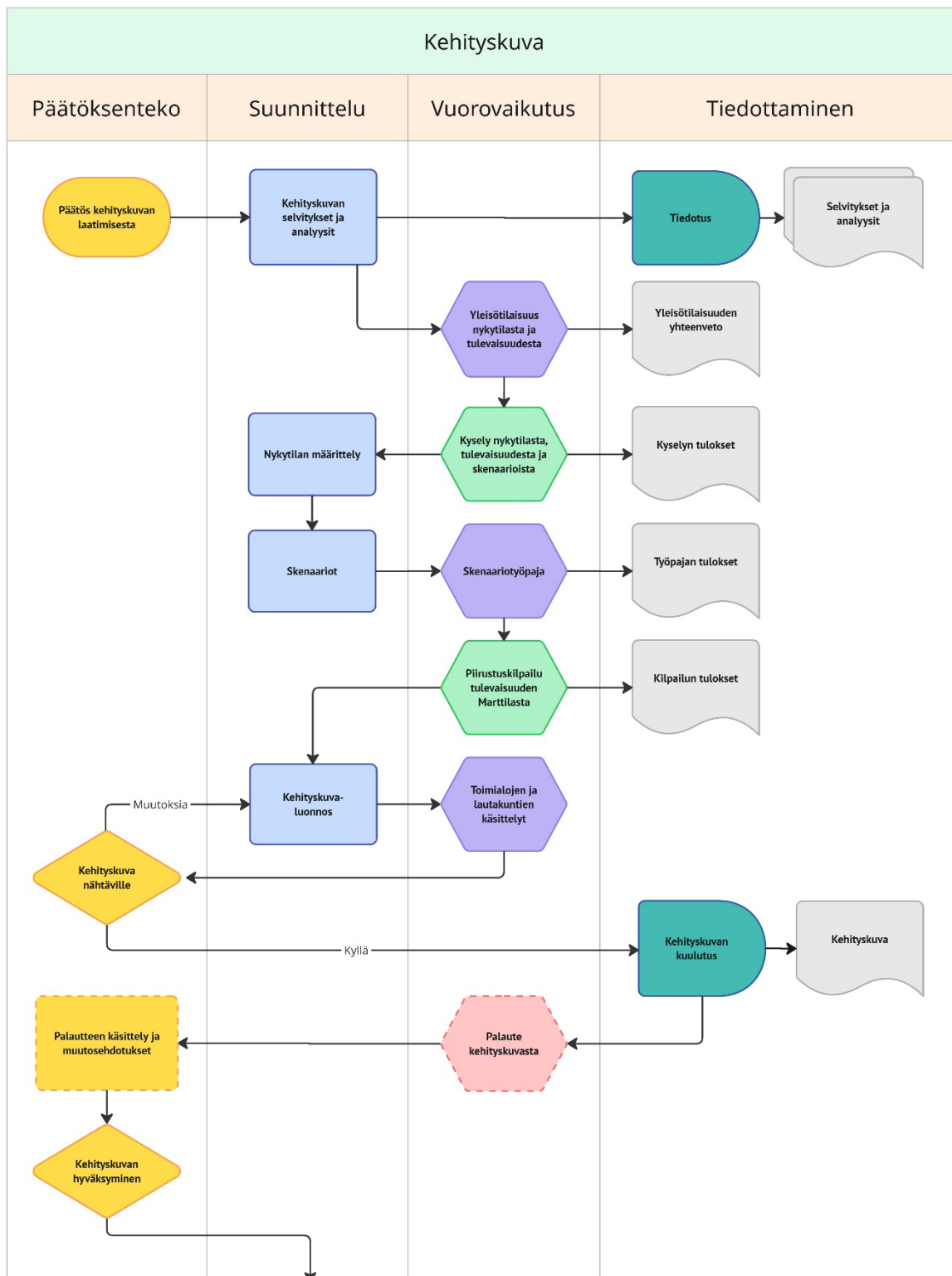

Kuvio 29. Yksinkertainen kehityskuvan ja strategisen yleiskaavan etenemiskuvaaaja

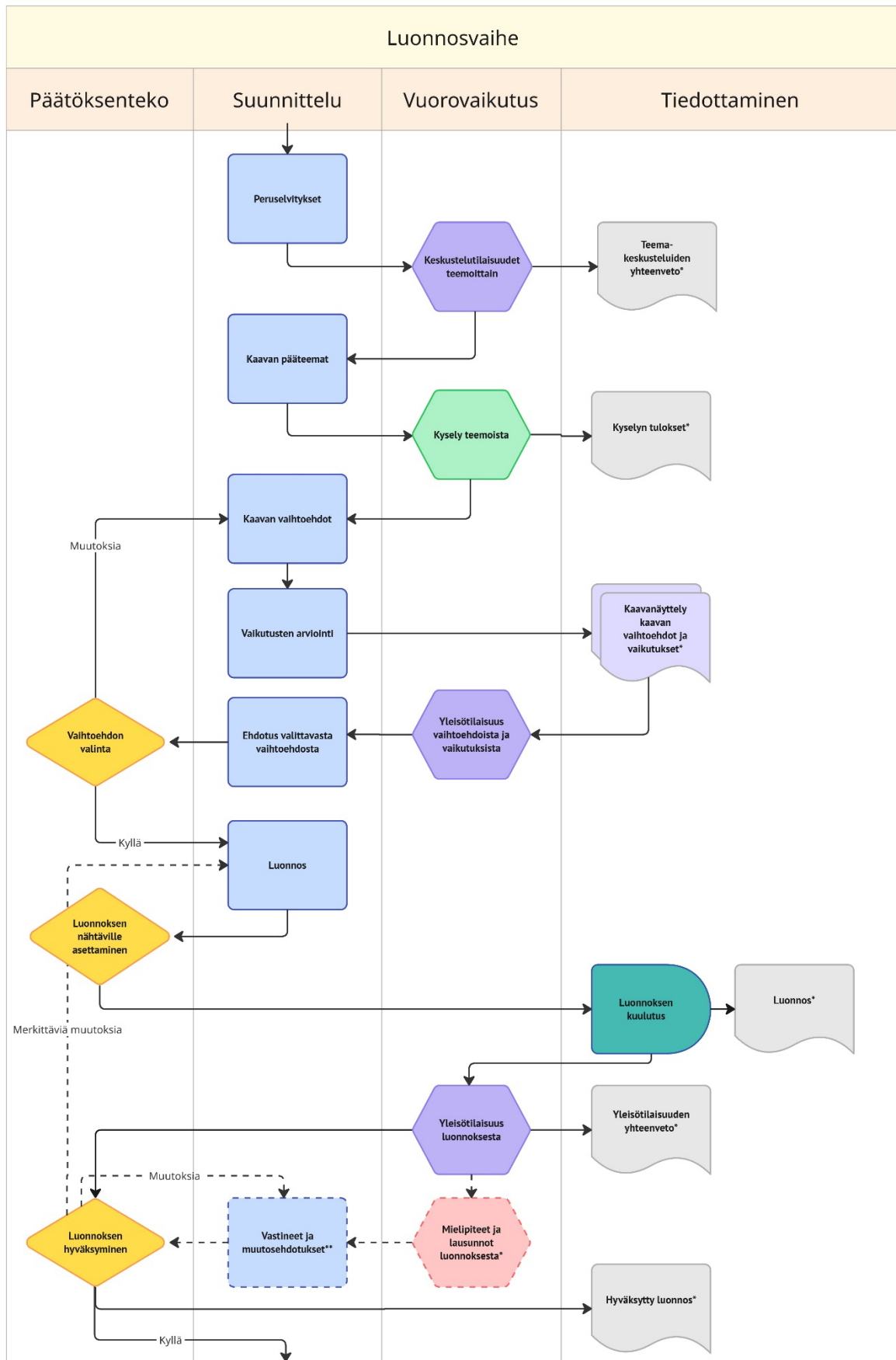
Prosessimalli ja tämän tutkimuksen aineiston perusteella laadittu tavoitekuva kehityskuvan ja strategisen yleiskaavan etenemisestä uimaratakaaviona kaavoituksen parissa työskentelevälle. Kaikissa vaiheissa kaavoitusprosessin johtamiseen kuuluu päätöksenteon vaiheiden valmistelu ja niiden kuulutukset. Kuulutuksien yhteyteen kuuluu myös viralliset vaikuttamiskeinot, kuten mielipiteet, muistutukset ja niin kunnan sisäiset kuin muiden viranomaisten lausunnot kaavanvaiheiden mukaisesti. Vuorovaikutuksen osalta prosessin johtamiseen kuuluu riittävän vuorovaikutuksen varmistaminen ja yhdessä kaavan laatijan kanssa vuorovaikutuskeinojen valmistelu, niiden tiedottaminen, tilaisuuksiin osallistuminen, tulosten koonti ja vuorovaikutusraportin laatiminen. Vuorovaikutusraportilla voidaan välittää tieto niin kuntalaisille kuin luottamushenkilöille. Kaavoitusta johtava myös ohjaa kaikkien kaava-aineistojen laadintaa, hankkii tarvittavat lähtötiedot kunnasta ja toimii yhteyshenkilö luottamushenkilöiden ja aineistoja laativien välillä. Kaavanäyttelyn ja kaavan verkkosivun päivittäminen on tärkeä osa kuntalaisten tiedonsaantia ja myös siitä on tiedotettava. Kaavaa johtava osallistuu myös kaavan laatimisen aikana pidettäviin kokouksiin luottamushenkilöiden kanssa tarpeen mukaan. Kaavan loppuvaiheessa kaavoitusta johtava varmistaa, että vastineissa kunnan kanta on selkeästi ilmaistu.

Kehityskuvan laatiminen (Kuvio 30.) mukailee kaavoituksen kulkua. Kehityskuvan laadinta alkaa nykytilan määrittelyllä ja sitä varten tarvittavien selvitysten laatimisella. Nykytilan

määrittelyssä tärkeänä osana on kuntalaisten osallistaminen. Yleisötilaisuus on syytä aloittaa kertomalla kehityskuvasta, sen laatimisen vaiheista ja tavoitteista. Seuraava vaihe on tulevaisuuskuvan muodostaminen ja esimerkiksi skenaariotyöpajat ja piirustuskilpailu. Tämä jälkeen laaditaan kehityskuvaluonnos, joka lopulta etenee hyväksyttäväksi.

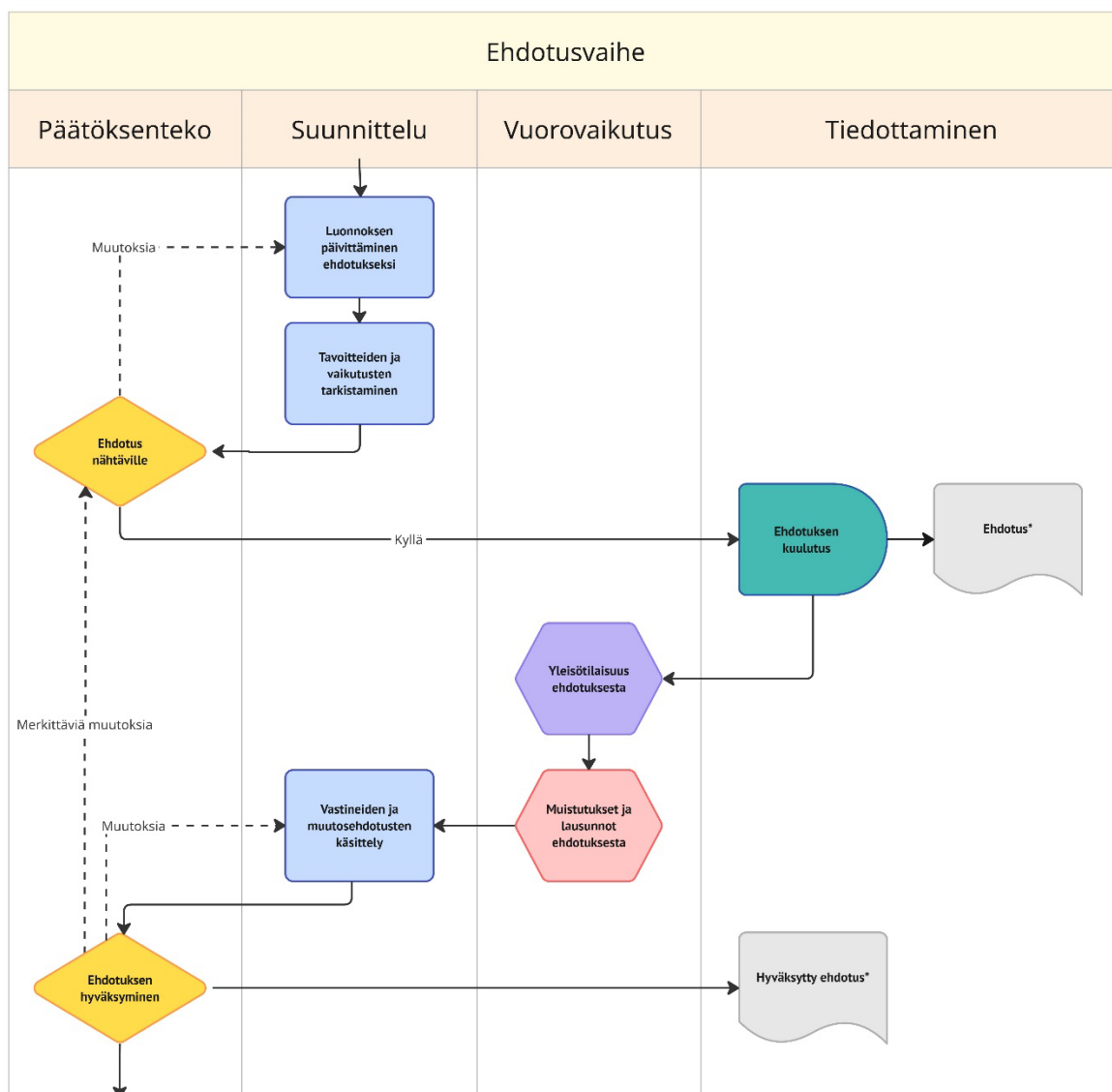

Kuvio 30. Kehityskuvan uimaratakaavio

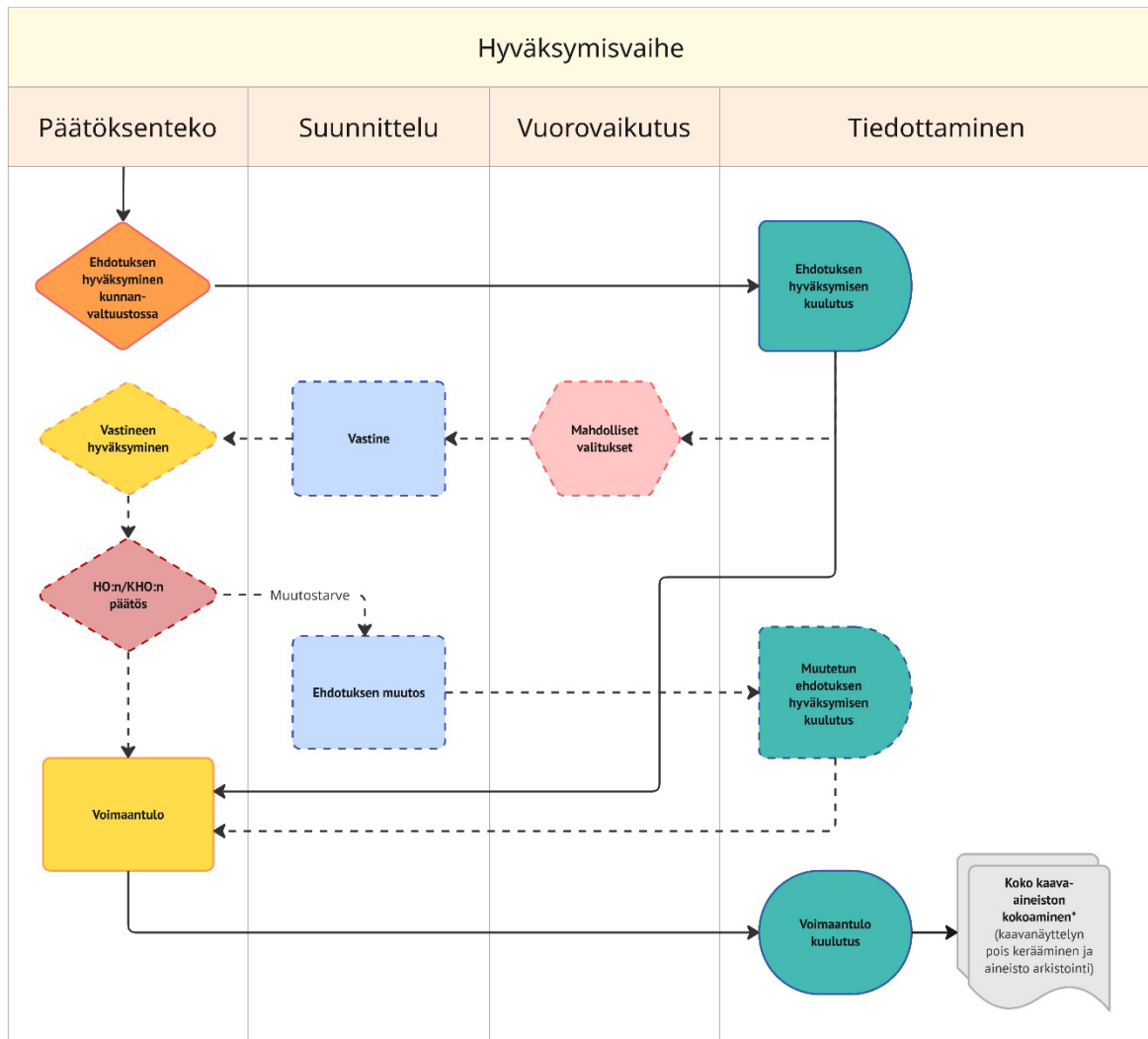
Kuvio 32. Strategisen yleiskaavan luonnosvaiheen uimaratakaavio

Ehdotusvaiheessa (Kuvio 33.) luonnos päivitetään ehdotukseksi ja verrataan tavoitteiden ja vaikutusten toteutumista alussa määriteltyihin. Ehdotusvaiheen vuorovaikutus on kuntalaisten virallista vaikuttamista tukeva ehdotuksen nähtävillä oloaikana pidettävä yleisötilaisuus. Lopuksi ehdotuksen saamat muistutukset ja lausunnot käsitellään ja vaihe päättyy ehdotuksen hyväksymiseen.

Kuvio 33. Strategisen yleiskaavan ehdotusvaiheen uimaratakaavio

Hyväksymisvaiheessa (Kuvio 34.) kunnanvaltuusto hyväksyy ehdotuksen ja siitä kuulutetaan. Ehdotuksesta voi sen jälkeen valittaa. Valitukset käsitellään ja niihin annetaan vastineet ja mahdolliset muutosehdotukset tarvittaessa. Vaihe päättyy kaavan voimaantuloon.

Kuvio 34. Strategisen yleiskaavan hyväksymisvaiheen uimaratakaavio

6.4 Pohdinta ja tutkimuksen luotettavuus

Tapaustutkimuksen tavoitteena oli laatia strategisen yleiskaavan prosessimalli ja kuvata se eri käyttötarkoituksia palvelevasti. Osana tätä oli muodostaa näkemys siitä, minkälaista vuorovaikutusta kuntalaiset kaavoitukseen haluaisivat. Tarpeellista oli myös kuvata mitä mahdollisia hyötyjä Marttilan kunnalle olisi strategisesta yleiskaavasta. Kaikkiin näihin apukysymyksiin pystyttiin vastaamaan. Monimenetelmällinen tarkentuva ja erilaisia menetelmiä käyttävä tapa soveltui käyttötarkoitukseen, ja aiheesta saatiin niin kuvaavaa kuin syvällistä tietoa tapauksesta. Tällä lähestymistavalla pyrittiin antamaan aiheesta monipuolinen ja käytännöllistä ymmärrystä antava kuva. Aiheen rajaus oli kolmitahoinen jakautuen strategisen yleiskaavan vuorovaikutukseen, hyödyllisyyteen ja prosessiin. Vastauksien saamiseksi tuli ensin tutustua maankäytön suunnitteluun yleisesti ja maaseudun näkökulmasta sekä tarkemmin kaavoituksen vuorovaikutukseen ja strategiseen yleiskaavaan. Työssä ei käsitelty

strategisen yleiskaavan laatimista vaan keskityttiin tavoitekuvaan vuorovaikutuksen ja hyödylliseen näkökulmista.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan yleisesti validiteetin (tutkimus toteuttaa tavoitteensa) ja reliabiliteetin (tulosten toistettavuus), mutta laadullisen tutkimuksen osalta tarkentavia käsitteitä ovat mm. uskottavuus, vastaavuus, siirrettävyys ja vahvistettavuus sekä eettisyys (Puusa ym. 2020; Tuomi & Sarajärvi 2009, 136–139). Tulosten toistettavuutta haastaa määrällisesti pieni kerätty aineisto sekä tutkijan toimiminen ryhmähaastatteluiden fasilitoijana. Tutkijan osallistumisen vaikutusta haastatteluiden tulosten uskottavuuteen ja neutraalisuuteen on pyritty vähentämään ohjaamalla ryhmähaastattelun kulkua kyselyn tulosten avulla. Puusan ym. (2020) mukaan laadullisessa tutkimuksessa on olennaista tunnistaa oma subjektiivisuus, kuten esiymmärrys organisaatiosta tai aiheesta, ja reflektoida sen mahdollisia vaikutuksia. Tästä näkökulmasta opinnäytetyön tekeminen omalle työnantajalle voi heikentää työn uskottavuutta. Aiheeksi valikoitui kuitenkin kiinnostuksen pohjalta kaavoitus, joka ei aihetta valitessa kuulunut omiin työtehtäviin.

Kaavoitus aiheena myös ilmeni haasteelliseksi tutkittavaksi sen vuoksi, ettei sitä kerätyn aineiston perusteella koeta tutuksi ja kaavoituksen merkityskin oli monille epäselvä. Aihe siis haastaa niin vastaavuutta kuin siirrettävyyttäkin, koska kohderyhmien ymmärrys aiheesta voi erota merkittävästi. Vertaisanalyysistä saatiin kattavasti tietoa erilaisista prosesseista ja näkökulmista strategisen yleiskaavan tekoon. Vertailtavista kunnista löytyy asukasluvultaan erikokoisia ja erilaisilla tavoilla yleiskaavan määriteltä prosessia toteuttaneita, vaikka rajaukseksi asetettiin alle viisi vuotta sitten hyväksytyt kaavat. Näin ollen vertaisanalyysin avulla saatiin kattava kuva koko kunnan kattavan yleiskaavan tämänhetkisistä toteutustavoista ja tavoitteista.

Tutkimuksen tavoitteen kannalta oleellisinta oli kuntalaisten näkemykset, joten oli hyväksyttävä, että pienessä kunnassa vastausten määrä jäi tällaista aihetta tutkiessa pieneksi. Mukaan haluttiin kuntalaisista myös luottamushenkilöt, koska asia on heille tutumpi ja lisäksi haluttiin heidän näkemyksensä strategisen yleiskaavan mahdollisista hyödyistä. Kyselyn vastaajien määrän osalta tutkimuksessa ei päästy tavoitteisiin eikä yleistykseen, mutta aineistoa vahvistettiin johtopäätöksiä osalta muilla samaa aihetta käsitelleillä tutkimuksilla. Verrattuna tilastoihin saatiin kyselyllä tavoitettua hieman paremmin naisia kuin miehiä. Pääasiallisen toiminnan tilastolliseen jaotteluun verrattuna tavoitettiin parhaiten työllisiä ja heikoiten eläkeläisiä. Korkeakoulutetut olivat myös muihin tilastollisiin koulutusluokkiin verrattuna yli edustettuina. Selityksenä näille voi olla kyselyssäkin esiintynyt naisten yleisempi halukkuus suoraan vaikuttamiseen ja toisaalta koulutustaso voi yhdistyä kiinnostukseen ja parempaan tietämykseen kaavoituksesta. Kyselyn aineistoa syvennettiin teemoitetuilla

ryhmähaastatteluilla, jolloin saatiin laadullisesti syvempää aineistoa. Kahdessa ryhmähaastattelussa teemoittainen eteneminen johdatti keskustelemaan samoista aiheista pääluokitain, mutta samankaltaisuudet alaluokkien yleisyydessä ja yleisimmässä pareissa kertosi, että aineistoa saatiin kerättyä riittävästi.

Tulosten validiteettia eli pätevyyttä pyrittiin parantamaan sillä, että kyselyn kysymykset muodostettiin vertaisanalyysin pohjalta. Kyselyssä vastauksien vertailtavuutta vahvistettiin selittämällä käytetyt termit kysymysten yhteydessä lyhyesti ja mahdollisimman selkeästi. Kysymyksiä myös testattiin kaavoituksen ulkopuolisilla henkilöillä ja kysymyksien ymmärrettävyyttä kehitettiin saadun palautteen perusteella. Laadullisen tutkimuksen olennainen osa on tutkijan tekemä analyysi, johon voivat vaikuttaa ennakko-oletukset. Aineistolähtöisyys johtaa myös tutkijan tulkintojen suurempaan painoarvoon. Aineistoista rakentui käytetyillä menetelmillä kattava, läpileikkaava ja kuntalaisen ja luottamushenkilöiden näkemystä valottava. Samat teemat ja pohdinnat olivat mukana koko aineistossa, joten tuloksia voidaan pitää relevantteina. Työssä ei käsitelty henkilötietoja, kyselyn ohessa kerrottiin selkeästi vastausten käyttötarkoitus ja kaikilta haastatteluihin osallistuneelta pyydettiin kirjallinen suostumus. Tulosten esittämisessä mukana on myös aineistoa kuvaavia anonyymeja sitaatteja tuomaan esiin sitä, minkä pohjalta johtopäätöksiä on tehty.

Tutkimuksen perusteella löydettiin riittävästi hyötyjä strategisen yleiskaavan laatimiselle, vaikkakin tämän tutkimuksen yhteydessä asiaa ehdittiin käsitellä pintapuolisesti. Kehityskuvan laatimisella aloittaminen voisi olla hyvä tapa, koska silloin työmäärää voisi jakaa pidemmälle ajalle. Toisaalta kehityskuvaa varten laaditut selvitykset ja sen yhteydessä tapahtunut vuorovaikutus voisi toimia apuna kunnan kehittämisessä. Kaavan vireilletulo vaiheessa tärkeä päätös on se, laaditaanko yleiskaava oikeusvaikutteisena vai oikeusvaikutuksettomana. Prosessimallin testaaminen olisikin luonteva seuraava vaihe ja prosessimallin osaksi olisi voinut laatia myös ehdotukset työpajamalleista. Kaavoituksen sidosryhmien analysointi voisi sekin olla hyödyllinen jatkotutkimuksen aihe. Työstä rajattiin ulos myös jo saatavilla olevat aineistot ja selvitykset esimerkiksi maakuntakaavan tausta-aineistoista, niiden käyttömahdollisuudet kunnan kaavoituksen resurssien tehokkaan käytön näkökulmasta voisi olla hyödyllistä.

Lähteet

- Airaksinen, M., Hentilä, H.-L., Jauhiainen, J.S., Mäntysalo, R., Jarenko, K., Määttä, T., Pentti, M., Similä, J. & Staffans, A. 2012. Katsauksia maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuteen. Ympäristöministeriön raportteja. Vol. 2012 (4). Viitattu 15.12.2024. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-3991-8>
- Alfasoft 2025. NVivo - avaa oivallukset datastasi. Viitattu 15.11.2025. Saatavissa <https://alfasoft.com/fi/ohjelmisto/tilastot-ja-tietojen-analyysi/qda-laadullinen-data-analyysi/nvivo/>
- Alueidenkäyttölaki 132/1999. Finlex. Viitattu 9.2.2025. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>
- Arter 2022. Prosessien kuvaaminen kolmisivutekniikalla. Viitattu 2.2.2025. Saatavissa <https://www.arter.fi/prosessien-kuvaaminen-kolmisivutekniikalla/>
- Aspivaara, C. 2024. "Uskon, että tämä on tulevaisuuden tapa toimia" – asukaspaneelit tukevat hyvinvointialueiden päätöksentekoa. Viitattu 19.10.2025. Saatavissa <https://www.sitra.fi/artikkelit/asukaspaneelit-tukevat-hyvinvointialueiden-paatoksentekoa/>
- Bäcklund, P., Häikiö, L., Leino, H. & Kanninen, V. 2018. Bypassing Publicity for Getting Things Done: Between Informal and Formal Planning Practices in Finland. *Planning Practice & Research*. Vol. 33 (3), 309–325. Viitattu 14.12.2024. Saatavissa rajoitettusti <https://doi.org/10.1080/02697459.2017.1378978>
- Chambers, R. 2002. *Participatory Workshops: A Sourcebook of 21 Sets of Ideas and Activities*. Oxford, United Kingdom: Taylor & Francis Group. Viitattu 8.2.2025. Saatavissa <https://evalparticipativa.net/wp-content/uploads/2022/04/34.-participatory-workshops.pdf>
- Devenport, E., Brooker, E., Brooker, A. & Leakey, C. 2021. Insights and recommendations for involving young people in decision making for the marine environment. *Marine Policy*. Vol. 124, 104312. Viitattu 20.8.2025. Saatavissa <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2020.104312>
- Haliseva-Soila, M. (toim.) 2016. Osallistun kaavoitukseen - kuntalaisen opas. Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Vol. 2016 (Opas 5). Viitattu 10.12.2024. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-314-505-4>
- Hastio, P., Korkala, P., Laitio, M., Manninen, R., Paajanen, P. & Palomäki, J. 2018. Yleiskaavoituksen uusimpia tuulia. Ympäristöministeriön raportteja. Vol. 2018. Viitattu 18.10.2024. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4772-2>

- Hasu, E. & Hirvonen, J. 2015. Pääkaupunkiseudun asukasprofiilit kohtaavat kaupunkisuunnittelun kestävyys tavoitteet. Yhteiskuntapolitiikka 80. Vol. 2015 (6), 587–600. Viitattu 1.2.2025. Saatavissa <http://www.julkari.fi/handle/10024/130389>
- Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Ihalainen, E. 2023. Maankäytön suunnittelun vuorovaikutuksen merkitys konfliktitutkimuksen näkökulmasta. Diplomityö. Aalto-yliopisto. Viitattu 10.2.2025. Saatavissa <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:aalto-202308275197>
- Juhila, K. 2021. Koodaaminen. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 27.1.2025. Saatavissa <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/koodaaminen/>
- Jyväskylä 2024. Yleiskaavan tavoitteet - Jyväskylän yleiskaava. Viitattu 9.2.2025. Saatavissa https://www.jyvaskyla.fi/sites/default/files/2024-04/yleiskaava2050_tavoiteraportti_15042024_0.pdf
- Jyväskylän kaupunki 2024. Jyväskylä yleiskaava 2050 - Osallistumis- ja arviointisuunnitelma (OAS). Viitattu 14.2.2025. Saatavissa https://www2.jkl.fi/kaavakartat/y200/Jyvaskyla_yleiskaava2050_OAS_09122024.pdf
- Kamensky, M. 2023. Strategia pähkinänkuoressa. Viitattu 19.1.2025. Saatavissa <https://kamensky.fi/strategia-pähkinänkuoressa>
- Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä: Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kanninen, V. 2016. Yhdyskuntarakenteen ohjaaminen ja kaupunkiseutujen kehittäminen. Teoksessa Strateginen eheyttäminen kaupunkiseuduilla: Näkökulmia kestävä maankäytön ja julkisen talouden kysymyksiin. Valtioneuvosto. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja. Viitattu 18.10.2024. Saatavissa https://arkisto.mal-verkosto.fi/filebank/1206-JULMA_loppuraportti_VNK_stj_4-2016.pdf
- Kattilakoski, M., Kuhmonen, H.-M., Rutanen, J., Vihinen, H., Töyli, P., Lukkari, T., Osmonen, E., Väre, T. & Åström, C. 2021. Ajassa uudistuva maaseutu – Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2021–2027. Maa- ja Metsätalousministeriön Julkaisuja. Vol. 2021 (2). Viitattu 22.8.2025. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-382-4>

- Kettunen, P. 2004. Osallistua vai vaikuttaa? Kunnallissalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut. Vol. 2004 (39). Viitattu 22.2.2025. Saatavissa <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2010/04/tutkimus39.pdf>
- Koivulahti, M. 2024. Mikä on sidosryhmäanalyysi ja miten se tehdään? – Projektimentori. Viitattu 3.10.2025. Saatavissa <https://projektimentori.fi/2023/10/08/mika-on-sidosryhmanalyysi-ja-miten-se-tehdaan/>
- Kosunen, H., Hirvonen-Kantola, S. & Hentilä, H.-L. 2023. Kuntien maankäytön suunnittelu ja elinvoimahankkeet. Pole-Kuntatieto Oy. Vol. 2023 (117). Viitattu 7.12.2024. Saatavissa https://kaks.fi/wp-content/uploads/2023/02/tutkimusjulkaisu_117_kuntien_maankayton_suunnittelu_ja_elinvoimahankkeet.pdf
- Kuhmonen, T. & Kuhmonen, I. 2014. Maaseudun alueidenkäytön tulevaisuuskuvat. TUTU-Julkaisuja. Vol. 2014 (1). Viitattu 22.8.2025. Saatavissa <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201903189183>
- Kymäläinen, H.-R., Lakkala, M., Carver, E. & Kamppari, K. 2016. Opas projektityöskentelyyn. Tieteestä toimintaa -verkoston julkaisu 2016. Vol. 2016. Viitattu 2.2.2025. Saatavissa <http://hdl.handle.net/10138/160099>
- Laaksonen, J. 2023. Yleiskaavatasoinen strateginen maankäytön suunnittelu Suomessa: Vapaamuotoisten maankäyttösuunnitelmien vertailu maankäyttö- ja rakennuslain mukaisiin strategisiin yleiskaavoihin. Opinnäytetyö (YAMK). LAB-ammattikorkeakoulu. Viitattu 20.1.2025. Saatavissa <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2023111930044>
- Laamanen, K. & Tinnilä, M. 2009. Prosessijohtamisen käsitteet = Terms and concepts in business process management. 4. uud. p. Helsinki: Teknologiainfo Teknova.
- Lahden kaupunki 2024. Lahden suunta - Osallistumis- ja arviointisuunnitelma. Viitattu 14.2.2025. Saatavissa <https://www.lahti.fi/tiedostot/y-205-lahden-suunta-tyon-osallistumis-ja-arviointisuunnitelma-paivitetty-10-4-2024/>
- Lahden kaupunki 2025. Lahden yleiskaava-2035, kartta 1. Kestävä yhdyskuntarakenne. Viitattu 22.8.2025. Saatavissa <https://www.lahti.fi/tiedostot/y-205-lahden-yleiskaava-2035-kartta-1-kestava-yhdyskuntarakenne/>
- Laitio, M. & Maijala, O. 2010. Alueidenkäytön strateginen ohjaaminen. Ympäristöministeriön julkaisuja. Vol. 2010 (Suomen ympäristö 28). Viitattu 2.8.2025. Saatavissa <http://hdl.handle.net/10138/37975>
- Lecklin, O. 2006. Laatu yrityksen menestystekijänä. Helsinki: Talentum.

Lehtinen, S., Laine, M., Tuominen, A., Myllyoja, J., Peltomaa, J. & Wessberg, N. 2021. Kohti moniäänisempää tulevaisuustyötä: asukaslähtöiset skenaariot työvälineenä kaupunkien strategiaprosesseissa. Focus Localis 4/2021. Vol. 2021 (4). Viitattu 5.12.2024. Saatavissa <https://journal.fi/focuslocalis/article/view/113407/66969>

Lipska, Z. 2025. Mitä on vertailuanalyysi ja miten sitä käytetään? Firmbee-blogi. Viitattu 2.2.2025. Saatavissa <https://firmbee.fi/mika-on-vertailuanalyysi-ja-miten-sita-kaytetaan>

Maanmittauslaitos 2025. Paikkatietoikkuna. Viitattu 20.9.2025. Saatavissa <https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/>

Mallan, K. & Greenaway, R. 2011. 'Radiant with possibility': Involving young people in creating a vision for the future of their community. Futures. Vol. 43 (4), 374–386. Viitattu 20.8.2025. Saatavissa <https://doi.org/10.1016/j.futures.2011.01.008>

Marttilan kunta 2024. Marttilan kunta pääsi mukaan UNICEFin Lapsiystävällinen kunta - malliin. Viitattu 9.2.2025. Saatavissa <https://marttila.fi/marttilan-kunta-paasi-mukaan-unicefin-lapsiystavallinen-kunta-malliin/>

Marttilan kunta 2025. Rakastu Marttilaan! Viitattu 20.9.2025. Saatavissa <https://marttila.fi/rakastu-marttilaan/>

Marttilan kunta 2023.a. Marttilan kuntastrategia 2023–2027. Marttilan kunta. Viitattu 9.2.2025. Saatavissa <https://marttila.fi/wp-content/uploads/2023/01/Marttilan-kuntastrategia-2023-2027.pdf>

Marttilan kunta 2023.b. Kaavoituskatsaus 2024. Marttilan kunta. Viitattu 21.8.2025. Saatavissa <https://marttila.fi/wp-content/uploads/2024/01/Liite-1-Kaavoituskatsaus-2024.pdf>

Marttilan kunta 2023.c. Talous ja strategia. Viitattu 21.8.2025. Saatavissa https://marttila.fi/osallistuminen_ja_paatoksenteko/talous-ja-strategia/

Marttilan kunta 2025. Kehittämishanke käynnissä: Kävelyn ja pyöräilyn edistäminen 2025 – toimenpidekysely tulossa syksyllä. Viitattu 21.8.2025. Saatavissa <https://marttila.fi/kehittamishanke-kavelyn-ja-pyorailyn-edistaminen-2025/>

Mäntsälä 2024. Mäntsälän strateginen yleiskaava 2050 - Luonnos 6.11.2024 selostus. Viitattu 14.2.2025. Saatavissa https://www.mantsala.fi/app/uploads/sites/2/2024/11/mantsalan-strateginen-yleiskaava-2050_luonnos_kaavaselostus_06112024.pdf

Mäntysalo, R., Kangasoja, J.K. & Kanninen, V. 2014. Rakennemallit kaupunkiseutujen suunnittelussa. Ympäristöministeriön raportteja. Vol. 2014 (18). Viitattu 18.10.2024.

Saatavissa

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10138/135729/YMra_18_2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Nokian kaupunki 2024. Nokian strategien yleiskaava - Ehdotus 25.4.2024. Viitattu

8.3.2025. Saatavissa https://www.nokiankaupunki.fi/wp-content/uploads/2024/09/esitys_strateginen_yleiskaava_ehdotuksen_25_04_2024_453507.pdf

Ogbeide, E., Kallio, M., & Femma Planning 2019. Selvitys asiakkaiden kokemuksista maankäytön muutoshankkeissa. Ympäristöministeriön julkaisuja. Vol. 2019 (33), 50.

Viitattu 10.1.2025. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-040-8>

Oittinen, J. 2024. Asemakaavoituksen keinot yhdyskuntarakenteen ohjaamisessa väkiluvultaan pienenevässä kunnassa: Kouvola tapaustutkimus. Yhdyskuntasuunnittelu. Vol. 62 (2–3), 14–36. Viitattu 3.10.2025. Saatavissa <https://doi.org/10.33357/ys.137165>

Ojanperä, S. 2025. Suomeen on suunnitteilla aurinkovoimaloita 36 000 jalkapallokentän verran – katso kartalta, kuinka lähellä asut. Viitattu 9.2.2025. Saatavissa <https://yle.fi/a/74-20141065>

Oriveden kaupunki 2020. Oriveden strateginen yleiskaava - kaavaraportti. Viitattu

8.3.2025. Saatavissa https://orivesi.fi/wp-content/uploads/2020/11/Oriv_STRYK_raportti_20200930_hyvaksytty_20201026.pdf

Peltonen, L., Tuomisaari, J. & Kanninen, V. 2008. Kaavavalitukset ja koettu oikeudenmukaisuus. Yhdyskuntasuunnittelu. Vol. 2008 (Vol. 46:3), 11–34. Viitattu 21.8.2025. Saatavissa https://akordi.fi/wp-content/uploads/yks2008_3peltonenyms.pdf

Penttinen, M. 2020. Fasilitoinnin ihme. Grape People. Viitattu 8.2.2025. Saatavissa

https://grapepeople.fi/wp-content/uploads/2022/02/GrapePeople_Fasilitoinnin-ihme.pdf?vgo_ee=zbHW%2B1cvmhV0kDnOt0Vw9f8cHt9Y2BathoVImkKErpm%2FBKc6VER8nqqW0Dc%3D%3AkCuKmsGPBZlvWLSp2Qpc4Ymq4K57okI5

Piipponen, S.-L. & Kurikka, P. 2020. Opas kuntalaisten osallistumisen arviointiin. Suomen Kuntaliitto. Viitattu 13.1.2025. Saatavissa <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2020/2059-opas-kuntalaisten-osallistumisen-arviointiin>

Poli, R. 2011. Ethics and futures studies. 2011. Vol. 2011. Viitattu 31.5.2024. Saatavissa <https://www.inderscienceonline.com/doi/epdf/10.1504/IJ-MCP.2011.044985>

Puusa, A., Juuti, P. & Aaltio, I. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus. Viitattu 18.2.2025. Saatavissa rajoitetusti <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523456167>

Rantanen, M. 2016. Tunnelmamuotoilu. Helsinki: Talentum Pro.

Rovaniemen kaupunki 2024. Osallistumis- ja arviointisuunnitelma - Rovaniemen strateginen yleiskaava 2050. Viitattu 8.3.2025. Saatavissa <https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=0765ce2f-c20e-4c0e-8aba-a7b74f05a70f>

Rönkkö, E., Hentilä, H.-L. & Illikainen, H. 2012. Maaseutunäkökulma maankäytön suunnittelussa: suunnittelumenetelmien arviointi ja kehittäminen (MASUKE)-hankkeen loppuraportti. Oulun yliopiston arkkitehtuurin osaston julkaisuja C 139. Vol. 2012. Viitattu 20.10.2024. Saatavissa <http://urn.fi/urn:isbn:9789514299346>

Saarinen, T. 2021. Onnistunut prosessityö - Näin saavutat tuloksia. Viitattu 1.2.2025. Saatavissa <https://www.artter.fi/onnistunut-prosessityo-nain-saavutat-tuloksia/>

Salmi, R.-L. 2006. Yleiskaavan sisältö ja esitystavat. Vol. 2006. Viitattu 22.8.2025. Saatavissa <https://www.ymparisto.fi/sites/default/files/documents/Opas%2013%20Yleiskaavan%20sis%C3%A4lt%C3%B6%20ja%20esitystavat.pdf>

Salo, M., Puustinen, S., Jounela, P., Hänninen, H. & Hiedanpää, J. 2024. The art of the 'common good': Property and nature values in strategic land-use planning in Finland. Environmental Science & Policy. Vol. 159, 103815. Viitattu 20.10.2024. Saatavissa rajoitetusti <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2024.103815>

Suomen UNICEF 2025. Valitse sopivat menetelmät ja kuulemisen tavat. Viitattu 20.8.2025. Saatavissa <https://www.lapsiystavallinenkunta.fi/lapsiystavallinen-kunta-mallin-tyovaiheet/nykytilan-kartoituksella-arvioidaan-kunnan-lapsiystavallisuuden-tilaa/lasten-0-2>

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2025. Väestörakenne. Viitattu 20.9.2025. Saatavissa <https://stat.fi/tilasto/vaerak>

Suomen ympäristökeskus 2025.a. Kaupunki-maaseutuluokitus. Viitattu 21.8.2025. Saatavissa <https://www.ymparisto.fi/fi/rakennettu-ymparisto/kaupunkiseudut-ja-kaupungistuminen/kaupunki-maaseutuluokitus>

Suomen ympäristökeskus 2025.b. Liiteri-tietopalvelu. Viitattu 21.8.2025. Saatavissa <https://liiteri.ymparisto.fi/>

Sweco Finland Oy 2024. Iin strateginen yleiskaava 2040 kaavaselostus (kaavaehdotus). Iin kunta. Viitattu 9.3.2025. Saatavissa

https://www.iin.fi/sites/iin.fi/files/TIEDOSTOT/ASUMINEN_YMPARISTO/Kaavoitus/iin%20strateginen%20yleiskaava%202040%20kaavaselostus%20ehdotusvaihe%2026.2.2024_0.pdf

Syrjänen, O. 2005. Osallistuminen, vuorovaikutus ja muutoksenhaku kaavoituksessa. Helsinki: Rakennustieto.

Terveystieteiden tutkimuskeskus 2025. Työkalut - Innokylä. Viitattu 19.10.2025. Saatavissa <https://www.innokyla.fi/fi/tyokalut>

Tienari, J. & Harviainen, J.T. 2020. Strategiaopas kuntien päättäjille: osallista ja hallitse. Helsinki: Alma Talent.

Tietoarkisto 2025a. Kyselylomake esimerkit - Tietoarkisto. Viitattu 22.8.2025. Saatavissa <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/kyselylomake/esimerkit/>

Tietoarkisto 2025b. Kyselylomakkeen laatiminen - Tietoarkisto. Viitattu 22.8.2025. Saatavissa <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/kyselylomake/laatiminen/>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomisaari, J. 2017. Kahden kaupungin tarinat: yleiskaavan performatiivinen voima. Terra. Vol. 129 (3), 171–181. Viitattu 18.10.2024. Saatavissa https://www.researchgate.net/publication/329070233_Kahden_kaupungin_tarinat_yleiskaavan_performatiivinen_voima

Tuomisaari, J. 2019. Epävarmuuden edessä: Kuntien strateginen kaavoitus joustavana käytäntönä. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Viitattu 18.10.2024. Saatavissa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1296-1>

Turun kaupunki 2024. Yleiskaava 2029. Viitattu 9.2.2025. Saatavissa <https://www.turku.fi/yleiskaava-2029>

Turun kaupunki 2023. Yleiskaava 2029 - Kaavaselostus. Viitattu 8.3.2025. Saatavissa https://www.turku.fi/sites/default/files/document/yleiskaava_2029_ehdotus_selostus_13.2.2023_kvn_hyvaksyma.pdf

Valtioneuvoston kanslia 2017. Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista. Viitattu 22.8.2025. Saatavissa

https://www.ymparisto.fi/sites/default/files/documents/VATp%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s%2014.12.2017_FI.pdf

Valtioneuvoston kanslia 2022. Kestävän kehityksen toimikunnan strategia 2022–2030.

Luonnon kantokyvyn turvaava, hyvinvoiva ja globaalisti vastuullinen Suomi.

Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2022:6. Vol. 2022 (6). Saatavissa

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-496-5>

Valtionvarainministeriö 2025. Kaavoitustyöpaja alakoulun 5. ja 6. luokan oppilaille. Viitattu

20.8.2025. Saatavissa <https://avoinhallinto.fi/kokemuksia/kaavoitustyopaja-alakoulun-5-ja-6-luokan-oppilaille/>

Varsinais-Suomen Liitto 2023. Varsinais-Suomen maakuntakaavayhdistelmä 2023.

Viitattu 22.8.2025. Saatavissa [https://varsinais-suomi.fi/wp-](https://varsinais-suomi.fi/wp-content/uploads/2023/10/VS_maakuntakaavayhdistelma_2023.pdf)

[content/uploads/2023/10/VS_maakuntakaavayhdistelma_2023.pdf](https://varsinais-suomi.fi/wp-content/uploads/2023/10/VS_maakuntakaavayhdistelma_2023.pdf)

Varsinais-Suomen Liitto 2018. Varsinais-Suomen taajamien maankäytön, palveluiden ja

liikenteen vaihemaakuntakaava - kaavaselostus. Viitattu 22.8.2025. Saatavissa

[https://varsinais-suomi.fi/wp-](https://varsinais-suomi.fi/wp-content/uploads/2021/10/TPLMK_selostus_20181106_20180827.pdf)

[content/uploads/2021/10/TPLMK_selostus_20181106_20180827.pdf](https://varsinais-suomi.fi/wp-content/uploads/2021/10/TPLMK_selostus_20181106_20180827.pdf)

Varsinais-Suomen Liitto 2021. Varsinais-Suomen luonnonarvojen- ja varojen

vaihemaakuntakaava - kaavaselostus. Viitattu 22.8.2025. Saatavissa [https://varsinais-](https://varsinais-suomi.fi/wp-content/uploads/2021/09/LAVMK_selostus_2021_valtuuston-hyvaisyma-1.pdf)

[suomi.fi/wp-content/uploads/2021/09/LAVMK_selostus_2021_valtuuston-hyvaisyma-](https://varsinais-suomi.fi/wp-content/uploads/2021/09/LAVMK_selostus_2021_valtuuston-hyvaisyma-1.pdf)

[1.pdf](https://varsinais-suomi.fi/wp-content/uploads/2021/09/LAVMK_selostus_2021_valtuuston-hyvaisyma-1.pdf)

Vatilo, M. 2024. Pienten kuntien tarpeita palvelevan alueidenkäytön

suunnittelujärjestelmän vaihtoehtot ja toteuttamisedellytykset. Ympäristöministeriön

julkaisuja 2024:28. Vol. 2024 (28), 45. Viitattu 27.1.2025. Saatavissa

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-172-6>

Vehmas, A. & Tulkki, K. 2007. Osallistuminen yleis- ja asemakaavoituksessa.

Ympäristöhallinnon ohjeita, 2007:1. Vol. 2007 (1). Viitattu 18.11.2024. Saatavissa

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10138/41516>

Vihdin kunta 2019. Vihdin strateginen yleiskaava Osallistumis- ja arviointisuunnitelma.

Viitattu 14.2.2025. Saatavissa [https://www.vihti.fi/wp-content/uploads/2020/10/VISY-](https://www.vihti.fi/wp-content/uploads/2020/10/VISY-Osallistumis-ja-arviointisuunnitelma.pdf)

[Osallistumis-ja-arviointisuunnitelma.pdf](https://www.vihti.fi/wp-content/uploads/2020/10/VISY-Osallistumis-ja-arviointisuunnitelma.pdf)

Vilkka, H. & Mankki, V. 2024. Johdatus monimenetelmätutkimukseen. Jyväskylä:

Santalahti-kustannus.

Virtanen, P. & Wennberg, M. 2005. Prosessijohtaminen julkishallinnossa. Helsinki: Edita.

Vuori, J. 2021. Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 28.1.2025. Saatavissa

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallönanalyysi/>

Ympäristöministeriö 2023. Hallituksen esitys eduskunnalle. Ympäristöministeriö. Viitattu 20.1.2025. Saatavissa [https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/1da1364f-7d29-41ff-89df-2d81853befbf/d772da33-96da-4972-9fcf-](https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/1da1364f-7d29-41ff-89df-2d81853befbf/d772da33-96da-4972-9fcf-67b63d3eb140/ASETTAMISPAATOS_20231103113032.PDF)

[67b63d3eb140/ASETTAMISPAATOS_20231103113032.PDF](https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/1da1364f-7d29-41ff-89df-2d81853befbf/d772da33-96da-4972-9fcf-67b63d3eb140/ASETTAMISPAATOS_20231103113032.PDF)

Liite 1.

Vertaisanalyysi strategisista yleiskaavoista

Vertailut yleiskaavat ja strategiset yleiskaavat:

- Lahden yleiskaava 2025 (2021–2024)
- Jyväskylän yleiskaava 2050 (2024-)
- Oriveden strateginen yleiskaava (2017–2020)
- Rovaniemen strateginen yleiskaava 2050 (2024-)
- (Turku) Yleiskaava 2029 (2013–2023)
- Nokian strateginen yleiskaava (2019–2024)
- Mäntsälän strateginen yleiskaava 2050 (2020–2025)
- Iin strateginen yleiskaava 2040 (2019–2025)
- (Vihti) Strateginen yleiskaava 2050 (2017–2020)

Prosessi yleisesti			
	prosessikuvaus	strategisuus	esitystapa
Lahti	yleiskaavan mukainen, kuvattu vuosikellona, aikatauluna ja vaiheittain (sis. vuorovaikutus)	tärkeiden teemojen tunnistaminen ja teemakartat	yleiskaavan mukainen, mutta jaettuna teemakartoille
Jyväskylä	yleiskaavan mukainen, kuvattu aikatauluna ja vaiheittain (sis. vuorovaikutus)	vaihtoehtotarkastelut alueittain	yleiskaavan mukainen, ruututekniikka, sisältää strategisen pääkartan sekä kaksi oikeusvaikutusetonta liitekarttaa
Orivesi	yleiskaavan mukainen, paitsi kehityskuvat tavoitteiden ja luonnoksen välissä ja kuvattu ehdotusvaiheen palautteen käsittely, kuvattu eteneminen, aikataulu ja vuorovaikutus	tulevaisuustyöpajan tulosten pohjalta tehdään kaksi toisistaan eroavaa kehityskuvaa.	maakuntakaavamainen, koko kaupungin ja tarkennettu keskustaajaman mittakaavassa, strategisia ja yleispiirteinen
Rovaniemi	tulevaisuus- ja kehityskuvatyö ennen yleiskaavan mukaista prosessia, kuvattu helppolukuisena kuvana ja aikatauluna (sis. vuorovaikutus molemmissa)	tilannekuva - tulevaisuuskuva (skenaariot) - kehityskuva - rakennemallit, megatrendit	jaettu teemakartoilla ja kokoavan pääkartan lisäksi tarkempi, oikeusvaikutteinen kartta keskustan osalta
Turku	yleiskaavan mukainen, paitsi kehityskuvat tavoitteiden ja luonnoksen välissä, kuvattu aikatauluna ja sivuavien hankkeiden kautta (sis. vuorovaikutus)	rakennemalli 2035:n ja yleiskaavan tavoitteiden pohjalta kolme erilaista kehityskuvaa	aluevarauskaava kehittämiskierroilla ja seitsemän teemakarttaa

Nokia	yleiskaavan mukainen, kuvattu yksinkertaisella kuvalla (sis. vuorovaikutus)	Tampereen seudun rakennesuunnitelma, kuntastrategia	maakuntakaavamainen, tyhjiä alueita, strategisuutta korostava
Mäntsälä	yleiskaavan mukainen, paitsi kehityskuva tavoitteiden ja luonnoksen välissä, kuvattu aikatauluna, vaiheittain ja vuorovaikutuksen kautta	mitoitettavien kehityskuvien rinnalla tarkastellaan tulevaisuuden megatrendejä, ilmiöitä ja niiden vaikutuksia	maakuntakaavamainen, strategisia kehittämislinjauksia ja tarkempia alueisiin ja kohteisiin liittyviä kaavamerkintöjä, maaseudulle käyttötarkoitus, ei tyhjiä alueita
Ii	yleiskaavan mukainen, kehityskuva laadittu ennen kaavaprosessia, valtuustokausittainen tarkastelu, kuvattu eteneminen ja vaiheittain (sis. vuorovaikutus)	kolme rakennemallia, megatrendit, muutosvoimat, ennusteet ja aiemmin laadittu kehityskuva	maakuntakaavamainen, tarkemman mittakaavan osiot, kylien korostaminen
Vihti	yleiskaavan mukainen, tavoite siirtyä jatkuvaan yleiskaavaan, kuvattu eteneminen ja vaiheittain	konsultin laatimat rakennemallivaihtoehdot, taajamien kehittämistä on käsitelty laatimalla väestö- ja työpaikkaskenaarioita	maakuntakaavamainen, oikeusvaikutteinen pääkartta ja kaksi oikeusvaikutteista teemakarttaa
Vuorovaikutus			
	tiedon saanti	tiedon keruu	osallistaminen
Lahti	kattaa nettisivu (sanasto, aikataulu, artikkelit, yhteenvedot), yleisötilaisuuksia, pop-up markkinatorilla	painottui sidosryhmiin ja kumppanuuspöytään, luonnosvaiheessa karttakysely, sidosryhmiä ei ole määritelty tarkemmin	tavoitteet luottamushenkilöseminaarissa, luonnos- ja ehdotusvaiheissa runsaasti teema- ja sidosryhmätyöpajoja
Jyväskylä	kattava nettisivu (aikataulu, eteneminen, yhteenvedot, blogi), postituslista, aloitustilaisuus, yleisötilaisuuksia	tavoitekysely (vuorovaikutus päätettiin tämän pohjalta), verkkokyselyt	tavoitteet luottamushenkilöiden kanssa ja yleisötilaisuuksia luonnosvaiheessa
Ori- vesi	nettisivu (yhteenvedot mm. palautteesta ja vuorovaikutuksesta), yleisötilaisuuksia ja video	kuntalaiskysely ideoista ja mielipiteistä	kehityskuvassa valtuustotyöpaja ja yleisötyöpaja tavoitteista ja tulevaisuudesta, nuorisoa tavoitettiin koulun kautta, luonnosvaiheessa kylähelimityöpajat
Rovaniemi	kattava nettisivu (palautteet ja vastaukset, artikkelit), yleisötilaisuuksia, osalliset tunnistettu	tulevaisuuskysely	osallistaminen painottui alkuun: tulevaisuus ja kehityskuvatyössä ja luonnosvaiheessa raadit (satunnaisotanta) ja sidosryhmätyöpajat

Turku	kattava nettisivu (yhteenvedot, prosessi, lähtökohdat ja tavoitteet), teemayleisötilaisuuksia, alueellisia tutkimushankkeita	kyselyitä (kehityskuva, edellinen yleiskaava, yritykset), karttakyselyt (liikkuminen, viherympäristö, palvelut ja keskusta)	osallistaminen painottui alkuun: tavoitteet luottamushenkilöiden kanssa, kehityskuvatyössä työpaja ja paneelikeskustelu, luonnosvaiheessa runsaasti työpajoja
Nokia	nettisivu (vastineet, tilaisuuksien esitykset, yhteenvedot), yleisötilaisuudet	painottui luottamushenkilöiden ja kaupungin näkemysten keräämiseen	osallistaminen painottui luottamushenkilöihin, yleisötyöpaja luonnosvaiheessa
Mäntsälä	kattava nettisivu (yhteenvedot vuorovaikutuksesta, selvitykset korostetusti, eteneminen), postituslista, runsaasti asukastilaisuuksia	aloitusvaiheessa kysely ja luonnosvaiheessa kysely liikenteestä, vaihto yleiskaavasta strategiseen yleiskaavaan näkyy selvitysten runsaassa määrässä	runsaasti asukasiloja aloitus-, kehityskuva- ja luonnosvaiheissa, lisäksi luottamushenkilötyöpaja
Ii	nettisivu (kattavat vastineet), yleisötilaisuudet luonnos- ja ehdotusvaiheissa	aloitusvaiheessa kuntalaiskysely virkistys- ja ranta-alueista sekä kuntavaaliehdokkaille tavoitteista, runsaasti mielipiteitä	kehityskuvassa yliopistoyhteistyön kautta kuntalaisten osallistamistilaisuuksia, kuntalaisille ehdotusvaiheessa kylätilaisuus ja neuvotteluja
Vihti	nettisivu (palauteraportti), yleisötilaisuuksia	aloitusvaiheessa sidosryhmien lausunnot mm. kyläyhdistyksiltä kyläkuvauksien tarkennukset	ehdotusvaiheessa kaksi kolmesta yleisötilaisuudesta, aloitusvaiheessa yleisötyöpaja

Taulukko 10. Vertaisanalyysi prosessista ja sen vuorovaikutuksesta

Liite 2.

Kyselyn ja haastatteluiden kysymykset

Järjestys kyselyn teemojen ja kysymyksien mukainen.

Nykytilasta ja strategisesta yleiskaavasta

Kyselyn kysymykset

1. Oletko aiemmin osallistunut kaavoitukseen?
2. Miten osallistuit kaavoitukseen?
3. Onko kaavoituksen eteneminen sinulle tuttua? Ks. yllä oleva kuva
4. Onko kaavaprosessin eteneminen ollut selkeää Marttilassa käynnissä olevissa asemakaavamuutoksissa?
5. Miten koet tiedottamisen vaikuttaneen mahdollisuuksiisi osallistua Marttilan kaavoitukseen?
6. Tulisiko Marttilassa laatia strateginen yleiskaava?
7. Mitä kehitettävää mielestäsi Marttilassa olisi kaavoituksen osalta?

Ryhmähaastattelun 1. kysymykset

- Mikä tekisi etenemisestä selkeämpää?
- Näittekö mainoksen kyselystä kirjastolla?
- Olisiko strateginen yleiskaava hyödyllinen Marttilalle, mitä hyvää siitä voisi seurata?

Ryhmähaastattelun 2. kysymykset

- Kuinka tuttu strateginen yleiskaava on teille?
- Voisiko tärkeitä arvoja edistää strategisella yleiskaavalla?
- Voisiko näihin kehityskohteisiin vaikuttaa strategisella yleiskaavalla?
- Mitä hyötyjä näkisitte strategisesta yleiskaavasta Marttilalle?
- Näettekö eroja hyödyissä luottamushenkilöille ja kuntalaisille?
- Voisiko kehityskuva olla Marttilalle hyödyllinen?

Tiedottamisesta

Kyselyn kysymykset

8. Millä tavalla haluat saada tietoa kaavoituksesta?
9. Osallistutko tai osallistuisitko kaavoituksen yleisötilaisuuksiin ensisijaisesti?
10. Mitä kaavoista saatavilla olevan tiedon olisi mielestäsi sisällettävä?
11. Mitä näistä uusista tavoista toivoisit kokeiltavan Marttilassa?
12. Mielestäsi paras yleiskaavan esitystapa näistä vaihtoehdoista?
13. Mikä muu parantaisi riittävän tiedon saamista kaavoituksesta?

Ryhmähaastattelun 1. kysymykset

- Mitä ajatuksia näistä tiedottamistavoista?
- Mitä kuntatiedotteeseen kaavoituksesta?
- Mikä uusi tapa teitä kiinnostaisi eniten ja miksi?
- Mitä ja missä somekanavissa tietoa tulisi olla?
- Entä nettisivuille kaavoituksesta?
- Mitä hyvää tai mitä huonoa kyselyn suosikkien Lahden yleiskaavan 2035 ja Oriveden strateginen yleiskaava esitystavoissa?

Ryhmähaastattelun 2. kysymykset

- Mitä ajatuksia herää näistä vastauksista?
- Mitä hyvää tai mitä huonoa kyselyn suosikkien Lahden yleiskaavan 2035 ja Oriveden strateginen yleiskaava esitystavoissa?
- Entä kumman näkisitte hyödyllisemmäksi Marttilassa ja miksi?

Tiedon keräämisestä

Kyselyn kysymykset tiedon keräämisestä

14. Valitse mielestäsi parhaimmat tavat kerätä tietoa kuntalaisilta?
15. Mistä teemoista kuntalaisilta tulisi kysyä strategisen yleiskaavan laatimista varten?
16. Millainen on hyvä kysely?
17. Mikä muu mielestäsi parantaisi tiedon keräämistä kuntalaisilta?

Ryhmähaastattelun 1. kysymykset

- Mitä ajatuksia näistä tiedon keräämisen tavoista?
- Mikä näistä sisällöistä on teille tärkein ja miksi?
- Mikä teema on sinulle tärkein ja miksi?
- Mitä muuta hyvä kysely on? Tulisiko kaavoituksen termit selittää kyselyissä?
- Tulisiko olla nopeasti vastattavia kyselyitä?
- Tulisiko kyselyitäkin kohdentaa?
- Mitä ajatuksia kaavoituksen osallisista, ketä tulisi ottaa mukaan?
- Kaavanäyttelyn sisältö? Entä uutiskirjeen? Mikä saisi näistä kiinnostavan?

Ryhmähaastattelun 2. kysymykset

- Mitä ajatuksia herää näistä vastauksista?
- Miten kerättäisiin alkuvaiheessa kuntalaisten näkemyksiä?

Osallistamisesta

Kyselyn kysymykset

18. Mitkä näistä ovat mielestäsi hyviä tapoja osallistua?
19. Missä kaavoituksen vaiheessa olisi hyödyllistä järjestää työpajoja?
20. Kumman vaikuttamisen muodon tulisi mielestäsi korostua strategisen yleiskaavan laadinnassa?
21. Miten näet kuntalaisten roolin strategisen yleiskaavan valmistelussa?
22. Mitkä kolme arvoa näistä vaihtoehtoista ovat mielestäsi tärkeimpiä kaavoituksessa?
23. Mitä muuta haluat sanoa osallistumisesta kaavoitukseen?

Ryhmähaastattelun 1. kysymykset

- Miten asukastilaisuuksia tulisi kohdentaa? Kenelle ja miten?
- Minkälainen olisi Marttilan näköinen kansalaisraatia ja kumppanuuspöytä yhdistelevä keskusteluryhmä? Mitä yhdistyksiä tai sidosryhmiä tulisi olla mukana?
- Toteutuisiko kuntalaisten rooli työpajojen kautta?
- Olisiko syytä tarjota etätilaisuuksia?
- Mitkä arvot ovat mielestäsi tärkeitä kaavoituksessa?
- Missä vaiheessa osallistamista tulisi olla?

Ryhmähaastattelun 2. kysymykset

- Minkälaista osallistumista erityisesti strategisen yleiskaavan osalta?
- Olisiko tilaisuudet enemmän tiedottavia vai työpajatyyppejä?
- Tulisiko olla etätilaisuuksia? Ketä niihin voisi teidän mielestänne osallistua?
- Erottuuko joku teema strategisen yleiskaavan näkökulmasta? Missä vaiheessa?
- Minkälaiset roolit luottamushenkilöillä ja kuntalaisilla voisivat olla strategisen yleiskaavan laadinnassa?
- Miten luottamushenkilöitä voisi osallistaa strategisen yleiskaavan laadintaan?
- Ajatteletko, että näitä tärkeitä arvoja pystyisi edistämään strategisella yleiskaavalla?
- Voisiko matalan kynnyksen työpajat olla hyvä tapa osallistua strategisen yleiskaavan laadintaan? Mille kohderyhmälle erityisesti?
- Miten mielestänne saataisiin lapsia ja nuoria osallistumaan?
- Voisiko pienet keskusteluryhmät olla toimiva tapa Marttilassa?

Kyselyn päättäneet taustakysymykset

24. Ikä
25. Sukupuoli
26. Yhteys Marttilaan
27. Koulutus
28. Pääasiallinen toiminta
29. Sidosryhmään kuuluminen
30. Haluatko kertoa jotain muuta kyselyyn, strategiseen yleiskaavaan tai kaavoitukseen liittyvää?

Haastatteluiden yhteenveto

Ryhmähaastattelun 1. päätös

- Kirjoita tulevaisuuden lööppi
 - o Käytetään kokoamaan ajatuksia ja päättämään työpaja.
 - o Mietitään ensin yksin lehtilööppi johonkin lehteen. Lööpeissä esitetään iskevästi se, miltä näyttää tulevaisuuden Marttila.
 - o Esitellään lööpit kertomalla Lööpin otsikko ja halutessa kooste/ingressi.

Ryhmähaastattelun 2. päätös

- Strategisen yleiskaavan SWOT-analyysi: vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja esteet
- Roolikortit, miten kortin hahmo voisi:
 - o Hyötyä strategisen yleiskaavan laatimisesta?
 - o Saada itselleen mieluisalla tavalla tietoa strategisen yleiskaavan laadinnasta?
 - o Vastata strategisen yleiskaavan pohjaksi kerättävään kuntalaisten näkemyksiä kuvaavaan aineistoon?
 - o Osallistua strategisen yleiskaavan laadintaan?
 - o Eroavatko nämä merkittävästi omasta näkökulmastasi?